

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Terveystieteiden koulutusohjelma

Marjo Vuonos

LÄHIVERKOSTO PERHETUKIKESKUKSEEN SIOITETUN NUOREN KASVUN
JA KEHITYKSEN TUKENA

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Terveyden edistämisen koulutusohjelma

MARJO VUONOS

Opinnäytetyön nimi	Lähiverkosto perhetukikeskuksessa asuvan nuoren tukena
Opinnäytetyö	79 sivua + 5 liitesivua
Työn ohjaaja	Marja–Leena Kauronen
Toimeksiantaja	Haminan kaupunki marraskuu 2011
Avainsanat	lastensuojelu, hyvinvointi, lähiverkosto, nuoret, tukeminen,

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata lastensuojelun sijaishuollossa asuvien nuorten lähiverkostoja ja perhetukikeskuksessa työskentelevien ohjaajien työtä nuoren ja nuoren oman lähiverkoston kanssa. Tutkimuksessa etsitään vastauksia kysymyksiin, miten perhetukikeskuksessa oleva nuori kuvaa lähiverkostoaan verkostokartan avulla ja kuinka perhetukikeskuksen ohjaaja tukee nuorta ylläpitämään suhteita lähiverkostoonsa.

Tutkimus on laadullinen tapaustutkimus, jossa tutkitaan viiden perhetukikeskuksessa asuvan nuoren verkostokarttaa. Lisäksi analysoidaan näiden nuorten asiakassuunnitelman ja päivittäiset raportit. Aineiston analyysimenetelmänä on laadullinen sisällön analyysi. Tässä tutkimuksessa on käytetty sekä induktiivista että deduktiivista lähestymistapaa. Ohjaajan työtä ohjaa asiakassuunnitelma ja päivittäisissä raporteissa ohjaaja huomioi ja raportoi asiakassuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita suhteessa nuoreen ja hänen lähiverkostoonsa.

Tulosten mukaan nuoret kuvaavat lähiverkostoon kuuluviksi henkilöiksi vaihtelevasti äidin ja isän tai joko äidin tai isän, sisarukset ja sukulaisia. Kouluun tai harrastuksiin liittyviä henkilöitä nuori ei laittanut yleensä lähiverkostoonsa kuuluviksi. Tutkimuksen mukaan asiakassuunnitelmissa ja päivittäisissä raportoinneissa havaittu ohjaajan työ tukee voimakkaasti nuoren identiteetin kehittymistä ja yhteiskuntaan sopeutumista.

Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tarkastella sosiaalityöntekijän kokemuksia lähiverkoston kartoittamisesta lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. Olisi myös kiintoisaa tutkia sijaishuollossa olevien lasten vanhempien kokemuksia yhteistyöstä sijaishuollossa olevan henkilöstön kanssa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

VUONOS, MARJO

Social networks in supporting of adolescent living in the
Family Support Center

Bachelor's Thesis

79 pages + 5 pages of appendices

Supervisor

Marja-Leena Kauronen, lecturer

Commissioned by

City of Hamina November 2011

Keywords

child protection, welfare, social networks, adolescent, support

The purpose of this thesis was to describe the social networks of adolescents during a foster care of child welfare in the family support center, as well as a work of instructors in working with the adolescents and their own social networks. The research questions were: How does the adolescent living in the family support center describes his or her own network by using the tool of network map? How does the instructor of family support center will support the adolescent to maintain relationships with their own social network?

The study was a qualitative study, which examined five adolescents' network maps living in the family support center. My addition was, analysis of case records for adolescents written by social workers of child welfare and daily reports written by instructors of family support center. The analysis method was a qualitative content analysis. This study used both inductive and deductive approach. The Purpose of this study was to examine the exposure of instructors working with adolescents and his or her social networks with the way that it helps adolescent in his or her development task and social integration.

The results showed that adolescents represent social network of persons belonging to varying degrees, either a mother and father and a father or mother or father, sibling and relatives. Wherears persons associated with adolescent's school or hobbies did not usually belong to the adolescents social network. This study showed that the case records and the daily reporting of observed instructors work strongly supports the development of adolescent identity and social integration.

The topic for further research would be interesting to look at the social worker's experiences of mapping the network of social networks during the particular phases of the child welfare process. It would also be interesting to examine the foster care of children in foster care parents' experiences of working with the staff.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	AIEMMAT TUTKIMUKSET	11
3	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	12
4	TOIMINTAYMPÄRISTÖ	13
	4.1 Ohjaavat lait lastensuojelussa	13
	4.1.1 Avohuolto	18
	4.1.2 Kiireellinen sijoitus	19
	4.1.3 Huostaanotto	20
	4.1.4 Sijaishuolto	21
	4.2 Asiakasprosessi	23
	4.2.1 Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö	23
	4.2.2 Lastensuojeluilmoitus	24
	4.2.3 Lastensuojelutarpeen selvitys	24
	4.2.4 Lastensuojelun dokumentointi välineenä suunnitelmalliseen työskentelyyn	25
	4.3 Perhetukikeskus	27
5	TERVEYDENEDISTÄMISEN NÄKÖKULMA	28
	5.1 Nuoren hyvinvoinnin edistäminen	28
	5.2 Terveystiedon edistämisen näkökulma	29
6	NUORUUDEN KEHITYSTEHTÄVÄ	33
	6.1 Erik H. Eriksonin teoria identiteettikriisistä	33
	6.2 Itsenäistyvän nuoren roolikartta	36

7	PERHE-JA VERKOSTOKESKEINEN NÄKÖKULMA	37
7.1	Sosiaalinen pääoma	37
7.2	Lapsen lähiverkosto	38
7.3	Verkostokartta	40
8	NUOREN SOSIAALINEN VERKOSTO BROFENBRENNERIN MUKAAN	43
8.1	Nuoren sosiaalinen verkosto	43
8.1.1	Perhe	43
8.1.2	Koulu	44
8.2	Brofenbrennerin ekologinen teoria	44
9	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	48
9.1	Aineiston keruu	48
9.2	Tutkimustehtävä ja tutkimusasetelma	49
9.3	Tutkimusmenetelmät ja työn toteutus	49
9.3.1	Sisällönanalyysi	50
10	TUTKIMUSTULOKSIA	54
10.1	Verkostokartat	54
10.1.1	Nuori As 1	55
10.1.2	Nuori As 2	55
10.1.3	Nuori As 3	56
10.1.4	Nuori As 4	57
10.1.5	Nuori As5	57
10.2	Asiakassuunnitelmat	58
10.2.1	Nuori As1	59
10.2.2	Nuori As 2	60
10.2.3	Nuori As 3	61
10.2.4	Nuori As 4	61
10.2.5	Nuori As 5	62

10.3 Päivittäinen raportointi	63
10.3.1 Nuori As 1	64
10.3.2 Nuori As 2	65
10.3.3 Nuori As 3	65
10.3.4 Nuori As 4	66
10.3.5 Nuori As 5	67
10.4 Empiriasta teoriaan	68
10.5 Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyys	69
10.6 Tutkimuksen eettiset näkökohdat	71
11 POHDINTA	72
LÄHTEET	78
LIITTEET	
Liite 1. Sisällönanalyysi	
Liite 2. Aineiston abstrahointi	
Liite 3. Tutkimuslupa Haminan kaupunki	
Liite 4. Tutkimuslupa, nuori	
Liite 5. Aikaisemmat tutkimukset	

1 JOHDANTO

Lastensuojelutyö on työtä, jossa nostetaan lapsen etu keskiöön. Lapsen etu toteutuu parhaiten, kun yhteistyö lapsen, lapsen vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden välillä sujuu parhaassa mahdollisessa yhteisymmärryksessä. Nuoren sijoittaminen perhetukikeskukseen joko avohuollon tai huostaanoton kautta edellyttää pitkäjänteistä yhteistyötä. Perhetukikeskuksen ohjaaja jatkaa yhteistyössä lapsen, vanhempien ja sosiaalityöntekijän kanssa arjen kuvioiden mahdollisimman hyvää toteuttamista. Tähän kuvioon kuuluvat lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi myös lähiverkoston ylläpitäminen ja uusienkin luominen.

Valtakunnallinen Kaste-hanke edellyttää kuntia luomaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman. Lastensuojelulainmuutos vuoden 2008 alusta lähtien edellyttää verkostojen käyttöä (HE). Lapsen ja nuoren äänen esiin nostaminen on tärkeää. Ajassa on tapahtunut muutoksia liittyen asennoitumisessa nuorten lähiverkostoon. Parikymmentä vuotta sitten ei välttämättä tunnustettu nuorten omien verkostojen tärkeyttä. E. Erikssonin nuoruuden psykososiaaliset kriisit tuovat esiin lähiverkostoon kuuluvien henkilöiden aseman suhteessa nuoren identiteetin kehittymiseen. Nuoren kehitystehtävä esim. itsenäistyminen saattaa jäädä toteutumatta traumaattisen kokemuksen takia, minkä seurauksena saattaa olla uusavuttomuutta, joka pitkäaikaisessa laitoshoidossa saattaa ”jäädä päälle”.

Lapsen kehitykselle on ensiarvoisen tärkeää, että hän jo vauvaikäisenä pystyy luomaan kiintymyssuhteen aikuiseen häntä hoitavaan henkilöön, joka yleensä on lapsen äiti ja isä. Nuoren lähiverkoston voivat jo muodostaa eri henkilöt. Tässä opinnäytetyössä nuori kuvaa lähiverkostoonsa kuuluviksi perheensä, johon saattavat kuulua joko isä tai äiti lähivanhempana ja samoin isä tai äiti etävanhempana ja sisarukset. Sukulaiset nuori kuvaa kuuluvan lähiverkostoonsa. Ystävät ja koulun piiriin kuuluvat ihmiset ovat myös nuoren lähiverkosta.

Suomen Kuvalehden päätoimittaja Tapani Ruokasen pääkirjoitus kuvaa osuvasti sijaishuollossa olevien lasten hyvinvointiin liittyviä asioita (20.11.2009) ”Yli 16 000 lasta elää tänään Suomessa huostaan otettuna tai peruserheensä ulkopuolella. Lastensuojeluilmoi-

tus on tehty noin 50 000 lapsesta, jotka ovat avohuollossa. Perheiden ulkonainen ja sisäinen hajoaminen, lasten elämän yksinäistyminen ja vanhempien päihteiden käytön lisääntyminen johtavat lastensuojelutarpeen kasvuun. Lasten mielenterveysongelmat lisääntyvät, masentuneisuus ja turvattomuus kasvavat. Perinteiset yhteisöt ovat hajonneet, suvun merkitys rapautunut ja ydinperheestä on tullut väliaikainen, epävarma yhteisö, joka ei takaa turvallisuutta. yhteisön vastuusuhteiden muutos on työntänyt lapset entistä enemmän julkisen vastuun alueelle. Tutkimusten mukaan lapset pelkäävät läheistensä menetystä ja hylätyksi tulemistä. Vanhemmat eivät ymmärrä aina, kuinka tärkeitä he ovat lapsilleen. Jokainen lapsi tarvitsee turvallisen aikuisen, vanhemman tai vastaavan”, toteaa Tapani Ruokanen ja lisää:

”Tärkeää on jo pelkkä läsnäolo, sitten huolenpito käytännön asioista, siisteydestä, ruuasta, nukkumaan menosta - elämän ääriä varten. Lapsi tarvitsee liiton sellaisen ihmisen kanssa, joka sitoutuu häneen. Ilman omakohtaisesti koettua rakkautta lapsi ei opi itse välittämään itsestään, toisista ja yhteisöstään”. Lastensuojelu vastaa omalta osaltaan preventiivistä terveydenedistämistä, sillä vanhemmuuden lisäksi tarvitaan varoja niiden vahinkojen korvaamiseksi, joita lapsille syntyy ongelmallisissa perhetilanteissa: lasten psykiatreja ja muuta terveydenhoitoa, jotta syrjäytymisen kierre katkeaa ja lapset saavat hoivaa.

”Tarvitaan poliittisia päätöksiä. Itseensä uskonsa menettäneitä vanhempia on autettava saamaan takaisin vanhemmuutensa, jotta he kykenevät itse ohjaamaan perheensä kehitystä”, kirjoittaa Ruokanen Suomen Kuvalehdessä.

Mieluisana haasteena otan sosiaalisen aiheenvalintani linkittämisen terveydenedistämiseen. Onhan opinnäytetyöni terveydenedistämisen ylemmän ammattikorkeakoulututkimuksen hedelmä. Arkioletuksena ja kokemuksiini pohjautuen uskallan tuoda esiin vielä vallitsevan juovan terveyshuollon ja sosiaalialan toimijoiden välillä. Henkilökohtaisesti näen tämän juovan keinotekoisuuden, sillä molemmilla toimijoilla on sama päämäärä: yksilön hyvinvointi. Kunnassa sosiaalipalveluihin kuuluvan perhetukikeskuksen ohjaajan tehtävään kuuluu lapsen ja nuoren suotuisan kehityksen edistäminen. Ei liene ole syytä etsiä suurennuslasilla eroa suotuisan kehityksen edistämisestä hyvinvoinnin edistämisen käsitteestä. Esimerkiksi Markku Hyypä (2002) selittää tutkimuksessaan suomenruotsalaisten parempaa fyysistä ja psyykkistä terveyttä heidän joukossaan vallitsevalla voimakkaam-

malla yhteisöllisyydellä; sosiaalisen tuen kautta jäsenet saavat vastusvoimavaroja, jotka auttavat yksilöä tai ryhmää hallitsemaan stressiä. Yhteisöllisyyden mahdollisuus ja muutokselle altistava vaikutus piilee siinä, että yhteisöön liittyvä yksilö omaksuu yhteisönormit ja arvot, joista tulee osa hänen identiteettiään ja sisäistettyjä voimavaroja. Yhteenkuuluvuuden tunne ja yhdessä tekemisestä koituva ilo luovat turvallisuutta ja lisäävät elämän hallittavuuden kokemusta. Lopputulos on lisääntynyt hyvinvointi ja luottamus siihen, että elämä kantaa, vaikka välillä olisi vaikeitakin aikoja (Kumpulainen 2004). Emeritusprofessori Martti Kekomäki muistuttaa, että terveyttä tuotetaan muuallakin kuin terveyskeskuksissa. Terveyttä voi edistää nuorisotoiminnassa, asuntopolitiikalla, liikennesuunnittelulla, koulussa ja luonnollisesti myös liikuntapolitiikalla (Kymen Sanomat 31.10.2009, s.9) Maailman terveysjärjestö (WHO 1998) määrittelee terveyden edistämisen peruspilariksi yhteistyön, osallistumisen ja terveyden puolesta puhumisen. Yhteistyö ja osallistuminen ovat esillä kuntien hyvinvointistrategioissa ja toimeenpanon toteutuksessa yhtenä terveyden edistämisen peruslähtökohtana (Koskinen - Ollonqvist, 32).

Kasvuoloihin vaikuttaminen sekä lasten ja huoltajien tukeminen peruspalveluissa ovat ennaltaehkäisevää lastensuojelua, jonka avulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia (Taskinen 2007, 10). Lainsäädännön peruslähtökohta on, että vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsistaan. Perustuslaissa turvataan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha. Koska perheellä on kasvatusvastuu, on sillä myös oikeus toteuttaa omia kasvatusnäkömystään ja arvojaan, kunhan ne edistävät lapsen kasvua ja kehitystä. Ulkopuolisilla ei ole oikeutta puuttua perheen tilanteeseen ilman selkeitä perusteluja. Lastensuojelussa joudutaan usein toteamaan, että lapsi on vanhemmille tärkeä ja he haluaisivat pitää hänet luonaan, mutta lapsen kannalta turvaton kotitilanne on vaurioittavaa. Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa yhteiskunnan vastuu alkaa, jos lapsesta ei pidetä riittävän hyvää huolta. Lastensuojeluviranomaisella on velvollisuus puuttua lapsen tilanteeseen, jos kasvuolot vaarantuvat tai eivät turvaa lapsen ja nuoren terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa niitä. Lastensuojelulain lähtökohtana on yllä esitetty lapsen oikeuksien sopimuksen periaate, jonka mukaisesti kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Tällöin perhe-elämän ja yksityiselämän suoja väistyy. Lastensuojelussa on kuitenkin pyrittävä hyvään yhteis-

työhön lapsen huoltajien ja muiden hänen läheisten kanssa (Taskinen, 14 -15).

Tarkastelen tutkimuksessani perhetukikeskuksessa joko avohuollon tukitoimin sijoitettujen tai huostaan otettujen 13 - 18 – vuotiaiden nuorten sosiaalisia verkostoja. Lähestymistapani aiheeseen on ammatillinen ja viranomaislähtöinen. Aineistona käytän perhetukikeskuksessa olevien nuorten tekemiä verkostokarttoja eteläsuomalaisessa perhetukikeskuksessa, sosiaalityöntekijöiden vastuulla olevia asiakassuunnitelmia ja päivittäistä raportointia perhetukikeskuksessa.

Olen työskennellyt lastenvalvojana ja lastensuojelun sosiaalityössä sosiaaliohjaajana kuutisen vuotta. Hyödynnän henkilökohtaista kokemustani työskentelystä sekä lasten ja perheiden sosiaalityössä että lastensuojelussa. Olen myös työskennellyt toimeentulotukiasi-oissa jälkihuollossa olevien nuorten kanssa. Havaintoni mukaan tapaamani lastensuojeluasiakkaana olleet nuoret ovat tarvinneet paljon tukea käytännön asioiden järjestämisessä. Työhöni on kuulunut myös tukihenkilötoiminnan koordinointi, ja olen havainnut, että ammatillisten tukihenkilöiden tarjonta ei riitä vastaamaan kysyntään.

Nuoret aikuiset ilman omia toimivia lähiverkostoja tarvitsevat vielä tuekseen aikuisia. Haen tukea kokemuksiini aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta. Työntekijän näkökulmasta pyrin selvittämään, kuinka perhetukikeskuksessa olevien nuorten olemassa olevia sosiaalisia verkostoja huomioidaan ja mitä ovat perhetukikeskuksessa asuvien nuorten lähiverkostot. Olennainen osa lastensuojelutyötä on dokumentointi. Verkostokartat ovat menetelmätyöskentelyä.

Kohdejoukkona opinnäytetyössäni ovat nuoret 13 - 18 – vuotiaat tietyllä ajanjaksolla pitkäaikaisesti sijoitettujen nuorten puolella ja arviointijaksolla olevat nuoret. Tutkimuksen tuloksia tullaan käyttämään eteläsuomalaisen lastensuojelulaitoksen asiakastyöskentelyn kehittämiseen. Lähiverkoston kartoittaminen on olennainen osa lastensuojelutyötä. Tässä työssä tutkitaan perhetukikeskuksessa asuvien nuorten tekemiä verkostokarttoja, ja kuinka nuori kuvaa lähiverkostoaan. Tässä työssä nuorella tarkoitetaan 13-18 – vuoden ikäistä henkilöä. Koska lastensuojelulaki koskee alle 18 – vuotiaita, niin tekstissä esiintyy usein sana lapsi.

Tämä opinnäytetyö keskittyy perhetukikeskuksessa asuvan nuoren lähiverkostoihin ohjaajan työn näkökulmasta. Millaisia ovat nuoren lähiverkostot hänen itsensä kuvaamina ja miten ohjaajan työssään tukee nuorta ylläpitämään ja ehkä luomaan uusia suhteita.

2 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Aiheen ajankohtaisuudesta kertovat aiemmin tehdyt useat tutkimukset (Liite 5), jotka aihepiiriltään läheltä koskettavat tätä opinnäytetyötä. Jälkihuoltonuorten tilanne on kiinnostanut useita tutkimuksen tekijöitä. Toisaalta jälkihuoltonuorten tilanne on innoittanut tähänkin opinnäytetyöhön, jossa tarkastellaan nuorten tilannetta ennen jälkihuollon alkamista. Perhetukikeskuksen ohjaajan työn perspektiivistä ei löytynyt vastaavaa tutkimusta.

Ingrid Höjer ja Yvonne Sjöblom (2010) artikkelissaan *Child & Family Social Work* lehdessä kertovat johtopäätöksensä, että läntisissä maissa nuoret ovat yhä useammin riippuvaisia vanhemmistaan. Yhteiskunnan ottaessa vastuuta nuorista, jotka ovat lähes aikuisiässä, seuraa usein ristiriitoja sosiaalialan toimijoiden, perheen, yksittäisten kansalaisten ja nuoren välillä. Herkässä vaiheessa oleva nuori tarvitsee erilaisia auttamisjärjestelmiä, jotka tarjoavat riittävää käytännöllistä ja henkistä tukea.

Sonja Vanhanen (2009) Turun yliopiston pro gradu työssään *Mun kaikki on tärkeitä - sosilapsikylään sijoitettujen lasten sosiaaliset verkostot? tuo esiin, kuinka lapsen tulee itse saada määritellä ketä kuuluu hänen lähiverkostoonsa. Tärkeät ihmiset ovat lapselle tärkeitä, on biologista sidettä tai ei. Harvoin tavattavallakin vanhemmalla on keskeinen sija lapsikylälapsen elämässä. Hän toteaa myös, että ongelmat perheessä kulkevat useassa sukupolvessa.*

Markku Hyyppä (2002) linkittää opinnäytetyön terveydenedistämiseen. Hyyppä selittää suomenruotsalaisten parempaa fyysistä ja psyykkistä terveyttä heidän joukossaan vallitsevalla voimakkaammalla yhteisöllisyydellä; sosiaalisen tuen kautta jäsenet saavat vastustusvoimavaroja, jotka auttavat yksilöä tai ryhmää hallitsemaan stressiä (Hyyppä, 2002).

Anna-Liisa Lämsä (2009) tutki Oulun yliopistossa tarkastetussa väitöskirjassaan lasten ja nuorten syrjäytymisongelmaa 1990 luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Lämsän väitöskirjan aiheena olivat sosiaalihuollon alle 25-vuotiaiden asiakkaiden asiakirjat vuosilta 1992 - 1997. Lämsän tutkimuksen mukaan lähellä olevien ihmisten tuki on keskeinen lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevä tekijä.

Rauni Huotari (2010) tutkimuksessaan, *Omillaan toimeentuleva aikuinen?* esitti johtopäätöksen, jonka mukaan nuoret ovat jälkihuollon loppuvaiheessa itsenäistymässä, mutta eivät ole vielä täysin itsenäisiä. Osa nuorista on kiinnittymässä yhteiskuntaan ja pystyy aloittamaan itsenäisen elämän. Osalla nuorista itsenäistymisprosessi on vielä kesken ja he ovat riippuvaisia viranomaisten tuesta vielä jälkihuollon jälkeenkin.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tavoitteenani on opinnäytetyössäni sekä tutkia nuoren lähiverkostoja nuorten piirtämien verkostokarttojen avulla että tutkia myös sitä, kuinka ohjaaja voi tukea nuorta suhteissaan lähiverkostoonsa. Jälkimmäisenä mainittua tutkin kirjallisten dokumenttien, asiakassuunnitelmien ja päivittäisten raporttien avulla. Nuoret ovat tehneet verkostokartat joko sosiaalityöntekijöiden tai perhetukikeskuksen ohjaajien kanssa. Tarkoituksena tässä tutkimuksessa on kuvata nuorten sosiaalista verkostoa nuorten piirtämien verkostokarttojen avulla.

Tutkin asiakassuunnitelmia ja perhetukikeskuksen päivittäistä raporttia tietyltä ajanjaksolta, 1 kk, liittyen työhön lähiverkoston kanssa. Tavoitteena on kehittää laitoksessa tehtävää lastensuojelutyötä. Tavoitteena on verkostokarttojen tehokas käyttö. Tavoitteena on tutkia kuinka lähiverkostotyöskentely näkyy asiakassuunnitelmassa ja päivittäisessä raportoinnissa ja kuinka nämä kohtaavat nuoren oman kokemuksen suhteessa lähiverkostoonsa. Tavoitteena on luoda toimintamalli nuorten lähiverkoston hyödyntämisestä nuoren kasvun ja kehityksen tukena.

Tutkimuksen taustalla käytetään Brofenbrennerin ekologista teoriaa nuoruuden kehitys-

tehtävästä ja E. Eriksonin teoriaa nuoruuden kehityksestä. Tutkimusmenetelmänä käytetään sisällönanalyysiä. Käsitteet sisällönanalyysiin etsitään Bronfenbrennerin ekologisen teorian mesotasosta ja nuoruuden kehitystehtävästä. E. Eriksonin nuoruuden kehitystehtävän lisäksi käytetään itsenäistyvän nuoren roolikarttaa. Tutkin myös nuorten tekemiä verkostokarttoja saadakseni tietää millaiset ovat perhetukikeskuksessa asuvan nuoren lähiverkostot.

Tutkimuskysymykset ovat

1. Miten perhetukikeskuksessa asuva nuori kuvaa sosiaalista verkostoaan verkostokartan avulla?
2. Miten perhetukikeskuksen ohjaaja tukee nuorta ylläpitämään suhteita lähiverkostoonsa?
3. Miten edelleen kehitetään lähiverkoston kanssa tehtävää työtä?

4 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

4.1 Ohjaavat lait lastensuojelussa

Lastensuojelua ohjaavat kansainvälinen oikeus, erityisesti ihmisoikeussopimukset LOS ja EIS. LOS pääperiaatteina ovat syrjimättömyys, oikeus elämään ja kehitykseen, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen osallisuus, lapsen suojeleminen ja oikeus huolenpitoon. EIS:n pääperiaatteina ovat epäinhimillisen ja halventavan kohtelun kielto, vapaudenriiston hyväksyttävät perusteet ja laillisuus, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, oikeus tehokkaaseen oikeuskeinoon, perhe-elämän suoja ja syrjinnän kielto. Perustuslaista erityisesti PL 6.§, PL 7.§, PL 10.§, PL 19.§, PL 21.§, PL 22.§ ohjaavat lastensuojelua. Lisäksi sosiaalihuoltolaki 710/1982, suunnittelu – ja valtiosuuslainsäädäntö, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, laki sosiaali – ja terveydenhuollon maksuista 734/1992, lastensuojelulaki 714/2007, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, perhehoitajalaki 312/1992, laki yksityisen sosiaalipalveluiden valvonnasta

603/1996, hallintolaki 434/2003, hallinnonkäyttölaki 586/1996, laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999 ja henkilötietolaki 523/1999 ohjaavat lastensuojelua. Lapsioikeuden keskeisiä periaatteita ovat lapsen edun periaate, vanhempien ensisijainen asema lapsen huoltajina ja kasvattajina, lapsen yksilöllisyyden periaate, lapsen iän ja kehitystason mukaan kasvava itsemääräämisoikeus, lapsen suojelun periaate ja turvallisten ja pysyvien ihmissuhteiden merkitys lapselle. Laki velvoittaa, että lapsen läheisverkosto on kartoitettava ja suhteet lähiverkostoon on säilytettävä. Tapaamista voidaan rajoittaa, jos turvallisuuskriteeri ei täyty.

Kuten vanhemmillekin on myös nuorelle tärkeää kokea kuuluvansa johonkin yhteisöön (perheen, suvun, päivähoiton, koulun, harrastusten, työn, järjestöjen, asukasyhdistyksen jne. kautta). Omien vanhempien lisäksi lapset tarvitsevat muita turvallisia aikuisia, ja ihmissuhteiden pitäisi olla jatkuvia. Jokainen nuori tarvitsee vähintään yhden hyvän ihmissuhteen oman kehityksensä rakennusaineeksi (Taskinen, 11).

Eriarvoistuminen on terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen perusarvon vastaista. Rawlsin (2001) oikeudenmukaisuusteoria koskee yhteiskunnallisten ensisijaishyvien oikeudenmukaista ja reilua kohdentumista: vapauden ja mahdollisuuksien, tulojen ja varallisuuden sekä itsekunnioituksen perustan oikeudenmukaista jakautumista. Oikeus hyvinvointiin kuuluu ihmisen sosiaalisiin oikeuksiin.

Lastensuojelu tulee laajasti käsittää lasten suojeluksi, joka ei ole pelkästään sosiaaliviranomaisen asia, vaan koskee muitakin viranomaisia ja kaikkia kansalaisia. Lasten hyvästä kehityksestä riippuu yhteiskunnan tulevaisuus, joten siihen panostaminen on tärkeää. Tarvitaan laajoja yhteiskunnallisia toimia. Lastensuojelun työpanos ei yksin riitä. Lastensuojeluperheiden taloudellisia vaikeuksia, työttömyyttä ja pätkätöitä on vähennettävä. Alkoholin ja päihteiden väärinkäyttöön on puututtava sekä valtakunnallisesti että paikallistasolla. Vanhempien on saatava tukea ja tietoa lasten kasvatukseen. Taloudellisesti tiukkoina aikoina on hyvä myös muistaa, että peruspalvelut ja ennaltaehkäisevät toimenpiteet ovat kustannuksiltaan edullisempia kunnille kuin raskaan lastensuojelutyön aiheuttamat kustannukset.

Lasten suojelu perustuu lapsen kansainvälisesti tunnustettuihin oikeuksiin, joita ovat muun muassa etusija erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lasten suojelun tavoitteena on turvata nämä oikeudet kaikille lapsille 1) edistämällä lasten hyvinvointia, 2) kehittämällä palveluja kasvatuksen tueksi sekä 3) toteuttamalla lapsi- ja perhekeskeistä lastensuojelua. Lasten suojelu edellyttää palvelujärjestelmän kehittämistä lasten ja lapsiperheiden perus- ja erityispalvelujen eri sektoreilla sekä sektorirajat ylittäviä yhteispalvelumuotoja. Lisäksi tarvitaan palvelujen sisällöllistä kehittämistä kasvatuksen tukemiseksi ja lapsen kehityksen turvaamiseksi (Taskinen, 10).

Hallituksen esityksessä (s. 3/112) lastensuojelulaiksi tuodaan esille varsin suuret kunta-kohtaiset erot lastensuojelun palveluiden saatavuudessa ja sisällössä. Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen mukaan lapsen edun turvaaminen on lastensuojelun tärkein periaate. Lapsen etu tulee turvata ensisijaisesti siten, että lapsen vanhempia tai muita huoltajia autetaan ymmärtämään lapsen sekä fyysisiä, psyykkisiä että sosiaalisia tarpeita. Erityisen tärkeätä on turvata lapselle jatkuvat läheiset ihmissuhteet, joissa hän voi tuntea olevansa toivottu, hyväksytty ja rakastettu. Lapsen edun toteutuminen edellyttää, että häntä hoitavilla aikuisilla on myönteinen asenne lapseen sekä riittävästi tietoja ja taitoja lapsen kasvatukseen (7/112).

Lastensuojelulaki edellyttää 30. § asiakassuunnitelman laatimisessa kirjaamaan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa ja miten samalla otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. 32. § velvoittaa lapsen läheisverkoston kartoittamisen ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle (Taskinen 2007, 7 - 9).

Lastensuojelulaki on uudistunut 1.1.2008 (LsL 417/207). Lain muutostarpeiden taustalla ovat muun muassa Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset, keskeisemmin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. erityisesti on ollut tarpeen tehostaa lapsen ja perheen osallisuutta ja oikeusturvaa, viranomaisten yhteistyötä perheiden tukemiseksi sekä täsmentää kunnan velvollisuuksia lastensuojelussa. Uudistetun lainsäädännön tavoitteena on siirtää lastensuojelutoimenpiteiden painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avo-

huoltoon. Tämän päivän perheet tarvitsevat uudenlaista yhteisöllisyyttä. Myös köyhille tai muutoin haavoittuville perheille on luotava edellytyksiä inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kasvattamiseen. Lasten ja perheiden tukemiseen tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä kansalaisten, järjestöjen, ja hallintokuntien kesken. Laissa säädetään tähänastista tarkemmasta kirjaamisesta asiakirjoihin lastensuojeluprosessin eri vaiheissa, ja esimerkiksi asiakkuudesta tai sen päättämisestä tulee kirjallisesti ilmoittaa asianosaisille.

Uudenlaisia toimintatapoja ovat mm.:

- 1 Kaikenikäisten lasten mielipide on aina selvitettävä.
- 2 Lastensuojelun asiakkaaksi tulevalle lapselle on nimettävä oma sosiaalityöntekijä.
- 3 Lastensuojelun tarve on selvitettävä määräajassa.
- 4 Huoltosuunnitelma on muutettu asiakassuunnitelmaksi, joka on aikaisempaa kattavampi.
- 5 Lapsen asioissa voidaan pitää neuvottelu hänen läheistensä kanssa.
- 6 Lapsen lähiverkosto on selvitettävä ennen sijoitusta kodin ulkopuolelle.
- 7 Lapselle voidaan tarvittaessa määrätä edunvalvoja huoltajan sijaiseksi.
- 8 Lastensuojelutarpeen selvittämiseksi tuomioistuimelta voidaan hakea lupa lapsen tutkimiseen, jos vanhemmat vastustavat lapsen tilanteen selvittämistä.
- 9 Kiireellinen huostaanotto on selvennyksen vuoksi muutettu kiireelliseksi sijoitukseksi. (Taskinen 2008, 9).

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3. artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Suomi on ratifioinut sopimuksen ja saattanut sen lain tasolla voimaan vuonna 1991, joten se velvoit-

taa viranomaisia samalla tavalla kuin muukin lainsäädäntö (Taskinen 2008, 14).

Lapsen oikeuksien sopimuksen muita keskeisiä periaatteita ovat syrjinnän kieltö (2.artikla), oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6. artikla) sekä velvoite ottaa huomioon lapsen näkemys hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti (12. artikla). Näiden perusteella sopimuksesta on johdettu niin kutsuttu kolmen kovan P:n ohjelma: protection, provision, participation. Ohjelman mukaan lapsen tulee saada 1) erityistä suojelua ja sen lisäksi 2) oikeudenmukainen osuus (to the maximum extent) yhteiskunnan taloudellisista voimavaroista. Lapsille tulee myös taata mahdollisuus 3) osallistua omaa itseään koskevien asioiden suunnitteluun ja mahdollisuus tuoda oma näkemyksensä päätöksentekoon. Lastensuojelun kannalta ihmisoikeussopimuksissa muodostavat keskeisen käsiteparin seuraavat kaksi periaatetta: 1) lapsen edun periaate ja 2) yksityiselämän ja perhe-elämän suojelun periaate. Molemmat ovat tärkeitä ihmisoikeuskysymyksiä, mutta joskus ne saattavat joutua ristiriitaan keskenään. Tämä on yksi niistä tekijöistä, jotka luovat jännitettä lastensuojeluun (Taskinen 2008, 14).

Sekä vanhemmilla että yhteiskunnalla on vastuu siitä, että lapsen perusoikeudet toteutuvat. Lastensuojelussa tehtävien päätösten on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja eri vaihtoehtojen kohdalla on arvioitava, miten hyvin ne toteuttavat lapsen etua. Lastensuojelussa työskentely lähtee lapsesta ja lapsen tarpeista. Lapsen kanssa toimiville voi herätä huoli, joka liittyy esimerkiksi lapsen käyttäytymiseen, kehitykseen tai elämäntilanteeseen. Lasta on tuettava ja pulmiin on puututtava mahdollisimman varhain, ennen kuin vaikeudet kasvavat suuriksi. Tällöin tukemisen mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on vielä runsaasti. Palveluissa, joissa kohdataan lapsia, työntekijöillä tulee olla tietoa ja taitoja ottaa huoli puheeksi varhaisessa vaiheessa. Varhaisen tukemisen tulee tarjota tukea lapselle ja perheelle kunnioittavasti, avoimesti ja leimaamatta. Se ei saa olla ikävää tunkeutumista toisen asioihin. Asioita tulee käsitellä yhdessä lapsen ja perheen kanssa siten, että he kokevat tulevansa arvostetuiksi ja saavansa tukea (Taskinen 2008,16).

Avohuolto on ensisijainen tuen muoto ja kulttuuritaustat on huomioitava lapsiperheen kanssa työskennellessä. Sijaishuollon aikana lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä ja muihin läheisiinsä, ja lastensuojelun on tuettava tätä yhteydenpitoa. Sijaishuoltoa to-

teutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Huostassa pitäminen on lopetettava, kun siihen ei ole enää perusteita. Sijaishuollon lopettaminen ei kuitenkaan saa olla selvästi lapsen edun vastaista (Taskinen 2008, 15).

4.1.1 Avohuolto

Lastensuojelulain 34 - 37§ määrittävät avohuoltoa lastensuojelussa. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä, mikäli 1) lapsen kasvuolosuhteet perheessä vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai mikäli 2) lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimilla pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä sekä tukemaan ja vahvistamaan vanhempien vanhemmuutta sekä muiden mahdollisten lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. (Taskinen 2008, 41.)

Avohuollon tukitoimimuotona voi olla muun muassa perheen taloudellinen tukeminen, johon ensisijaisesti sisältyy perheen riittävän toimeentulon ja asunnon tai asumisolosuhteiden turvaaminen. Lapseen kohdistuvaa taloudellista tukea voidaan myöntää esimerkiksi koulunkäyntiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja harrastuksiin. Lisäksi esimerkiksi perhetyö ja tukiperhe sekä tukihenkilötoiminta voivat toimia perheen tai lapsen tukena. Samoin kuin lapsen päivähoito tai erilaiset terapiapalvelut voivat toimia avohuollon palveluna. Myös perheen tai yksin lapsen sijoitus perhehoitoon tai laitoshuoltoon on mahdollinen avohuollon tukitoimena. Tällöin on kyse tuen tarvetta arvioivasta tai kuntouttavasta hoidosta, joko koko perheen tai yksin lapsen osalta. Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti yksin myös mahdollisen lapsen tilapäisen huolenpidon järjestämiseksi, esimerkiksi vanhemman sairauden takia. (mt. 42 - 44.) Avohuollon tukitoimien muodot ja mahdollisuudet voivat vaihdella suurestikin eri kuntien välillä, riippuen muun muassa kunnan koosta, asukasmäärästä sekä taloudellisista resursseista.

Avohuollon tukitoimia määrittää aina vanhempien ja lapsen suostumus tukitoimiin. Lastensuojelun avohuolto on siis perusteeltaan vapaaehtoista toimintaa, joka suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien kanssa. Sopivia tukimuotoja mietittäessä

tulee huomioida perheen tai lapsen yksilöllinen tarve tukitoimiin. Avohuollon tukitoimien ensisijaisena tavoitteena on se, että perhe todella kokee saavansa apua, tai että ne turvaavat lapsen hyvinvointia. Viimesijaisena tavoitteena avohuollolla pyritään ehkäisemään lapsen kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton tarvetta tulevaisuudessa. (mt. 41 - 44.)

4.1.2 Kiireellinen sijoitus

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon taikka järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito ja huolto, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Kiireellisen sijoituksen perustana voi olla äkillinen puute lapsen huolenpidossa tai selkeästi uhkaava vaara, esimerkiksi jos lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lasta esimerkiksi humalatilansa vuoksi. Perheessä on akuutti väkivaltatilanne, lasta on pahoinpidelty ja asian selvittäminen vaatii välittömästi tutkimuksia tai hoidon järjestämistä, on syytä epäillä, että lapsi aiotaan piilottaa tai viedä maasta ilman lupaa, jos lapsi on käyttänyt päihteitä, syyllistynyt rikokseen tai käyttäytynyt aggressiivisesti tai itsetuhoisesti siten, että hän tarvitsee välittömästi kiireellistä hoitoa tai sijoitusta (Taskinen 2008, 45.)

Lastensuojeluviranomaisen on tehtävä lapsen kiireellisestä sijoituksesta kirjallinen päätös muutoksenhakuohjeineen lapsen huoltajille. Ennen päätöksentekoa tulee selvittää lapsen ja huoltajien mielipide ja käsitys asiasta, mikäli mahdollista. Äkillinen perheestä eroon joutuminen on lapselle aina haitallista, joten kaikkia sijoituksia tulisi pyrkiä valmistelemaan yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa. Etenkin ristiriitatilanteissa on tärkeää arvioida lapselle aiheutuvan välittömän vaaran vakavuutta suhteessa perheestä pois viemisen lapselle aiheuttamaan järkytykseen. Käytännössä kiireellinen sijoitus on kuitenkin luonteeltaan sen kaltainen toimenpide, että se nimenomaan kiireellisyytensä vuoksi ei aina mahdollista yhteistä selvitystä lapsen huoltajien kanssa. Näin etenkin tilanteissa, jossa lapsen kiireellisen sijoituksen viivästyminen selvittelyn takia aiheuttaisi haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle. Luonteeltaan kiireellinen sijoitus on myös huostaanoton kaltainen. Tämä tarkoittaa sitä, että lastensuojeluviranomaisilla on kiireellisen sijoituksen aikana oikeus päättää lapsen asioista koskien muun muassa lapsen olinpaikkaa, hoitoa, valvontaa ja terveydenhuoltoa. (mt. 46 - 47.)

4.1.3 Huostaanotto

Lastensuojelulain 40. §:stä on selkeästi luettavissa lapsen huostaanoton perusteet. Lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista tulee kuitenkin aina edeltää 1) avohuollon tukitoimien sopimattomuuden, mahdottomuuden tai riittämättömyyden arviointi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi ja se 2) onko sijaishuolto lapsen edun mukaista (Taskinen 2008, 49 - 50.)

Lain soveltaminen käytäntöön merkitsee sitä, että lapsen huostaanoton tarvetta selvitetessä tehdään lapsen kasvuolosuhteiden arviointi, jossa lähtökohtana on lapsen etu. Lapsen kasvuolosuhteiden tulee olla turvalliset ja pysyvät lapsen kannalta. Lapsen kasvuolosuhteita selvitetään ensinnäkin lapsen perushoidossa. Huomiota kiinnitetään muun muassa seuraaviin seikkoihin: Huolehtivatko vanhemmat siitä, että lapsi saa riittävästi lepoa ja ravintoa, huolehditaanko lapsen puhtaudesta ja onko lapsi riittävästi ulkona? Toiseksi arvioidaan lapsen saamaa ymmärrystä ja tukea kotioissa. Tarkastelun keskiössä on lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus. Lapsi nähdään jo syntymästä lähtien aktiivisena toimijana, jonka kanssa vanhemman on seurusteltava ja joka tarvitsee ymmärrystä ja palautetta tunteistaan ja teoistaan. Kolmanneksi arvioinnin kohteena on lapsen kasvuympäristö. Onko kasvuympäristö turvallinen ja virikkeitä antava? Onko lapsella pysyvä, turvallinen ja vakaa koti? Elääkö lapsi päihteettömien ja fyysisesti ja henkisesti muutoinkin tervien vanhempien kanssa turvallista ja vakaata kotielämää? Sisältyykö lapsen elämään turvallisia ihmissuhteita sekä kodin sisällä että ulkopuolella, ja millainen on perheen sosiaalinen lähiverkosto? (mt. 50 - 51.)

Käytännössä lapsen huostaanottoa edeltää yleensä pitkä prosessi, jonka aikana perhettä on pyritty auttamaan kaikin mahdollisin ensisijaisin avohuollon tukitoimin, jotta huostaanotolta vältyttäisiin. Työntekijän näkökulmasta lastensuojelussa huostaanotto on vain yksi mahdollinen keino pyrkiä auttamaan lasta, ja keinoista aina se viimesijaisin. Van-

hempien ja "suuren yleisön" näkökulmasta se on keinona valitettavasti se näkyvin ja tuntuvin, lehtien otsikoissa yleensä ainutkin. Mikäli lapsen huostaanoton tarve todetaan, ryhdytään varsinaisiin huostaanottoimenpiteisiin käytännössä, mikä vanhemmille konkreettisesti viimeistään lapsen sijaishuoltoon sijoittamisvaiheessa.

Huostaanotto ei kuitenkaan poista vanhemmuutta. Huostaanoton perusteiden täyttymistä täytyy tarkastella aika ajoin. Yhteistyö vanhempien ja lasten kanssa jatkuu huostaanoton jälkeenkin. Omassa työssäni olen pohtinut vanhempien suhtautumista huostaanottoon ja usein vanhemmat näkevät sen lopullisena ratkaisuna, mitä se ei ole. Tämä on myös yksi syy, miksi olen alkanut arvostaa lähiverkostojen merkitystä lapsille. Huostaanoton jälkeenkin isä on isä lapselle ja äiti on äiti. Hyvin harvoin joudutaan tekemään rajoittamispäätös, jolloin lapsi ei saa tavata vanhempansa. Syyt ovat silloin erityisen painavat.

4.1.4 Sijaishuolto

Lapsen kiireellinen sijoitus tai lapsen huostaanotto ovat päätöksiä, joista aina seuraa lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle, sijaishuoltoon. Lapsen sijaishuoltoon sijoittaminen voi tulla kysymykseen myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuollon perusteella. Kiireellisessä sijoituksessa tai huostaanotossa lapsen huolto siirtyy tietyltä osin sosiaalitoimelle. Lapsen avohuollon tukitoimisijoituksessa sen sijaan huoltajalla säilyvät kaikki huoltajan oikeudet (Taskinen 2008, 76.)

Lapsen sijaishuoltopaikan valinnassa on syytä käyttää erityistä harkintaa. Lapsen ikään ja yksilöllisiin tarpeisiin perustuvaa tarkkaa harkintaa tarvitaan etenkin lapsen huostaanottilanteessa, sillä huostaanotto tehdään aina toistaiseksi. Valitulla sijaishuoltopaikalla tulee siten olla edellytykset luoda lapsen elämään jatkuvuutta ja pysyvyyttä. Lastensuojelulain mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota 1) sijoituksen perusteisiin, toisin sanoen mihin asioihin pyritään saamaan muutos, 2) lapsen tarpeisiin, sisältäen mahdollisen lapsen tarvitseman erityisen hoidon tai tuen, 3) lapselle läheisten ihmissuhteiden ylläpidon mahdollisuuteen, esimerkiksi sijoituspaikan etäisyys huomioiden, 4) hoidon jatkuvuuteen, toisin sanoen hoitopaikan vaihto muun muassa taloudellisista syistä ei saa tulla kysymykseen, sekä myös 5) lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskon-

nollinen tausta tulee ottaa huomioon. (mt. 77.)

Sijoitetulla lapsella on erityinen tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi. Sijaishuoltoapaikan toimintatapojen tulee tukea lasta siten, että lapselle annetaan tilaa häntä vahvistavien voimavarojen ja tunneilmaisujen vapauttamiseen. Sijoitetulla lapsella on tarve kiintyä ja kiinnittyä hänelle tärkeisiin ihmisiin riittävän yhteydenpidon kautta. Sijaishuoltoapaikan tulee mahdollistaa lapselle tällaisten kiintymyssuhteiden ylläpitäminen. Lapsen mahdollisten sisarusuhteiden sekä luonnollisesti lapsen ja biologisten vanhempien välisten suhteiden ylläpitoon on kiinnitettävä erityistä huomiota. Sisarukset pyritään sijoittamaan samaan sijaishuoltoapaikkaan, mikäli se ei ole heidän etujensa vastaista. Myös lapsen sukulaisverkosto isovanhempineen ja muina lapselle merkittävine ihmisineen on tärkeä. Aina lapsen ja biologisten vanhempien välinen suhde ei ole kovin vankka ja yhteydenpito vanhempiin voi siten jäädä riittämättömäksi lapselle. Tällöin lapsi erityisesti tarvitsee korvaavia uusia ihmissuhteita, ja myös sijaishuoltoapaikan tulee olla sellainen, minne lapsi voi turvallisesti kiintyä ja kiinnittyä. (mt. 77 - 78.)

Käytännössä lapsen kodin ulkopuolisessa sijoituksessa vaihtoehtoina ovat yksityinen perhehoito, ammatillinen perhekotihoito tai laitoshoido. Yksityinen perhehoito tarkoittaa lapsen sijoittamista sijaisperheeseen, jossa sijaisvanhempi toimii lapsen hoitajana ja kasvatelijana perhehoitajan nimikkeellä. Sijaisvanhemman kanssa tehdään perhehoitosopimus, johon voidaan sisällyttää myös valmennuksen ja koulutuksen sekä muun muassa työohjauksen järjestäminen sijaisvanhemmille. Varsinaista ammatillista tutkintoa perhehoitajalta ei vaadita. (Taskinen 2007, 78.) Käytännössä sijaisvanhemmiksi haluavat henkilöt kuitenkin ovat monet käyneet esimerkiksi Pelastakaa lapset ry:n toimesta järjestetyn yksityiseen perhehoitoon suunnatun valmennuskoulutuksen. Perhehoidossa lähtökohtana on, että se sopii parhaiten pienille lapsille ja erityisesti silloin, kun hoidontarve arvioidaan pitkäaikaiseksi.

Ammatillisessa perhekotihoidossa nimenomaan henkilökunnan ammatillisuudella pyritään vastaamaan niihin hoidollisiin ja kasvatuksellisiin tarpeisiin, joita erityisen vaikeahoitoisilla lapsilla on. Henkilöstöllä on oltava riittävä ammatillinen koulutus työhönsä, ja henkilöstöä on oltava riittävästi lapsen tarvittavien palvelujen mahdollistamiseksi sekä

suhteessa lapsilukumäärään. Ammatillisella perhekodilla tulee olla yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lainmukainen lupa. Lapsen sijoittava kunta tekee yleensä ostopalvelusopimuksen perhekodin kanssa. Ammatillisten perhekotien muodot, paikkamäärät, tilat ja henkilöstön erityisosaaminen vaihtelevat perhekodeittain. On mahdollista, että perhe (työntekijät) asuvat perhekodissa yhdessä sijoitettujen lasten kanssa, tai että lapsia hoitaa perhekodissa ulkopuolinen, muualla asuva henkilökunta. (mt. 78.)

Laitoshoidosta on kyse silloin, kun lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon esimerkiksi lastenkotiin, nuorisokotiin, koulukotiin tai perhetukiyksikköön. Luonteeltaan tällaiset laitokset vaihtelevat avohuollon yksiköistä suljettuihin laitoksiin. Laitoshoitoa mietitään vaihtoehtona esimerkiksi silloin, kun kyseessä on merkittävällä tavalla vaikeahoitoinen ja erityisosaamista vaativa lapsi. Myös lapsen jonkin tarvittavan ja jatkuvan erityisen tuen tarpeen turvaaminen (esimerkiksi moninaiset terapiapalvelut) voi olla tärkeä kriteeri lapsen edun toteutumista punnittaessa laitoshoidon turvin. Laitoshoidossa on myös selkeämpää tehdä mahdollisesti tarvittavia lapsen sijoitukseen liittyviä rajoitustoimenpiteitä päätöksineen (kuten kiinnipitäminen tai liikkumisvapauden rajoittaminen tai yhteydenpidon rajoittaminen). ammattitaitovaatimukset laitoksen henkilöstöllä on tarkasti säädelty, laitoksen toiminnan luonteen mukaisesti. Laitoksen johtajalta edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa sekä alan tuntemusta ja johtamistaitoa. Henkilöstön tulee olla sosiaalihuollon ammattilaisia, perustutkintona esimerkiksi sosionomi tutkinto ja erityisosaamista esimerkiksi päihde - ja mielenterveystyöhön. (mt. 78 - 79.)

4.2 Asiakasprosessi

4.2.1 Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö

Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä tehdään peruspalveluissa, kuten päiväkodeissa ja kouluissa. Terveyttä ja hyvinvointia tukevaa toimintaa ovat myös liikunta, kulttuurin monet muodot ja taidelähtöiset menetelmät kuten yhteisötaide, soveltava taide ja sosiokulttuurinen toiminta.

Ennaltaehkäisevä toiminta estää ongelmien syvenemistä ja parhaillaan auttaa nuorta ja

perhettään siten, että vältetään raskaammalta puuttumiselta perheen elämään. Onnistuessaan ennaltaehkäisevä työn vaikutukset tulevat yhteiskunnalle edullisemmaksi.

4.2.2 Lastensuojeluilmoitus

Kun huoli herää lapsen tilanteesta, tehdään lastensuojeluilmoitus. Viranomaisella, jolla huoli herää, on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Yksityishenkilö voi tehdä ilmoituksen nimettömänä lastensuojeluviranomaiselle.

Lastensuojeluilmoituksen ottaa vastaan kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Uutena muotona hakea apua lastensuojelusta on myös pyyntö lastensuojelutarpeen selvityksestä, jonka lapsi tai hänen vanhempansa voi tehdä yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa.

4.2.3 Lastensuojelutarpeen selvitys

Jos lastensuojelutarpeen selvitykseen päädytään, lasta ja perhettä autetaan ensisijaisesti avohuollon keinoilla, joita ovat esimerkiksi perhetyö, tukiperhe, sijoitus avohuollon tukitoimena tai taloudellinen tukeminen. Mikäli avohuollon tukitoimet eivät ole riittävät voidaan lapsi ottaa huostaan ja sijoittaa hänelle parhaiten soveltuvaan sijaishuoltopaikkaan. Tuleva lakiuudistus asettaa perhehoidon etusijalle verrattuna laitoshoitoon. Lapsella ja perheellä on oikeus lastensuojelulain mukaisiin tukitoimiin. Ensisijaisesti lapsella ja perheellä on oikeus erilaisiin kuntouttaviin tukitoimiin. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä 1) jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä taikka 2) jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea että vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöä ja mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Avohuollon tukitoimia järjestetään asiakassuunnitelmien perusteella (36§). Niistä päättää sosiaalityöntekijä. Kunnan taloudellinen tilanne on luonnollisesti tärkeä realiteetti, mutta siihen vedoten ei jätetä järjestämättä lakisääteisiä avohuollon tukitoimia. Avohuoltoa to-

teutettaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata lasta riittävän usein henkilökohtaisesti. Heillä on oikeus tavata lapsi myös ilman huoltajan suostumusta. (29§)

4.2.4 Lastensuojelun dokumentointi välineenä suunnitelmalliseen työskentelyyn

Nyky-suomen sanakirja määrittelee dokumentointia seuraavasti. Dokumentointi on todellisen tapahtuman, ilmiön, idean tai rakenteen tarkkaa kirjallista kuvaamista, joka tapahtuu kuvattavan asian ehdolla. Dokumentoinnissa pyritään mahdollisimman suureen tarkkuuteen, jotta päästäisiin lähelle yksiselitteisyyttä. Muutosten huomioiminen ja dokumentoinnin pitäminen ajan tasalla tekevät siitä jatkuvan prosessin, joka kuuluu oleellisena osana kunkin dokumentoitavan asian elinkaareen. Dokumentoinnin merkitys on suuri monimutkaisten asioiden kuten tietokoneohjelmien ymmärtämiseen.

Sosiaalityössä keskustellaan entistä enemmän asiakasta koskevan tiedon siirrosta, johon liittyy systemaattinen tiedonkeruu ja sen välittäminen auttamisorganisaatiossa. Miten pitkät tiedostot kulkevat asiakkaan mukana ja millaisia välähdyksiä asiakkaiden elämänpolulta tiedostoihin tallennetaan? Dokumentoinnilla on monia perusteita. Yksi peruste lastensuojelun sosiaalityössä on se, että lapsi voi myös myöhemmin saada tietoa siitä, mitä on tapahtunut ja tehdä matkaa menneisyyteensä, rakentaa elämäntarinaansa lisäämällä siihen puuttuvia palasia. Dokumentoinnin funktio ei tällöin ole vain hallinnollinen, lastensuojelupäätöksiä perusteleva. Siksi suositellaankin tallentamaan myös paitsi huostaanottoon johtaneita tekijöitä, myös myönteisiä ja rakentavia asioita lapsen elämässä (Vornanen 2004, 120).

Asioiden kirjaaminen on olennaista. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tulee merkitä lasta tai nuorta koskeviin asiakirjoihin lastensuojelulain 26. §:n 1 momentissa tarkoitettua vireille tulosta lähtien kaikki lapsen tai nuoren tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. Lastensuojelusiakirjojen laatimisesta voidaan antaa tarkempia säännöksiä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella (LsL 33. §)

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma, jollei kysymyksessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus (LsL 30. §). Asiakassuunnitelma on laadittava yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. tarvittaessa mukaan otetaan lapsen muu laillinen edustaja, huollosta erotettu vanhempi, joku muu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava taikka lapselle läheinen henkilö sekä lapsen huoltoon keskeisesti osallistuva taho. Avohuollossa olevan lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. eriävät mielipiteet eivät estä asiakassuunnitelman täytäntöönpanoa, mutta luonnollisesti on pyrittävä löytämään sellaisia auttamisen muotoja, jotka asianomaiset itse hyväksyvät ja kokevat hyödyllisiksi. Näiden etsimiseen ja pohtimiseen yhdessä lapsen ja perheen kanssa kannattaa panostaa. Jos tässä onnistutaan, voidaan monesti välttää huostaanoton tarve. Suunnitelmallisuuden vahvistaminen on lakiuudistuksen eräs tavoite. Avohuollon tukitoimenpiteiden vaikuttavuutta tulee seurata myös positiivisten vaikutusten osalta eikä pelkästään silloin, kun tilanne pahenee. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa (Taskinen 2008, 39).

Lapsen huostaanottoprosessissa dokumentoitu asiakassuunnitelma on yhteistyön tärkein väline. Asiakassuunnitelma kirjataan jokaisen pidetyn asiakassuunnitelmapalaverin virallisena dokumenttina. Asiakassuunnitelman tarkoitus on kootusti näyttää sekä arvioida lapsen ja perheen sen hetkistä tilannetta sekä tehtyä työtä ja vaikuttavuutta. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet, joita lastensuojelutyöllä pyritään aikaansaamaan sekä tavoitteiden saavuttamiseksi käytettävissä olevat keinot ja arvioitu aika tavoitteiden toteuttamiseksi. Ajantasainen asiakassuunnitelma lapsen ja perheen tilanteesta on tärkeä työväline asiakkaan ja työntekijän yhteistyön kannalta. Se on yhteisen työskentelyn suunnittelun, seuraamisen ja arvioinnin väline. (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2006,19.) Huostaanottoprosessissa asiakassuunnitelma kirjataan ja tarkistetaan säännöllisesti pidettävissä asiakassuunnitelmaneuvotteluissa, vähintään kerran vuodessa. Käytännössä huostaanotto-

prosessissa neuvotteluja voidaan järjestää ja käytännössä järjestetäänkin useamman kerran vuodessa, lapsen tai perheen yksilöllisistä tarpeista riippuen.

Asiakassuunnitelma tehdään yhteistyössä lapsen ja hänen perheensä kanssa. Suunnitelmassa konkretisoidaan, mitä huostaanotto käytännössä tarkoittaa ja mihin sillä pyritään. Asiakassuunnitelman tulisi sisältää 1) ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, 2) lapsen ja perheensä tuen tarve, 3) sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, 4) erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille, 5) lapsen yhteydenpito ja yhteistoimintojen toteutuminen lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa ja 6) arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. (Taskinen 2008, 55.)

4.3 Perhetukikeskus

Anonymiteetin vuoksi en nimeä perhetukikeskusta. Tutkimuksessa esiintyvä perhetukikeskus kuuluu osana kunnan sosiaalipalvelua. Perhetukikeskuksella on oma johtaja. Perhetukikeskuksessa on pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten osasto ja arviointiosasto. Lastensuojelun avohuollon perheohjaajat työskentelevät fyysisesti saman katon alla ja aktiivisesti osallistuvat myös arviointijaksolla olevien lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelemiseen. Osastot toimivat erillään toisistaan, vaikka ovat samassa rakennuksessa. Ohjaajina toimivat sosionomikoulutuksen saaneet ohjaajat. Pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten osastolla työskentelee kuusi ohjaajaa ja arviointiosastolla työskentelee viisi ohjaajaa (joista yksi on määräaikainen) ja sosiaaliohjaaja puolet työajastaan. Osastolla on kuudelle lapselle huoneet. Lisäksi henkilökuntaan kuuluvat johtaja ja emäntä. Arviointijakson viisi ohjaajaa ja osa-aikainen sosiaaliohjaaja työskentelevät asiakastyössä kahdessa vuorossa seitsemänä päivänä viikossa, pääsääntöisesti klo 7 - 15 ja klo 14 - 22. Arviointijakson asiakastyöstä yöaikaan klo 22 - 7 vastaa pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten osastolla yövuorossa oleva ohjaaja. Arviointijaksolla on kaksi perhehuoneistoa ja huoneet neljälle lapselle. Perheohjaajien työ arviointijaksolla tapahtuu pääsääntöisesti arkisin klo 8 ja 16 välillä. Lisäksi arviointijaksolla on käytössä emännän työpanosta. Arviointijakson viidestä ohjaajasta neljällä sekä sosiaaliohjaajalla on sosionomi-koulutus (AMK), yhdellä ohjaajalla on lähihoitajakoulutus. Perhetyöntekijöistä valtaosalla on myös sosionomikoulu-

tus tai sosiaalialan opistoasteinen tutkinto.

Lapsi tulee perhetukikeskukseen joko avohuollon sijoituksella arviointiosastolle tai huostaanotolla sijaishuoltoon pidempiaikaisesti sijoitettujen lasten osastolle. Sosiaalityöntekijät laativat yhdessä lapsen, vanhempien ja perhetukikeskuksen ohjaajien kanssa asiakassuunnitelman. Asiakassuunnitelmassa huomioidaan lapsen lähiverkosto ja mietitään toimintatavat, kuinka lähiverkostoon pidetään yhteyttä. Lähiverkoston huomioiminen on tärkeää molemmissa sijoitusmalleissa. Asiakassuunnitelmaan laaditaan tavoitteet. Perhetukikeskuksen ohjaajat laativat vielä yksityiskohtaisemmat tavoitteet jaksolle myötäillen asiakassuunnitelmaa. Läheisverkoston kartoittaminen on menetelmän asemassa suhteessa asiakassuunnitelmaan. Verkostokartan voi laatia sosiaalityöntekijä yhdessä lapsen kanssa tai perhetukikeskuksen ohjaaja tai perheohjaaja.

Perhetukikeskuksen ohjaajat tukevat yhdessä nuoren vanhempien kanssa nuoren suotuisaa kehitystä ohjaten nuorta terveellisiin elämäntapoihin esim. normaali päivärytmi, päihtetömyys, sääntöjen noudattaminen mm. kotiintuloajoissa, harrastuksiin ohjaamalla. Perhetukikeskuksen ohjaajat tukevat nuorta suhteissa tämän lähiverkostoihin.

5 TERVEYDENEDISTÄMISEN NÄKÖKULMA

5.1 Nuoren hyvinvoinnin edistäminen

Myönteiset ja läheiset ihmissuhteet ovat lapsen kehitykselle tärkeitä. Vuorovaikutus ja ihmissuhteiden jatkuvuus ovat kehityksen keskeisiä edellytyksiä. Lapsella on oikeus luoda ja säilyttää yhteys vanhempiinsa, sisaruksiinsa, sukulaisiinsa ja ystäviinsä. Kriisitilanteissa sisarusten keskinäinen tuki voi olla tavallistakin merkittävämpää. Lisäksi on tärkeää, että lapsella on mahdollisuus sisäistää molemmista vanhemmistaan myönteinen kuva. Tämä auttaa oman identiteetin luomisessa (Taskinen 2008, 19). Jari Sinkkonen luennoillaan korostanut lapsen oikeutta muodostaa jonkinlainen kuva vanhemmistaan. Jos lapselle ei kerrota mitään poissaolevasta isästä tai äidistä, lapsi pyrkii mielikuvitusta käyttäen muodostamaan kuvaa vanhemmistaan.

Nuoren hyvinvoinnin edistämällä estetään syrjäytymistä. Nuorille syrjäytyminen merkitsee yksinäisyyttä, joutumista syrjään ihmissuhteista, kavereista tai koulu yhteisöstä riskiä kasvattaviksi tekijöiksi, oli tutkimustaso mikä tahansa, on tunnistettu niin perhetausta, asuinalue kuin kokemus sosiaalisen tuen puutteesta perheeltä, koulutovereilta ja ystäviltäkin.

5.2 Terveydenedistämisen näkökulma

Terveys tarkoittaa fyysisen, henkisen, hengellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin vaihtelevaa tilaa ja myös kykyä selvitä arjen vaatimuksista. Terveys on moniulotteinen, laaja-alainen, yksilöllinen ja yhteiskunnallinen kokonaisuus. Terveys on ihmisen henkilökohtainen arkielämän voimavara, jossa painottuu ihmisen kyky toimia sekä yhteisö että yksilötasolla (Savola & Koskinen-Ollonqvist 2005; Verto 2003).

Terveydestä puhuttaessa korostuvat eri tieteenaloilla vallitsevat ihmis- ja terveyskäsitteet, yhteiskuntapolitiikka, terveellinen ympäristö. Sosiaalitieteissä terveys on kykyä joustavasti sopeutua ympäristöön, kykyä käsitellä ristiriitoja ja fyysisistä kykyä suoriutua yksilöön kohdistuvista odotuksista ja sosiaalisen roolin tuomista tehtävistä (Koskinen-Ollonqvist ym 2001).

Hyvinvoinnin nykysuomen sanakirja määrittelee vauraudeksi ja varakkuudeksi sisältäen aineellisen, henkisen ja taloudellisen ulottuvuuden. Hyvinvointia mittaavat elintaso, ihmissuhteet ja osallistuminen. Subjektivisessa hyvinvoinnissa korostuvat tyytyväisyyden ja onnellisuuden kokemukset. Hyvinvoinnin perustan luovat työ, toimeentulo, terveys, toimintakykyisyys, turvallisuus sekä vahva sosiaalinen verkosto. Hyvinvointi ilmenee tyytyväisyytenä elämään, onnellisuutena ja mahdollisuutena toteuttaa ja kehittää itseään. Hyvinvointi on elämän laatua, jossa korostuu inhimillisen olemisen kokemuksellinen ja käyttäytymiseen liittyvä ulottuvuus. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat Allardt (1989) mukaan elintaso tai aineelliset voimavarat (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Näihin kaikkiin vaikuttavat muutokset toimintaympäristössä ja olosuhteissa. Hyvinvointia määrittävinä ovat arvostukset, toivomukset ja uskomukset ja tarpeet.

Terveyden edistämisen ajattelu vahvistui Ottawan asiakirjan myötä 1986. Se on edelleen perustavin terveyden edistämisen asiakirja. Asiakirjassa määritellään terveyden edistämisen alueet. Valtakunnallisissa strategioissa Terveys 2015-ohjelmassa lähestytään kansanterveydellisiä tavoitteita elinkaaren näkökulmasta. elämänsä aikana ihmiset kohtaavat hyvinvointia uhkaavia tekijöitä (hyvinvointivajeita), samoin kuin terveyttä suojaavia yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia tekijöitä (mm. perustarpeiden tyydyttäminen, kommunikaatio- taidot, sosiaaliset verkostot, kansalaisia tukeva poliittinen yhteiskuntarakente). Valtakunnallisessa strategiassa Hyvinvointi 2015 - ohjelman tavoitteina on etsiä keinoja, joilla tehostetaan varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisyä, ihmisten hyvinvoinnin, sosiaalisen turvallisuuden ja toimeentulon parantamiseksi. Lisäksi haetaan malleja, joilla edistetään kaikilla politiikan lohkoilla hyvinvointia sekä ehkäistään ongelmien syntymistä.

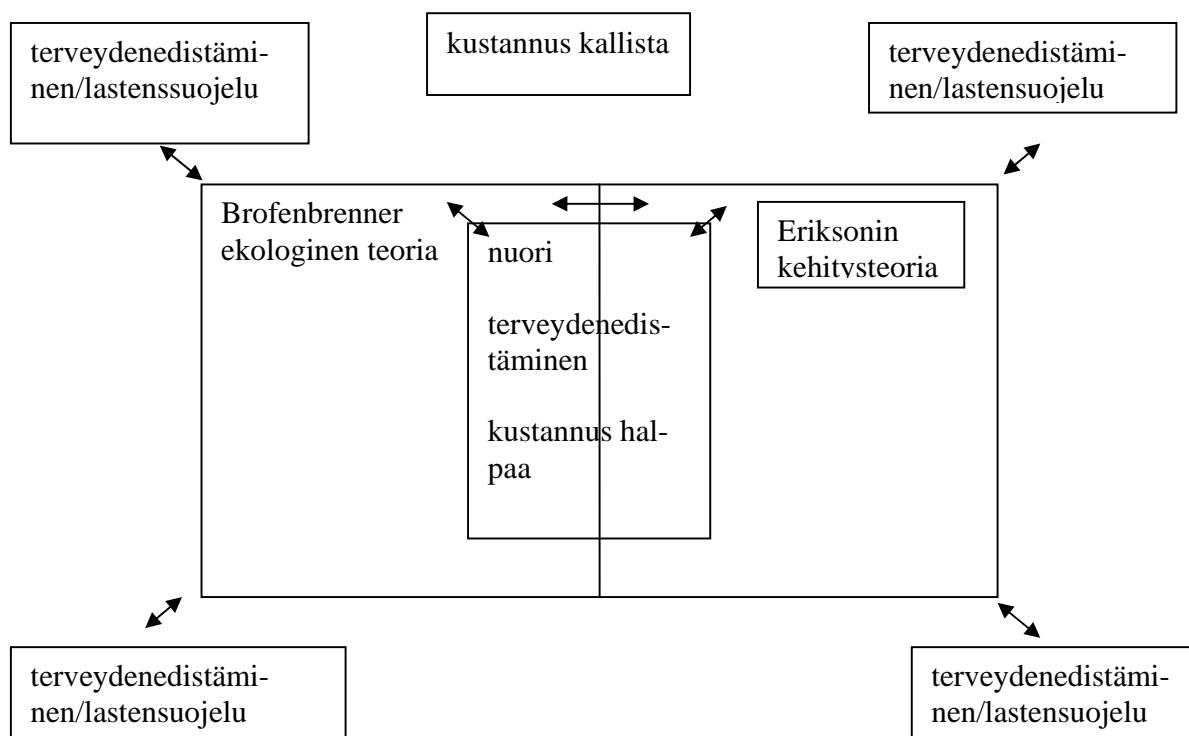
Perhetukikeskuksessa tehtävän työn tavoitteena on tukea nuoren kehitystä siten, että hänen perustarpeensa huomioidaan, vuorovaikutustaitoja harjaannutetaan keskusteluissa yhdessä ohjaajien kanssa ja toisten nuorten kanssa, nuoren oma sosiaalinen verkosto huomioidaan mahdollisuuksien mukaan ja tavoitteena on ylipäättään nuoren selviäminen yhteiskunnassa. Harva nuori selviää aivan yksin tai edes yhdessä ikätoveriensa kanssa yhä monimutkaistuvammassa yhteiskunnassa, siksi olisi tärkeää, että nuorella olisi mahdollisimman hyvä sosiaalinen verkosto, johon kuuluisi vähintään yksi aikuinen, johon nuori voi luottaa.

Erot terveyden ja hyvinvoinnin käsitteiden välillä ovat paradigmalähtöisiä. Hyvinvoinnilla on ensisijaisesti yhteiskuntatieteellinen ja terveydellä lääketieteellinen perusta. Terveyden edistämisen näkökulmasta molemmat ovat käyttökelpoisia lähtökohtia. Terveyden ja hyvinvoinnin käsitteiden käytön on havaittu olevan tilannesidonnaista ja sattumanvaraista. Pirjo Koskinen-Ollonqvist ja Päivi Rouvinen-Wilenius esittelevät artikkelissaan Terveyden edistäminen ja hyvinvointivajeet (www.tekry.fi) neljä erilaista mallia eri näkökulmista. Ensimmäisessä mallissa hyvinvointi ja terveys tarkoittavat eri asioita. Hyvinvointi (esimerkiksi väestön hyvinvoinnin tila, hyvinvointipalvelut ja hyvinvointipolitiikat sekä niiden vaikutukset) tarkoittaa jotakin muuta kuin terveyttä (esimerkiksi väestön terveydentilaa, terveyspalvelut, terveyspolitiikat sekä niiden vaikutukset). Artikkelissa tuodaan esiin Simpuran (2008) käsitys, jonka mukaan hyvinvointi on kattokäsite, jonka alla

on monia komponentteja, yhtenä niistä terveys. Simpura katselee asiaa hyvinvoinnin ja terveyden tietoperustan näkökulmasta. Tässä mallissa hyvinvoinnin pohjaksi tarvitaan useita komponentteja (mm. toimeentulo, työ, koulutus jne.) ja jotka kytkeytyvät toisiinsa ihmisten ja heidän toimintakenttiensä välisten sosiaalisten siteiden sekä ihmisten muodostamien ryhmien ja niiden jäsenyyksien sekä instituutioiden kautta ilmenevien sosiaalisten suhteiden välityksellä. Malli suhteutuu Allardtin (1989) kolmijakoon: aineelliset resurssit (having), ihmisten väliset suhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Keskeisiä ovat sosiaaliset suhteet, jotka kytkevät komponentit toisiinsa.

Perhetukikeskuksen ohjaajat ovat avainasemassa luomassa nuorelle riittäviä aineellisia resursseja, ihmissuhteita ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia. Perhetukikeskuksen ohjaajan työssä tämä näkyy nuoren koulun käynnin tukemisessa, ihmissuhteiden ylläpitämisen ja uusien ihmissuhteiden mahdollistajana ja sen kautta nuoren itsensä toteuttamisen mahdollistajana. Käytännössä työ on viestinnän mahdollistamista esim. puhelinnumeron tai osoitteiden selvittämistä, kuljettamista harrastuksiin tai ystävien tapaamiseen.

Keksityn tässä kuvaamaan Koskisen-Ollonqvistin ja Rouvinen-Vileniuksen neljättä mallia, joka mielestäni parhaiten soveltuu tähän opinnäytetyöhön. Mallissa terveys on välittävänä tekijänä sisältäen voimaantumisen ja sosiaalisen pääoman. Terveys on keskeinen tekijä hyvinvoinnin saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Muut tekijät tuottavat terveyttä ja ovat yhteydessä hyvinvointiin. Terveys on keskeinen hyvinvoinnin määrittäjänä ja arvo itsessään (Uusitalo ym.) 2005). Lastensuojelulaissa käytetään käsitteitä 1. lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen 2. ehkäisevä lastensuojelu = ehkäisevä lastensuojelu peruspalveluiden piirissä, 3. lapsi - ja perhekohtainen lastensuojelu. Peruspalveluja tarjoavat mm. neuvolat, koulut, päiväkodit ja lasten ja perheiden sosiaalityö. Lasten ja nuorten hyvinvointia voi tarkastella monella eri tasolla. Terveydenedistämisen viitekehyksestä tarkistelen toimivien sosiaalisten verkostojen merkityksellisyydestä perhetukikeskukseen sijoitetuille nuorille. Hyvinvointi rakentuu sekä makrotasolla - kunnan, yhteiskunnan ja globaalillakin tasolla että arkisessa elämässä - perheen, ystävien ja sosiaalityön ympäristössä.

Kuva 1. Kustannustietoisuus

Lastensuojelun ja terveydenedistämisen linkittymistä voidaan perustella myös kustannussyillä (Kuva 1). Jos oirehtiva nuori ja hänen perheensä saa palvelua peruspalvelujen tarjoamista vaihtoehdoista ajoissa, yhteiskunnalle koituvat kustannukset tulevat edullisimmiksi. Lastensuojelun tekemät sijoitukset erilaisiin sijaishuoltopaikkoihin ovat kustannuksiltaan sitä korkeampia mitä tiukkarajaisemmista paikoista on kysymys. Jos sijoitettava nuori on useamman vuoden kipuillut, todennäköistä on, että hän tarvitsee apua vielä pitkään, mikä lisää kustannuksia. Toivottavaa on, että terveydenedistäminen ennaltaehkäisevine toimenpiteineen ehtii auttaa nuorta ja hänen perhettään, niin että lastensuojelun palveluja ei edes tarvita.

Lastensuojelun tarjoamat avohuollon palvelu on myös edullisempaa kuin huostaanotto-prosesseihin liittyvät palvelut. Mitä kauemmas palvelut menevät pois mikrotasolta sitä kalliimmaksi ne tulevat. Lastensuojelun huostaanotto-prosessit kuuluvat kalliin kentän toimintoihin kuten erityisen huolenpidon tasoinen palvelu ja vierihoito.

Perhetukikeskuksessa ohjaaja tukee asiakasta voimaantumiseen (empowerment). Keskusteluissa nuoren kanssa esitetään voimaannuttavia kysymyksiä. Työskentelyllä pyritään saamaan lapselle onnistumisen ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksia.

Tässä tutkimuksessa tuon esiin miten sosiaaliset verkostot liittyvät hyvinvointiin. Todellinen perhe - ja verkostokeskeisyys on mahdollista ainoastaan, jos sosiaali- ja terveystalalla tehdään yhteistyötä yli hallintorajojen. Uudet työmuodot yli hallintorajojen mahdollistavat myös uusien työmuotojen kehittämisen. Parhaimmillaan työntekijän tai työryhmän laaja-alainen toimenkuva mahdollistaa tuen kaikkien perheenjäsenten erityistarpeisiin mahdollisimman keksitetyssä palveluyksikössä. Esimerkiksi päiväkodeissa, jossa koko perhe voi tulla opettelemaan arkea ja yhdessä toimimista, vahvistetaan ja lisätään kaikkien perheenjäsenten voimavaroja (Vilen & Leppämäki&Ekström, 154).

6 NUORUUDEN KEHITYSTEHTÄVÄ

6.1 Erik H. Eriksonin teoria identiteetikriisistä

E.Eriksonin teoriassa identiteetikriisistä keskitytään yksilön käsityksiin itsestään suhteessa siihen kuvaan, joka yksilöstä muodostuu muiden tulkitsemana (Sebald 1992, 4). Erikson jakaa kehityksen kahdeksaan kauteen, jotka sijoittuvat imeväisiästä myöhäiseen aikuisuuteen. Jokaisella kaudella yksilö kohtaa ympäristön sosiaalisia odotuksia, jotka synnyttävät psykososiaalisen kriisin. Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää uusien taitojen kehittymistä. Eriksonin kehityskaudet seuraavat toisiaan määrättyssä järjestyksessä ja kunkin kauden kriisistä selviytyminen määrittää valmiudet seuraavan kriisin kohtaamiseen. (Newman & Newman 1986, 85-86.)

Murrosiässä, kolmestatoista kahdeksaentoista ikävuoteen, kehitystehtävinä on minäkäsityksen ja identiteetin muodostaminen sekä ympäristön asettamiin rooliodotuksiin vastaaminen. Barbara ja Philip Newman (1986) tarkentavat identiteetin muodostamista siten, että varhaisessa murrosiässä kehittyi ryhmäidentiteetti ikätovereihin. Tämä mahdollistaa oman aseman selkiyttämisen suhteessa perheeseen ja muuhun sosiaaliseen ympäristöön.

Oma persoonallinen identiteetti muodostuu vasta myöhäismurrosiässä tai varhaisaikuisuudessa samanaikaisesti itsenäistymisen kanssa. sen rakennusaineita ovat aikaisemmat identifikaatiot, nykyiset kyvyt ja erilaiset roolit sekä tulevaisuuden haaveet ja päämäärät. (Newman & Newman 1986, 94-96.)

Eriksonin luokittelee kolme tapaa, joilla identiteetin muodostus voi epäonnistua. ensimmäisessä nuori, joka omaksuu identiteetin ilman identiteettikriisiin kuuluvia kyseenalaistamisia ja kokeilun kautta tehtäviä valintoja jo varhaisessa murrosiässä, sulkee identiteettiprosessin ennen aikojaan. Tällöin kyseessä on jo varhain selkeytynyt uravalinta, johon liittyy vahvasti määritellyt odotukset tietyistä toimintamalleista. Yksilölliset mahdollisuudet ja rajat jäävät etsimättä ja hyödyntämättä aikuisuuteen siirryttäessä. Toisena epäonnistumisen muotona on negatiivisen identiteetin omaksuminen. Jos nuori kokee dominoivan kulttuurin paheksuvan ja torjuvan itseään, hän saattaa kompensoida pettymystään omaksumalla nimenomaan näitä negatiivisina pidettyjä ominaisuuksia pyrkien pätemään torjuttujen ryhmässä kovimpana ja pahimpana. Kolmas epäonnistumisen muoto tulee roolien hallitsemattomuudesta. Murrosikäinen joutuu monenlaisten rooli-odotusten paineeseen ja hänen pitäisi kyetä muodostamaan erilaisista rooleista tasapainoinen kokonaisuus sekä pystyä luopumaan lapsuudenaikaisista rooleista voidakseen määrittää itsensä yksilönä ja löytääkseen paikkansa yhteiskunnassa. (Newman & Newman 1986, 90-91.)

Erikson pitää murrosiän keskeisenä jännitteenä vaikeuksia, joita nuori kohtaa pyrkiessään rakentamaan itselleen identiteetin, jossa viihtyy murrosiän suurten fyysisten ja sosiaalisten muutosten keskellä. Tämän hän katsoo tärkeämmäksi kuin tarpeen kontrolloida seksuaali-impulsseja. (Sprinthall & Collins 1995, 12.) Identiteetin muodostaminen murrosiässä on edellytyksenä kyvylle sitoutua läheisiin ihmissuhteisiin varhaisaikuisuudessa. Heikko, häilyvä identiteetti johtaa hajanaisuuteen ihmissuhteissa ja eristäytymiseen. (Nielsen 1987, 146; Sprinthall & Collins 1995, 176.) Murrosiän kehityksellä on ratkaiseva merkitys koko aikuisiän jatkuvalla identiteetin muovautumiselle sekä kyvylle hallita ja ohjata omaa elämäänsä. Puutteellinen identiteetti vaikeuttaa aikuisiän luovuutta ja kasvua, joihin sisältyy paitsi kyky tuottavaan työhön myös kyky huolehtia toisten ihmisten tarpeista (Newman & Newman, 92-94.)

James Marcia on kehittänyt Eriksonin teorian pohjalta murrosiän identiteettikehityksen neljä tilaa, jotka kuvaavat erilaisia nuoren omaksuttavissa olevia identiteetin tyyppejä; hajanainen identiteetti, varhain määritetty identiteetti (foreclosure), identiteettien taistelu (moratorium) ja saavutettu identiteetti. Hajanainen identiteetti kuvaa tilannetta, jossa nuori ei ole vielä valinnut mitään ammatillista tai ideologista suuntaa, vaikka on saattanut jo tutustua eri vaihtoehtoihin. Nuorille on tyypillistä mielipiteiden vaihtelut, päättämättömyyden aiheuttama ahdistus, herkkyyys taantua välittömän mielihyvän hakemiseen ja vaikeus luoda läheisiä ihmissuhteita. Taustalta löytyvät usein torjuvat tai välinpitämättömät vanhemmat. (Nielsen 1987, 146.)

Identiteettien taisteluvaiheessa oleva nuori ei ole omaksunut itselleen identiteettiä, koska hän ei ole osannut määritellä itselleen tavoitteita ja selkeitä arvoja. Suhde vanhempiin on usein ambivalentti; tarve itsenäistyä taistelee riippuvuuden tunteen kanssa ja oidipuskompleksin ratkaisu on keskeneräinen. Nuoren vanhemmat ovat rohkaisseet autonomiaa, itsensä ilmaisua ja itsenäisyyttä, mikä näkyy kohtuullisen hyvin kehittyneinä moraalisen ajattelukykyä, itsetuntona, tiedonhaluna, itseohjautuvuutena, sosiaalisena aktiivisuutena ja emotionaalisen ilmaisukykyä. Selkiytymätön identiteetti aiheuttaa ahdistusta ja levottomuutta. (Nielsen 1987, 147.)

Tutkin perhetukikeskuksessa työskentelevien ohjaajien mahdollisuutta tukea siellä asuvien nuorten ja heidän lähiverkostonsa suhteita. On tärkeää tietää, ketä nuori kokee kuuluvan lähiverkoston ja miten ohjaaja voi tukea nuoren suhteita lähiverkoston, koska sosiaalisen verkoston muodostuminen identiteettikriisiin kannalta on osa tärkeää kehitystehtävää. Nuori haastaa vanhempansa käyttäytymällä ei-toivotulla tavalla, mutta tämä on osa nuoruuteen kuuluvaa kehitystehtävää. Toisinaan vanhempien /vanhemman voimavarat eivät riitä haasteeseen vastaamaan tai kyseessä on nuoren vakavammat ongelmat esimerkiksi koulun käymättömyyden suhteen tai perheen muut sosiaaliset ongelmat, jolloin yleensä lastensuojelu puuttuu asioiden kulkuun.

Päinvastainen tilanne on nuorella, joka liian varhain, kokeilematta ja kyseenalaistamatta on omaksunut vanhemmiltaan ja yhteisön muilta auktoriteeteilta valmiit roolit ja arvot. Nuori toimii ympäristön odotusten mukaisesti ollen altis ulkoisille vaikutteille ja riippu-

vainen sosiaalisesta hyväksynnästä. Vanhemmat koetaan yleensä huolehtiviksi ja suojeleviksi, mutta samalla tottelevaisuuteen ja mukautumiseen painostaviksi ja dominoiviksi. Nuori tyytyy toimimaan annetun kaavan mukaan kokeilematta omien kykyjensä rajoja, jolloin itsetuntemuskin käy vajavaiseksi. (Nielsen 1987, 147.)

Neljännän ryhmän muodostaa saavutettu identiteetti. Nuori on käynyt läpi erilaisten identiteettien ja ideologioiden kokeilun ja siihen liittyvän hämmennyksen ja epävarmuuden. Tuloksena on itsenäisesti muodostettu identiteetti, joka kattaa ammatilliset suunnitelmat, ideologiset näkemykset ja yksilöllisen selkiytyneen minäkuvan. Odotettavissa on nuori aikuinen, jota luonnehtii eettisyys, empaattisuus, reflektiivisyys, itseluottamus, akateeminen menestyminen sekä kyky vastustaa auktoriteettien epäasiallisia vaatimuksia. Identiteetin saavuttajan vanhemmat ovat tyypillisesti lämpimiä ja demokraattisia, lastensa itsenäisyyttä tukevia ja omien valintojen tekoon rohkaisevia. (Nielsen 1987, 148.)

Marcian identiteettiluokittelua on kritisoitu saavutetun identiteetin liiallista ylivertaisuutta korostavaksi. Tutkimusmenetelmiä on myös arvosteltu liian yksioikoisia johtopäätöksiä tekeviksi; identiteetin kehittyminen pitäisi nähdä laajemmassa kontekstissa huomioiden muun muassa kognitiivinen kehitys. (Nielsen 1987, 151-152.)

6.2 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Roolikartta on väline identiteetin kehittymisen tukemiselle. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä on kehitetty Vanhemmuuden roolikartan® jatkokehittelyn tuloksena Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Lastensuojelulaitoksissa roolikarttaa voidaan käyttää esimerkiksi itsenäistymiskasvatuksen tukena. Roolikarttaa käyttämällä hahmotetaan nuoren valmiuksia itsenäiseen elämään.

Roolikartan avulla voidaan herättää keskustelua nuoren kanssa. Se sopii huolen puheeksi ottamisen välineeksi esim. koulukuraattorille tai sosiaalityöntekijälle. Kun nuoren kanssa käydään nuoren erilaisia rooleja läpi, työntekijä voi auttaa nuorta erittelemään omia vahvuuksiaan ja niitä puolia, joissa tarvitsee aikuisen tukea tai muuten vahvistumista. Työntekijä voi samalla konkretisoida, mistä asioista ja miksi hän on huolissaan.

Roolikartan käytön voi yhdistää erilaisiin työskentelymenetelmiin, kuten esimerkiksi ratkaisukeskeiseen ajatteluun. Positiivisen palautteen antaminen ja vahvuuksien esille nostaminen voimavaralistaa nuorta ja vie työskentelyä myönteiseen suuntaan.

7 PERHE-JA VERKOSTOKESKEINEN NÄKÖKULMA

Perhekeskeisessä näkökulmassa korostetaan, että perhe on itsensä asiantuntija ja sitä pitää kuunnella ja arvostaa kaikissa perhettä koskevissa päätöksissä ja suunnitelmissa. Verkostokeskeisellä työllä tarkoitetaan työntekijän tai työryhmän toimintaperiaatetta ottaa ihmisen sosiaalinen verkosto huomioon kaikissa tilanteissa. Verkosto koostuu asiakkaan elämäntilanteeseen vaikuttavista ihmisistä, perheestä sukulaisista ja muusta verkostosta, joskus myös työntekijöistä. Perhe- ja verkostokeskeisessä työssä työntekijä voi luopua ajatuksesta, että hän yksin on hoitava tekijä. Tärkeää on huomata, että voi hyödyntää usean ihmisen voimavaroja.

Perhe - ja verkostokeskeinen näkökulma korostaa voimavarojen lisäksi, että jokaiselle sen jäsenelle sattunut asia vaikuttaa muihin. Jokainen tietää, kuinka oma arkielämä menee sekaisin, jos läheiselle ihmiselle tapahtuu jotakin. Tilburyn mukaan (1994) oli kyseessä sitten akuutti taudinkohtaus, uusiva kriisi tai pitkäaikainen sairaus, perheen selviytymis- ja sopeutumiskyky joutuvat kovalle koetukselle. Tästä syystä jokainen voi tarvita tukea ja olla mukana suunnittelemassa asioita, vaikka ei olisikaan se ensisijainen asiakas sosiaali- ja terveydenhuollossa. Jokaisen ihmisen lähiverkoston hyvinvoinnilla on merkitystä myös ensisijaisesti toipuvan kuntoutumiseen (Vilen & Leppämäki & Ekström 2002, 147).

7.1 Sosiaalinen pääoma

Sosiaalinen pääoma tarkoittaa joka a) yhteisön sisäistä jäsenten välistä kykyä toimia keskenään ja erityisesti luottamusta toisiinsa tai b) henkilön toimintaa yhteisössä edistäviä sosiaalisia suhteita. Sosiaalinen pääoma on kummassakin tapauksessa nähty edistävän henkilön tai yhteisön toimintamahdollisuuksia samalla lailla kuin toisissa asioissa taloudellinen pääoma.

Pulkkinen käyttää kirjassaan "Mukavaa yhdessä; Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys" (2002, 44) termiä "sosiaalinen alkupääoma" kuvaamaan lapsensosiaalisen pääoman alkulähdettä, jonka vastasyntynyt saa ikään kuin perintönään Sosiaalinen alkupääoma sisältää kasvatusympäristön arvoasenteet sekä normit, yhteisön tuen ja luottamuksen. Kasvuympäristön eroavaisuudet vaikuttavat suuresti taitojen ja moraalisen luottavuuden harjoittelemista eli kulttuurisen pääoman muodostumista. Tämä taas johtaa noidan ympyrän tavoin takaisin sosiaalisen pääoman keruuseen. (Pulkkinen 2002, 44; 46 - 47.)

Tässä tutkimuksessa on mielenkiintoista pohtia sosiaalista alkupääomaa käänteisesti. Sosiaalinen alkupääoma sisältää kasvatusympäristön arvoasenteet sekä normit, yhteisön tuen ja luottamuksen, mutta entäpä kun näissä on ollutkin puutteita, jotka osaltaan ovat johtaneet nuoren sijoitukseen laitokseen. Pohdittavaksi tulee riittävän vanhemmuuden käsite. Millainen vanhemmuus on riittävän hyvää, että se auttaa nuoren suotuisaa kehitystä. Vanhemmilla on omat ongelmansa, mutta se seikka ei tee heistä vähemmän arvokasta lähiverkostoa nuorelle. Nuori on haasteen edessä muodostaessaan käsitystä aikuisesta ja aikuisen normikäyttäytymisestä, jos hänellä on omissa vanhemmissaan toisenlainen malli. Toisaalta on nuorella erityisen rikas sosiaalinen pääoma, koska hänellä on tietoa erilaisista tavoista olla aikuinen.

7.2 Lapsen lähiverkosto

Kuten vanhemmillekin on myös nuorelle tärkeää kokea kuuluvansa johonkin yhteisöön esim. perheen, suvun, päivähoidon, koulun, harrastusten, työn, järjestöjen, asukasyhdistyksen kautta. Omien vanhempien lisäksi lapset tarvitsevat muita turvallisia aikuisia, ja ihmissuhteiden pitäisi olla jatkuvia. Jokainen nuori tarvitsee vähintään yhden hyvän ihmissuhteen oman kehityksensä rakennusaineeksi (Taskinen 2008, 11).

Eriarvoistuminen on terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen perusarvon vastaista. Rawlsin (2001) oikeudenmukaisuusteoria koskee yhteiskunnallisten ensisijaishyvien oikeudenmukaista ja reilua kohdentumista: vapauden ja mahdollisuuksien, tulojen ja varallisuuden sekä itsekunnioituksen perustan oikeudenmukaista jakautumista. Oikeus hyvinvointiin kuu-

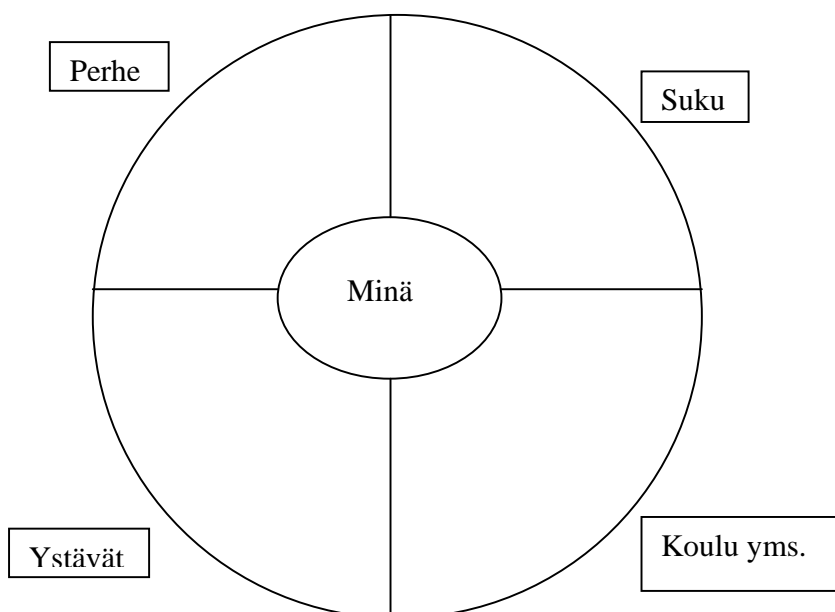
luu ihmisen sosiaalisiin oikeuksiin.

Lastensuojelulaki korostaa lapsen läheisverkoston kanssa työskentelyn tärkeyttä. Laissa säädetään erikseen lapsen läheisverkoston kartoittamisesta. Hallituksen esityksessä läheisneuvonpito mainitaan lapsen läheisverkoston kartoittamista säätelevän pykälän perusteluissa: Lapsen sukulais- ja läheisverkosto on kartoitettava ja verkoston mahdollisuudet huolehtia lapsesta on selvitettävä silloin, kun harkitaan lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Sukulaisten ja muiden läheisten mahdollisuuksia ja halukkuutta huolehtia lapsesta on selvitettävä ja arvioitava paitsi huostaanottoa valmisteltaessa, niin myös silloin, kun suunnitellaan avohuollon sijoitusta. Kiireellisissä sijoituksissa läheisverkoston kartoittaminen tehdään, mikäli se vain on ajankäytöllisesti mahdollista.

Tahdonvastaisissa huostaanotoissa selvitys lapsen läheisverkoston kartoittamisesta tulee sisällyttää huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa koskevaan hakemukseen hallinto-oikeudelle. Selvityksestä tulisi ilmetä, keitä lapsen läheisiä henkilöitä selvityksessä on ollut mukana ja heidän mahdollisuutensa osallistua lapsen tukemiseen. Jos selvitystä ei tehdä, on ratkaisu perusteltava.

Läheisverkoston rooli on erityisen tärkeää huomioida avohuollon tukitoimia suunniteltaessa ja toteutettaessa. Lapsen oman perheen lisäksi sukulaisilla ja muilla läheisillä voi olla voimavaroja lapsen tukemiseksi ja halua tukea lasta ja hänen perhettään. Kuten vanhemmillekin on myös nuorelle tärkeää kokea kuuluvansa johonkin yhteisöön esim. perheen, suvun, päivähoidon, koulun, harrastusten, työn, järjestöjen, asukasyhdistyksen kautta. Omien vanhempien lisäksi lapset tarvitsevat muita turvallisia aikuisia, ja ihmissuhteiden pitäisi olla jatkuvia. Jokainen nuori tarvitsee vähintään yhden hyvän ihmissuhteen oman kehityksensä rakennusaineeksi (Taskinen 2008, 11).

7.3 Verkostokartta

Kuva 2. Verkostokartan pohja

Kuvassa 2 kuvataan verkostokarttaa, jossa nuori on keskiössä. Lähiverkostoon kuuluvat vanhemmat ja sisarukset, sukulaiset, ystävät ja muihin yhteisöihin kuten esim. kouluun kuuluvat ihmissuhteet

Asiakkaan perhettä ja muuta verkostoa voidaan tarkastella joko pitkittäisleikkauksena tai poikittäisleikkauksena. Pitkittäisleikkaus tarkoittaa asiakkaan tai perheen kehityshistoria tutkimista eli käydään läpi menneisyyteen kuuluvia tärkeitä ihmisiä. Menneisyudessa voidaan käydä läpi myös aikaisempia sukupolvia. Vuorovaikutuksellisessa tukemisessa liikutaan kuitenkin tässä ja nyt -tasolla. Tällöin on siis turvallisempaa käsitellä asiakkaan tai perheen sosiaalista verkostoa nykyhetkellä, poikittäisleikkauksena. Tässä toimii hyvinä apuna verkostokartta. Verkostokarttoja on hieman erilaisia ja niitä voidaan käsitellä myös hieman eri tavalla. Usein verkostokartan piirtäminen tehdään ympyränmuotoiseen, eri sektoreita sisältävään pohjaan. Sektorit voidaan jakaa myös hieman eri tavalla. Niissä

mainitaan usein perhe, suku, viranomaiset tai ammattiauttajat, työ, koulu tai päiväkot, naapurit, ystävät ja muut ihmiset. Asiakas voi kuvata valmiina olevaan pohjaan ihmissuhteiden merkitystä ja ihmisten keskinäisiä välejä. Merkit ja niiden käyttömäärä voivat hie- man vaihdella. Pienillä lapsilla voidaan käyttää myös valmiita kuvia tai valokuvia (Vilen & Leppämäki & Ekström 2002, 155).

kolmio = mies, poika

0 = nainen, tyttö

+kolmio / +0 = henkilö koetaan positiivisena

-kolmio / -0 = henkilö koetaan negatiivisena, voimia kuluttavana

+ - kolmio / + - 0 = ristiriitaiset tunteet/ ajatukset henkilöä kohtaan

kolmio ____ 0 = henkilöt tuntevat toisensa

kolmio ^^^ 0 = ristiriitoja henkilöiden välillä

Kolmio t / 0t = kuollut

neliö =eläin, mielikuvitushenkilö

Kuva 2. Verkostokartan merkit

Lapsen kanssa kirjoitetaan lapsen nimi keskelle paperia, ympyröidään se ja pyydetään lasta laittamaan kartalle kaikki hänelle läheiset ihmiset tai kertomaan keitä kartalle kuuluu. Lapsi voi laittaa kartalle perheenjäseniä, ystäviä, sukulaisia, tuttuja tai muita tärkeitä ihmisiä. myös kuolleet tärkeät ihmiset voi laittaa kartalle. Lasta pyydetään merkitsemään läheisiä ihmisiä sille etäisyydelle itsestä, kuinka läheiseksi tai etäiseksi lapsi kyseisen henkilön itselleen kokee. Karttaa läpikäydessä lapselta kysytään, kenelle hän kertoo, kun tapahtuu jotain kivaa ja kenelle hän kertoo kurjat tapahtumat ja tunteet. Lapselta kysytään

myös, ketkä kartalla olevat ovat sellaisia, joihin lapsi voi luottaa ja jotka ovat turvallisia. Lapselta on hyvä kysyä myös, keistä kartalla olevista läheisistä lapsi on huolissaan tai joutuu huolehtimaan ja kenen kanssa hän riitelee. Läheiskartan läpikäymistä voi vielä syventää pyytämällä lasta kuvaamaan suhteitaan kuhunkin kartalla olevaan henkilöön. Suhteiden kuvaamisessa voi käyttää apuna erivärisiä kaksisuuntaisia nuolia. Vihreä nuoli kuvaa hyvää suhdetta, musta nuoli kuvaa huonoa suhdetta, punainen salamanuoli kuvaa riitaisaa tai myrskyisää suhdetta ja keltainen nuoli kuvaa neutraalia suhdetta (Muukkonen & Tulensalo 2004, 39).

Opinnäytetyössäni olen käyttänyt nuorten piirtämiä verkostokarttoja, joita he ovat tehneet ohjaajan pyynnöstä. Ohjeistaminen on kuitenkin ollut vaihtelevaa eikä yhtenäistä. Nuorta on pyydetty sijoittamaan verkostoonsa kuuluvat henkilöt joko lähemmäksi tai etäämmälle riippuen kuinka läheiseksi nuori kokee henkilön. Tärkeitä henkilöitä puuttui verkostokartasta. Suhteen laatua kuvaavat erilaiset viivat puuttuivat myös verkostokartoista. Kehittämishaaste verkostokartasta saatavaan mahdollisimman suureen hyötyyn nähden löytyi ohjeistuksen tehostamisesta.

Toiminnalliset välineet ovat lapselle luontainen ilmaisuväylä ja ne auttavat pukemaan sanoiksi koettua. Toiminnalliset menetelmät konkretisoivat ja tekevät asioita näkyviksi asioita. Menetelmät tarjoavat välimatkaa ja vähentävät uhkaavuutta. Ne synnyttävät oivalluksia ja lisäävät lapsen itseymmärrystä. Lisäksi toiminnalliset välineet edistävät tunteiden ilmaisemista ja nimeämistä. Toiminnallisten välineiden tavoitteena on sekä tukea lapsen ilmaisua ja luoda kertomistilaa että luoda kertomistilaa. Toiminnalliset välineet edesauttavat luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen syntymistä ja mahdollistavat tasa-arvoisen dialogin synnyn. Lapselle annetaan kokemus siitä, että hänen kertomisellaan on merkitystä. Toiminnalliset välineet osallistavat vanhempia ja auttavat heitä näkemään asioita lapsen kannalta (Lastensuojelun alkuarviointihanke - Pesäpuu ry). Tässä työssä käytän Pesäpuun verkostokarttaa nuoren lähiverkoston kuvaamiseen

8 NUOREN SOSIAALINEN VERKOSTO BROFENBRENNERIN MUKAAN

8.1 Nuoren sosiaalinen verkosto

8.1.1 Perhe

Perheelle ei nykypäivänä ole yksiselitteistä määritelmää. Jallinoja (2000) korostaa, että perheen määrittelyt muuttuvat, mutta yhtä merkittäväksi on tullut näkemys, että yksilöllä on oikeus määrittellä perhe itse. Avioerojen ja uusperheiden myötä ihmisten psykologinen ja sosiaalinen näkemys perheestä voi olla hyvin erilainen kuin biologinen tai juridinen määritelmä. Sosiaalinen vanhemmuus tarkoittaa vanhempia, jotka käytännössä huolehtivat lapsista. Psykologinen vanhemmuus on lapsen tunnetasolla kokemaa vanhemmuutta. Esimerkiksi lapsi voi kokea, että pois muuttanut ja harvoin tavattava biologinen isä on edelleenkin hänen ainut isänsä, vaikka käytännössä uusi isäpuoli huolehtii hänen asioistaan yhdessä äidin kanssa. Perhekuvaan saattavat kuulua myös läheisimmät isovanhemmat tai muut arkipäivään vaikuttavat aikuiset. Kun lasta pyytää piirtämään perheen, on aikuisellekin usein yllätys, ketä kaikkia lapsi siihen mieltää. Lapsi voi omaksua useita vanhempia perheeseen kuuluviksi. Aikuisella voi olla hyvin erilainen näkemys perheestä kuin hänen lapsellaan. Jokaisella perheenjäsenellä voi olla myös hieman erilainen näkemys perheestä, erityisesti silloin, kun on kyse uusperheestä (Vilen & Leppämäki & Ekström 2002,149).

Todellinen perhekeskeinen työote, jossa näkyy myös asiakaslähtöisyys, sisältää siis aina ajatuksen, että asiakas itse voi määrittellä myös perheensä. eri kulttuureissa perheen ja suvun määritelmät ovatkin erilaiset. Englantilainen sana "family" voi tuoda perhekeskeisestä kulttuurista tulevalle henkilölle mieleen laajemminkin joukon sukuun kuuluvia ihmisiä. Suomalaisessa kulttuurissa on totuttu tarkastelemaan perhettä ydinperheen (äiti, isä, lapset) näkökulmasta. tärkeintä eivät ole määritelmät, vaan asiakkaan kokemus siitä, että juuri hänelle läheiset ihmiset voivat osallistua hänen elämäänsä koskettaviin asioihin (mt,149).

8.1.2 Koulu

Yksilön elämässä on erilaisia kohtaamisia epävirallisen ja virallisen verkoston kanssa. Koko lapsiväestö on neuvolatoiminnan piirissä ja käy läpi peruskoulujärjestelmän. Osa lapsista tarvitsee peruspalvelujen lisäksi erityistä psykososiaalista tukea ja tästä osasta lapsia kertyy vielä yksityiskohtaisempaa ja eriytyneempää tietoa palvelujärjestelmään. Lastensuojelun asiakkaiden joukko muodostuu avohuollon tukitoimenpiteiden piirissä olevista lapsista ja heidän perheistään sekä sijoitetuista lapsista, joiden asiakkuus kestää usein vuosia, jopa koko lapsuuden ja nuoruuden ajan. Lastensuojelun haasteena on tasotittaa näiden lasten mahdollisuuksia hyvään elämään ja osallisuuteen yhteiskunnan voimavaroista. tavoitteena on myös ehkäistä ongelmien mahdollista sukupolvista jatkumoa ja huono-osaisuutta.(Vornanen 2004, 121.)

8.2 Bronfenbrennerin ekologinen teoria

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on käytetty Bronfenbrennerin ekologista teoriaa (Kuva 2), joka tarkastelee yksilön kehitystä suhteessa eri ympäristöihin. Bronfenbrennerin teoria tarkastelee yksilöä ympäröivien ympäristöjen välistä vuorovaikutusta neljä saksäkkäisen tason, mikro-, makro-, ekso- ja mesotason, näkökulmasta (Kuvio 2, 3,4). Tämä tutkimus sijoittuu sekä mikro ja mesotasoon, joka muodostuu yksilön siirtyessä mikroympäristöstä toiseen – omasta kodista lastensuojelulaitokseen.

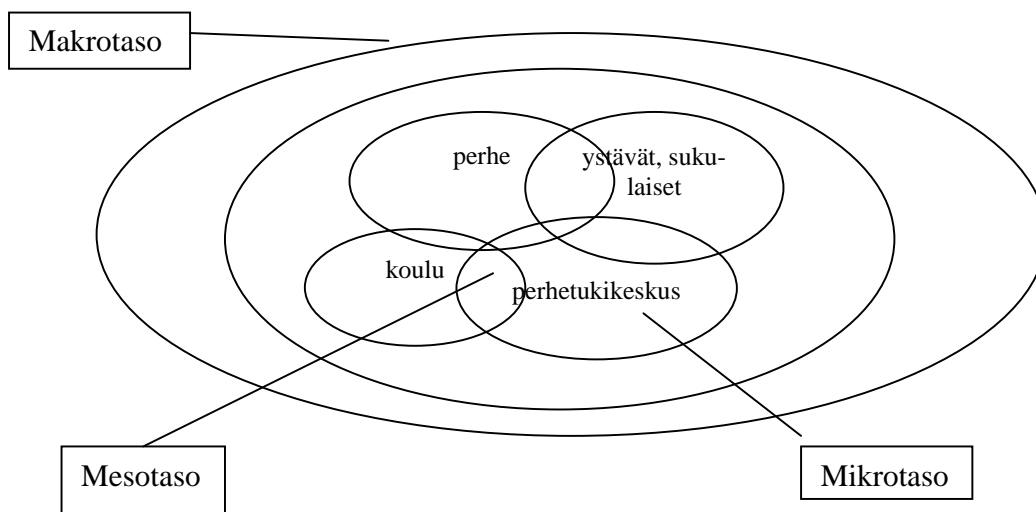
Seikkulan (1996) mukaan sosiaaliset verkostot ovat käsite, jonka avulla kuvataan ihmisuhteiden kokonaisuus. Sosiaalisissa verkostoissa ihminen on sekä subjekti että objekti samanaikaisesti. Sosiaaliset verkostot jakaantuvat neljään luokkaan: (1) perhe, samassa taloudessa asuvat, (2) suku, (3) työ, koulu tai muut päivittäiset suhteet ja (4) muut ihmisuhteet kuten ystävät ja naapurit. Kun ihminen on suoraan yhteydessä johonkin verkostoon, puhutaan mikrosysteemistä (esimerkiksi perhe). Ihminen kuuluu samanaikaisesti useampaan mikrosysteemiin. Mikroympäristö on lähin ympäristö lapselle, ja se sisältää rakenteet, joiden kanssa lapsi on suorassa kontaktissa. Henkilöiden väliset suhteet ovat kaksisuuntaisia. Mikrosysteemin muodostaa kehittyvän yksilön lähiympäristö kuten koti, päivähoitoryhmä, pihan toveriryhmä, koululuokka, harrastuspiiri tai lähisukulaiset. Eri

mikrosysteemien välisistä kontakteista syntyy mesotason systeemi (esimerkiksi perhe ja koulu) . (Seikkula 1996, 16 – 32.)

Mesosysteemi käsittää kehittyvän henkilön kahden tai useamman ympäristön väliset yhteydet ja prosessit esim. kodin ja koulun keskinäiset vuorovaikutukset. Olennaista on sosiaalistumiseen vaikuttavien tekijöiden saman-tai erisuuntaisuus eli se, tukevatko eri mikrosysteemit toisiaan vai kokeeko kehittyvä yksilö niissä ristipaineita, odotetaanko ja vaaditaanko eri mikroympäristöissä erilaista käyttäytymistä. Brofenbrennerin mukaan mikrosysteemien keskinäisten suhteiden tarkastelu on ollut yksipuolista. On tutkittu miten päivähoito ja koulu erikseen vaikuttavat lapsen kehitykseen, mutta on sivuutettu niiden ja kodin yhteisvaikutusten tutkimus (Härkönen, 21.1.2009)

Sosiaalisella tuella ymmärretään yksilön kokemuksia hyväksytyksi ja välitetyksi tulemisesta sekä toimintaa, joka edistää yksilön elämänhallintaa ja selviytymistä. Sosiaalinen tuki toteutuu ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa viestinnällisin keinoin. Sosiaalista tukea voi tarkastella sekä saajan kokemana että tuen antajan toimintana ja tavoitteina. (Hyvärinen & Väisänen 2002, 81.) Ojala ja Uutela (1993, 59) painottavat sosiaalisen tuen perustan muodostuvan kaikista niistä sosiaalisista verkostoista, joihin tunnemme kuuluvamme ja joiden jäseniä olemme. Tässä tutkimuksessa tarkastelen sekä sijaishuollossa olevien nuorten kuvaamia lähiverkostoja yhdistämällä Brofenbrennerin teorian ja E. Eriksonin teorian että tutkin perhetukikeskuksen ohjaajan tehtävää näiden suhteiden tukemisessa.

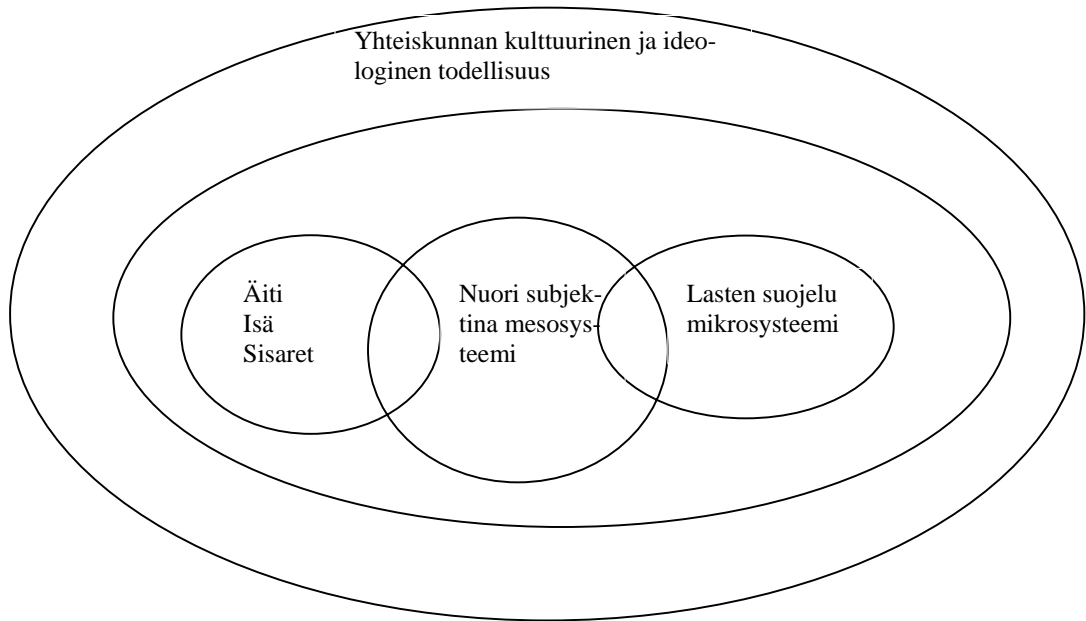
Perhetukikeskuksessa sosiaalinen tuki nuoren elämässä näyttää kahdet kasvonsa: nuori saa osakseen sosiaalista tukea tai sitten jää osittain sitä paitsi. Vanhempien tarjoama sosiaalinen saattaa olla vähäistä, vanhemmat saattavat puolestaan tarvita tukea, jotta voisivat omalle nuorelle osoittaa sosiaalista tukea. Toisaalta koulukaverit, sukulaiset, ystävät ja perhetukikeskuksen ohjaajat saattavat tarjota riittävästi sosiaalista tukea nuoren suotuisan kehityksen edistämiseksi.

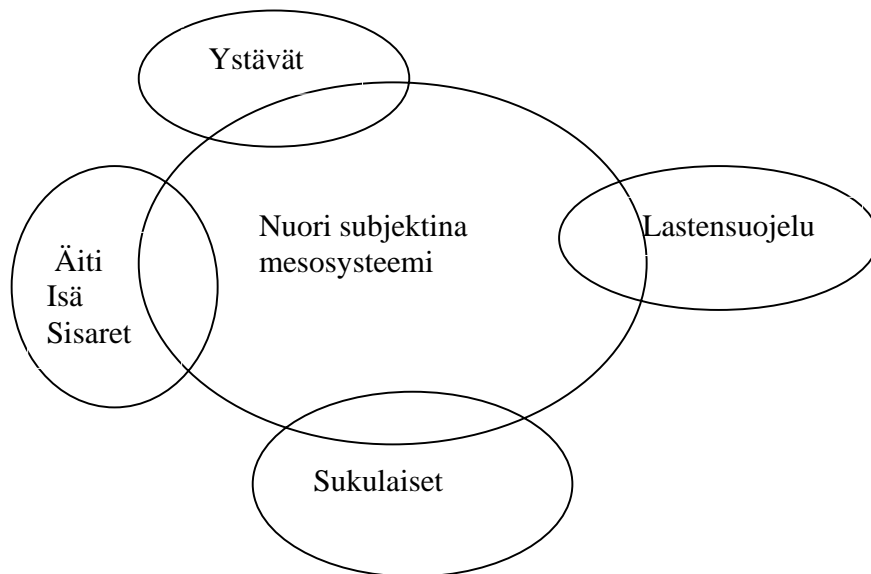
Kuva 3. Perhetukikeskuksessa asuvan nuoren kasvuolot ekologisesta näkökulmasta

Perhetukikeskuksessa asuvan nuoren mikrosysteemit (Kuva 3) muodostuvat paitsi vanhemmista, sisaruksista, omaisista ja koulusta niin myös perhetukikeskuksen henkilökunnasta ja toisista lapsista ja nuorista. Nuori on päivittäisessä vuorovaikutuksessa näiden ihmisten kanssa ja tavoite on, että nämäkin vuorovaikutussuhteet ovat lasta eheyttäviä. Mielenkiintoinen kombinaatio on perhetukikeskuksen ja kodin ja koulun välinen mesotaso, jossa perhetukikeskuksen ohjaajan työ toteutuu. Mesotaso asettaa ohjaajalle hyvien vuorovaikutustaitojen omaamista. Kodinomaisen ympäristö omine sääntöineen, joiden katsotaan olevan nuorelle hyväksi. Rajat tuovat turvallisuutta ja luotettavat aikuiset ovat niitä johdonmukaisesti asettamassa.

Ohjaajan työ kasvattajana tukee nuoruuden kehitystä yhteistyössä nuoren lähiverkoston kanssa ja ohjaa nuorta tekemään oikeita valintoja elämässä. Ohjaajan työhön kuuluu paljon muutakin kuin lähiverkoston kanssa tehtävä työ, mihin tässä opinnäytetyössä on keskitytty.

Kuva 4. Nuori subjektina mesosysteemissä ekologisen näkökulman mukaan

Kuva 5. Kuva nuori subjektina mesosysteemissä

1. Mikrotaso: Koti, koulu, ystävät, sukulaiset, lasten suojeleminen
2. Mesotaso: Kodin, koulun ystävien, sukulaisten yhteistyö ja vuorovaikutus
3. Makrotaso: Yhteiskuntataso

9 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

9.1 Aineiston keruu

Tutkimuksen toteutuksen ja loogisuuden kannalta on keskeistä, että tutkimuksen tarkoitus, tehtävät ja menetelmälliset ratkaisut ovat ristiriidattomia ja ymmärrettäviä suhteessa toisiinsa. Tutkimusta suunniteltaessa on mietittävä keneltä ja miten tutkimusaineisto kerätään. Näitä ratkaisuja on pohdittava suhteessa tutkimuksen tarkoitukseen ja tehtäviin (Kylmä & Juvakka 2007, 57).

Olen käyttänyt opinnäytetyössäni viiden (5) perhetukikeskuksessa asuneen nuoren piirtämiä, verkostokarttoja, asiakassuunnitelmia ja päivittäisiä raportointeja yhden kuukauden ajalta. Nuorista (4) neljä oli tyttöä ja (1) yksi poika. Asiakassuunnitelmat ja raportit on kerätty ajalta, kun nuori on aloittanut jakson perhetukikeskuksessa. Olen pyytänyt luvan tutkimuksen tekoon kaupungin perusturvalautakunnalta (Liite 3). Olen pyytänyt nuorilta tutkimusluvan (Liite 4) voidakseni käyttää heitä koskevia asiakirjoja. Tutkimuksen aikana nuoret ovat täyttäneet jo 18 vuotta ja heillä on oikeus omiin asiakirjoihinsa.

Tämän opinnäytetyön aineisto on kerätty kolmesta eri lähteestä: viiden nuoren verkostokartoista, heidän asiakassuunnitelmistaan ja perhetukikeskuksen ohjaajien päivittäisistä raportoinneista 1 kuukauden ajalta. Tutkimusaineisto kerätään laadullisessa tutkimuksessa mahdollisimman avoimin menetelmin (Peters ym. 2002, Kylmä ym. 2003). Kirjalliset aineistot, jopa piirustukset ja valokuvat voivat olla aineistona laadullisessa tutkimuksessa (Kylmä & Juvakka 2007, 27). Tässä opinnäytetyössäni keräsin viiden nuoren laatimat verkostokartat, asiakassuunnitelmat olivat ajoittuneet nuoren sijoittamisen alkuun ja päivittäiset raportoinnit, jotka nekin sijoittuivat ajallisesti alkuvaiheeseen nuoren sijoittamises-

ta. Aineiston keruussa on usein läheinen kontakti tutkimuksen osallistujiin. Siksi laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen etiikka ja eettisyyden arviointi ovat keskeisiä asioita (Kylmä ym 2003). Laadullisessa tutkimuksessa käytetäänkin mieluummin osallistujan tai toimijan kuin tutkittavan käsitettä (mm. Peters ym. 2002) (Kylmä&Juvakka 2007, 28). Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan merkityksiä (Draper 2004). Lähtökohtana on ajatus, että todellisuus ei ole tutkimuksen tekijästä ja tutkimukseen osallistuvasta erillistä. Tulkinnoilla on merkitystä ihmisen subjektiivisen todellisuuden määräytymiselle ja sille, minkälaisia merkityksiä vaikkapa omaishoitajuuteen liitetään. Käytännössä tämä tarkoittaa myös sitä, että ei ole yhtä totuutta samastakaan ilmiöstä (Kylmä & Juvakka 2007, 29).

9.2 Tutkimustehtävä ja tutkimusasetelma

Tutkimuksessa on käytetty eteläsuomalaisen lastensuojelulaitoksessa asuvien ja nuorten piirtämiä verkostokarttoja. Nuoret ovat iältään 13 – 18-vuotiaita. E. Eriksonin mukaan tämä ikä on tärkeä nuoren sosiaalistumisen ja identiteetin muodostumiselle. Oma asemiani tutkijana on viranomaislähtöinen, koska työskentelin tutkimuksen aikana perhetukikeskuksessa ja lastensuojelussa toimistolla ja minulla on ollut sikäli aitiopaikka seurata näiden nuorten tilannetta ja asioiden kehitystä. Perusteluna juuri tämän ikäisten nuorten sosiaalisen verkoston kartoittamiselle on nuoruuden kehitystehtävä, joka valmentaa nuorta aikuisuuteen. Lapsella on lain suojaama turvaverkko ympärillään. Nuoren täyttäessä 18 vuotta hänen oletetaan olevan omillaan. Jälkihuolto turvaa huostaan otetun nuoren tilanteen. Jälkihuolto on lakisääteistä, mutta kunnan resursseista riippuu, miten jälkihuolto käytännössä on järjestetty. Oman sosiaalisen verkoston merkitys on suuri tässä vaiheessa. Lastensuojelulaitoksen ohjaajilla on merkittävä rooli nuoren sosiaalisen verkoston mahdollistajana, ylläpitäjänä ja jopa uusien luomisessa. Vaikka sijaishuollon resurssit ja työskentelytavat ovat monin tavoin kohentuneet, on lastensuojelulla historiaan verrattuna myös uusia haasteita. Peruskysymyksenä on silti riittävän turvallisen ja luotettavan kasvuympäristön ja sen ihmissuhteiden varmistaminen (Vornanen 2004, 132).

9.3 Tutkimusmenetelmät ja työn toteutus

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Menetelmänä on sisällönanalyysi,

jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumentti on ymmärrettävä väljässä merkityksessä esimerkiksi kirjat, artikkelit, päiväkirjat, kirjeet, haastattelu, puhe, keskustelu, dialogi, raportit ja miltei mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali voi olla dokumentti. Sisällönanalyysi sopii hyvin strukturoimattoman aineiston analyysiin. Tällä analyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysillä ei kuitenkaan saada tuloksia, vaan aineisto saadaan järjestetyksi johtopäätöksen tekoa varten (Tuomi yms 2009, 103).

Tutkimusmenetelmänä käytetään sisällön analyysiä. Käytän sekä induktiivista että deduktiivista sisällönanalyysiä, koska tutkimus on seikkailu ja en voi etukäteen tietää, mitä materiaali kertoo minulle suhteessa Brofenbrennerin teoriaan ja E. Eriksonin teoriaan. Tässä työssä käytän induktiivista sisällönanalyysiä kartoittaessani ohjaajan tehtäviä, jotka nousivat asiakassuunnitelmista ja päivittäisistä raporteista. Deduktiivista analyysiä käytän nostaessani teorioista sosiaalisuuden ja identiteetin kehitykseen liittyviä kohtia, joihin ohjaaja työssään nuoren ja lähiverkoston kanssa voi vaikuttaa. Keräämäni aineisto kertoo minulle jotakin, joten siltä osin opinnäytetyöni on induktiivinen. Asuminen erillään omista lähiverkostoista asettaa nuorelle oman haasteensa ja siten myös haasteen tämänikäisten nuorten kanssa työskenteleville ohjaajille. Tutkimuksen aineisto kerättiin 2005 - 2009. Tässä en erittele tarkemmin vuosilukua, jotta nuorten intymiteetti säilyy.

9.3.1 Sisällönanalyysi

Koska olen käyttänyt kolmea eri lähdettä saman asian tarkasteluun, toteutuu työssäni triangulaatio. Triangulaatio tarkoittaa kahden tai useamman näkökulman yhtäaikaista käyttöä samassa tutkimuksessa. Triangulaatio voi viitata esimerkiksi kahden tai useamman aineistonkeruumenetelmän tai analyysimenetelmän käyttöön. Ideana on tarkastella tutkimuksen aihepiiriä eri suunnista tai eri menetelmin mahdollisimman kattavan kokonaiskäsityksen muodostamiseksi (Kylmä & Juvakka 2007, 17). Opinnäytetyössäni on kaksi tiedonantajaa: nuori ja kirjallinen aineisto.

Sisällönanalyysi on menettelytapa, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja syste-

maattisesti ja objektiivisesti. Dokumentti on tässä yhteydessä ymmärrettävä hyvin väljässä merkityksessä: esimerkiksi kirjat, artikkelit, päiväkirjat, kirjeet, haastattelu, puhe, keskustelu, dialogi, raportit ja miltei mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali voi olla dokumentti. Sisällönanalyysi sopii hyvin täysin strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Tällä analyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysillä saadaan kerätty aineisto kuitenkin vain järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. Monia sisällönanalyysillä toteutettuja tutkimuksia myös kritisoidaan juuri tästä keskeneräisyydestä. Tutkija on saattanut kuvata analyysinsä hyvinkin tarkasti, mutta tutkija ei ole kyennyt tekemään tutkimuksessaan mielekkäitä johtopäätöksiä vaan esittelee järjestetyn aineiston ikään kuin tuloksena (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105).

Sisällönanalyysissä voidaan erottaa kaksi tapaa sisällön analyysi ja sisällön erittely. Sisällön analyysillä pyritään kuvaamaan aineistoa sanallisesti tiiviissä ja yleisessä muodossa. Tavoitteena on tuottaa ilmiöstä sanallinen ja selkeä kuvaus. Tämä edellyttää aineiston tiivistämistä ja uutta muotoa. Sisällönanalyysin vaiheisiin kuuluvat aineiston pelkistäminen eli redusointi, klusterointi ja abstrahointi. Klusteroinnissa koodattu aineisto käydään läpi ja etsitään samanlaisuuksia tai eroavaisuuksia. Samaan asiaan liittyvät käsitteet ryhmitellään yhdeksi luokaksi ja nimetään sisältöä kuvaavalla nimellä. Abstrahointivaiheessa erotetaan oleellinen tieto epäoleellisesta ja muodostetaan teoreettinen käsitteistö. Luokituksia yhdistetään laajemmiksi käsitteiksi. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineisto- tai teorialähtöisesti. Sisällön erittelyssä aineistoa kuvataan kvantitatiivisesti (Kananen 2008, 94).

Sisällönanalyysivaiheet ovat seuraavanlaiset:

1. aineiston litterointi
2. analyysiyksikön määrittely
3. aineistoon perehtyminen ja kokonaiskäsitteiden muodostaminen

4. keskustelu aineiston kanssa ja koodaus
5. aihekokonaisuuksien jakaminen osiin, alakuokkien etsiminen
6. vuoropuhelu aineiston kanssa tutkimuskysymysten mukaisesti
7. luokkien yhdistäminen ja uudelleen nimeäminen
8. jäsentely ja kuvaaminen (mt. 94).

Tutkimus aloitetaan aineiston puhtaaksikirjoittamisella tekstimuotoon eli litteroinnilla. Alusta asti on syytä muistaa perehtyä aineiston sisältöön lukemalla se läpi useampaan kertaan. Lukeminen ja perehtyminen toistetaan jokaisen uuden aineiston yhteydessä, sillä tiedonkeruu ja analyysi kulkevat käsi kädessä laadullisessa tutkimuksessa. Litterointia seuraa analyysiyksikön määrittely. Analyysiyksikkönä voi olla sana, lause tai lauseista muodostunut kokonaisuus (Taulukko 1). Aineistoon on syytä perehtyä heti, muodostaa kokonaiskuva ja laatia lyhyt tiivistelmä. Keskustelussa aineiston kanssa mietitään, mitä sanomiset tarkoittavat ja kirjoitetaan huomiot ylös. Aineisto alkaa hahmottua kirjoittajalle vähitellen. Seuraavaksi aihe kokonaisuudet pilkotaan pienempiin osiin eli alaluokkiin (Liite 2). Luokkien välille pyritään löytämään loogisia yhteyksiä rakenteiden paljastamiseksi. Luokkien yhdistelyllä pyritään nostamaan yleistettävyytensä (mt, 95).

Koodauksen tarkoitus on aineiston tiivistäminen. Koodaus etenee raakakoodauksesta eri tasojen kautta teoreettisten tasojen kautta teoreettisten käsitteiden tasolle. Tasoista käytetään nimityksiä Taso 1, Taso 2, Taso 3 ja Taso 4. Tasoajattelua käytetään myös aineistoanalyysiohjelmistoissa. Raakakoodista löytyy erilaisia asioita, jotka voidaan siirtää tasolle, jossa niillä on joku yhteinen nimittäjä. Esimerkkinä raakakodeista Kananen nimeää kaloja, nisäkkäitä, kansallisuuksia ja kotieläimiä, jotka voidaan helposti sijoittaa eri tasoille (mt, 99.)

Miles ja Huberman (1984) kuvaavat aineistolähteen laadullisen eli induktiivisen aineiston analyysinä karkeasti kolmevaiheiseksi prosessiksi, johon kuuluu 1) aineiston redu-

sointi eli pelkistäminen, 2) aineiston klusterointi eli ryhmittely ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ensimmäinen vaihe on pelkistäminen, jolla tarkoitetaan, että aineistolta kysytään tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä. Aineiston vastaukset eli pelkistetyt ilmaisut kirjataan aineiston termein. Esimerkiksi opinnäytetyössäni yhtenä kysymyksenä on, miten perhetukikeskuksen ohjaaja tukee nuorta ylläpitämään suhteita lähiverkostoonsa. Aineistona minulla on viiden nuoren asiakassuunnitelmat ja päivittäiset raportit yhden kuukauden ajalta. Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään. Aineiston ryhmittelyssä etsitään pelkistettyjen ilmaisujen erilaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään samaksi luokaksi ja sille annetaan sen sisältöä kuvaava nimi. Aineiston ryhmittelyssä voidaan käyttää tulkintaa. Aineiston abstrahointivaiheessa yhdistetään samansisältöisiä luokkia, jolloin saadaan yläluokkia (Janhonen 2001, 29).

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston luokittelu perustuu teoriaan, teoreettiseen viitekehykseen tai käsitejärjestelmään. Tällöin analyysiä ohjaa malli, teemat tai käsitekartta. Lähtökohtana voi olla myös tutkijan ennakkokäsitys tutkittavasta ilmiöstä. Teorialähtöinen sisällönanalyysi aloitetaan analyysirungon muodostamisella. Analyysirunko voi olla strukturoitu, hyvin tarkasti analyysiä ohjaava tai väljä. Jos analyysirunko on väljä, analyysi muistuttaa osittain aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Strukturoidun analyysirungon avulla voidaan mm. testata teoriaa uudessa kontekstissa, teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston pelkistäminen ja luokittelu toteutetaan etsimällä aineistosta systemaattisesti analyysirungon mukaisia ilmauksia (Janhonen 2001, 36).

Tutkimukseni menetelmäksi valitsin sisällönanalyysin, koska analysoin asiakassuunnitelmia, päivittäistä raportointia ja verkostokarttoja. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatioita. Jännitysmomentin sisällönanalyysi mahdollistaa myös, koska etukäteen ei voi vielä tietää mikä on tutkimuksen kohteena loppujen lopuksi. Sisällönanalyysi antaa paljon informaatiota tutkittavasta asiasta, joten lopuksi pitää tehdä vahva päätös, mihin lopulta haluaa keskittyä (Tuomi yms. 2009, 92).

Litteroin asiakirjojen tekstit ja verkostokarttojen (5 kpl) aineiston, jotka käsittelivät nuo-

ren suhteita lähiverkostoonsa. Tekstiä kertyi 35 sivua. Viisi sivua kertyi asiakassuunnitelmista, 25 sivua kertyi päivittäisistä raportoinneista ja viisi sivua verkostokartoista. Aineisto analysoitiin ensin induktiivisella sisällön analyysillä. Induktiivisella sisällönanalyysillä nousi esiin ohjaajan tehtävät nuoren ja hänen lähiverkostonsa tukemisessa. Deduktiivisella sisällönanalyysillä tutkin teorioista nousevia nuoren kehitykseen liittyviä asioita, joihin lähiverkoston tuella on merkitystä. Nämä yhdistelemällä pääsin tekemään johtopäätöksiä ohjaajan tehtävästä tukea nuorta suhteissaan lähiverkostoonsa.

Aineiston tiivistäminen ja käsitteellistäminen toteutettiin tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. Analyysiyksiköksi lauseen muodostama kokonaisuus. Näistä muodostetuista pelkistetyistä ilmauksista etsin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samaa asiaa tarkoittavat asiakokonaisuudet ryhmittelin ja yhdistin alaluokaksi ja nimesin. Jokaiselle ilmaisulle annoin saman arvon riippumatta siitä, näkyikö se aineistossa kerran tai toistuvasti. Jatkoin analyysiä yhdistämällä samansisältöiset alaluokat toisiinsa. Etenin käsitteellistämiseen ja muodostin pääluokkia

10 TUTKIMUSTULOKSIA

Tutkin nuorten piirtämät verkostokartat, asiakassuunnitelmista poimin lähiverkosta kuvaavat ilmaisut ja päivittäisestä raportoinnista poimin ohjaajan kirjauksia nuoreen ja hänen lähiverkostoonsa liittyen.

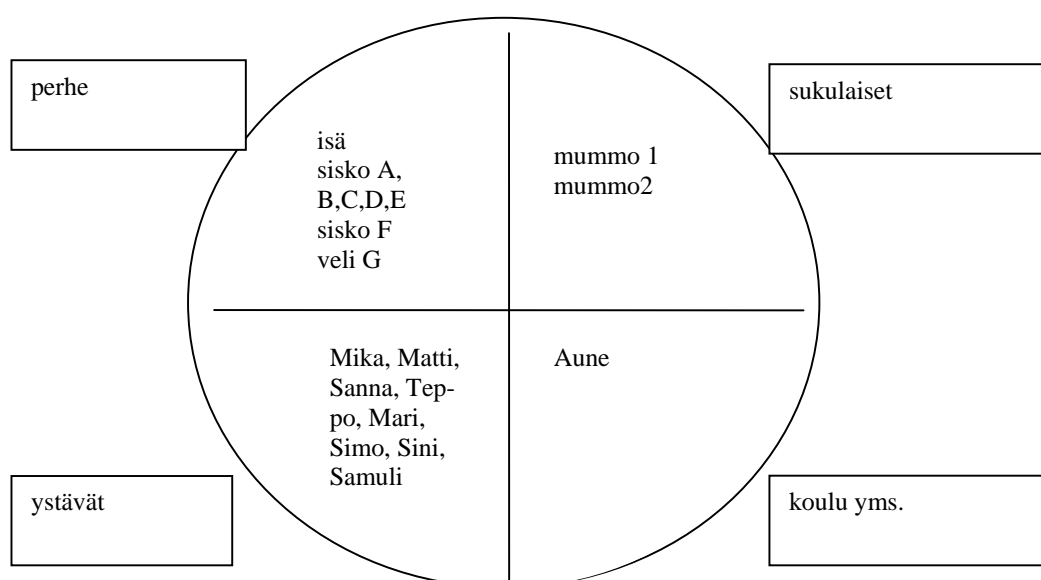
10.1 Verkostokartat

Näissä verkostokartoissa on huomioitavaa, että niitä ei ole piirretty yhtenäisellä ohjeistuksella. Verkostokartat ovat jääneet hyvin viitteellisiksi ja ohuiksi kerronnaltaan. Enemmän informaatiota niistä olisi saatu, jos ne olisi tehty ohjeistuksen mukaisesti. Tässä opinnäytetyössä on teoriaosiossa kerrottu, kuinka verkostokartat tulisi tehdä.

Verkostokartta on yksi menetelmä muiden joukossa, jolla voi kartoittaa lähiverkosta.

10.1.1 Nuori As 1

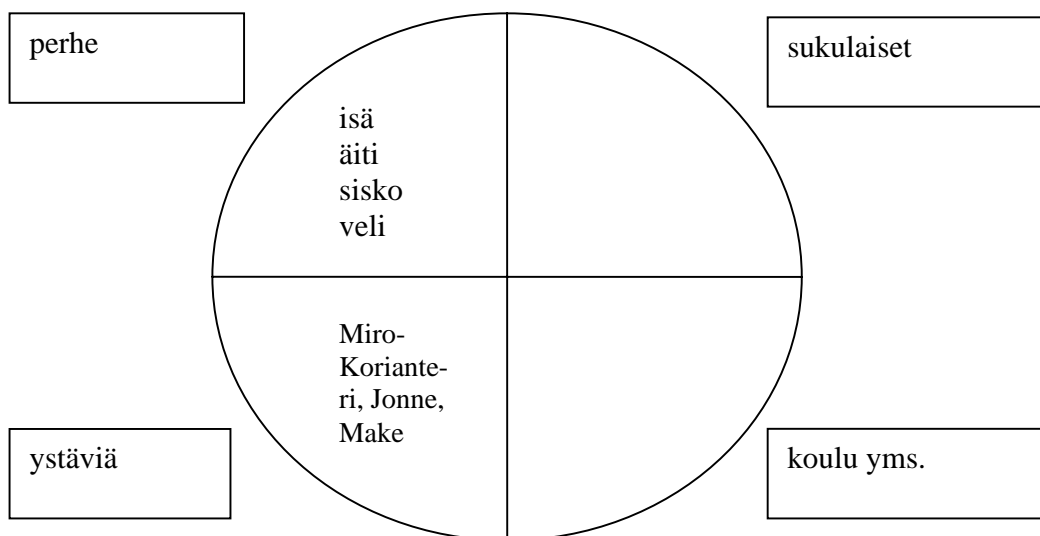
Nuori kuvasi lähiverkostoonsa kuuluvaksi perheeksi isän, siskon A, B, C, D, E ja siskon F ja veljen G. Erottelemalla sisarukset toisistaan hän tarkensi, että siskoksilla oli eri isät. Sukulaisia hänellä oli mummo 1 ja mummo 2. Ystäväpiiri on tällä nuorella laaja, kahdeksan läheistä ystävää. Koulun ja muihin aikuisiin hän kuvasi entisen koulunsa opettajan, jonka koki olevan tärkeä aikuinen hänen elämässään. Erityistä tässä verkostokartassa on se, että nuori kuvasi perheeseen kuuluvaksi etävanhempansa eli isän, mutta ei lähivanhempaansa eli äitiä hän ei laittanut karttaan (Kuva 6).

Kuva 6. Nuoren As1 verkostokartta

10.1.2 Nuori As 2

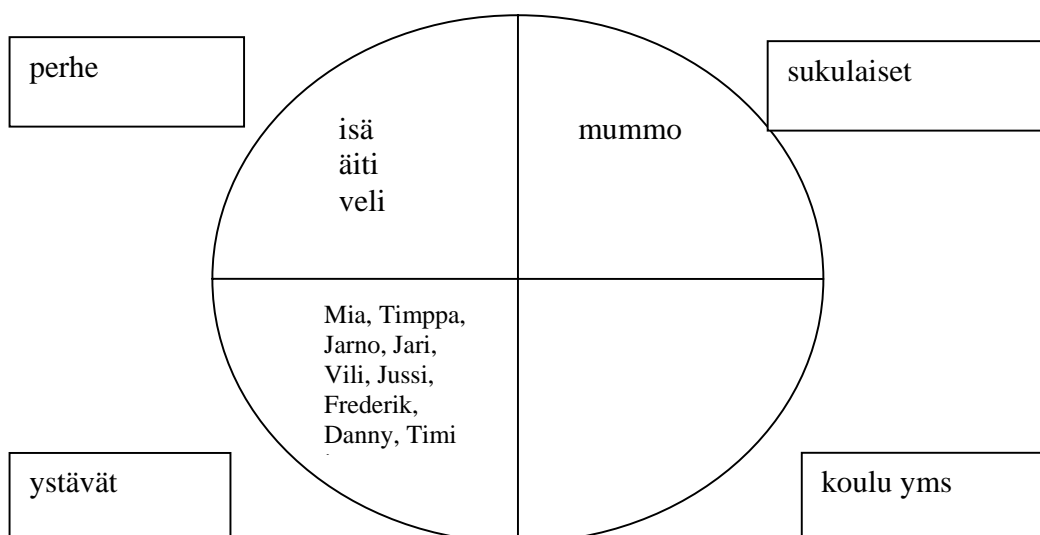
Nuori oli laittanut lähiverkostoonsa perheen: isän, äidin, siskon ja veljen. Ystäviä hän kuvasi olevan kolme. Sukulaisia ja kouluun liittyviä henkilöitä ei ollut kartassa ollenkaan.

Kuva 7. Nuoren As 2 verkostokartta

10.1.3 Nuori As 3

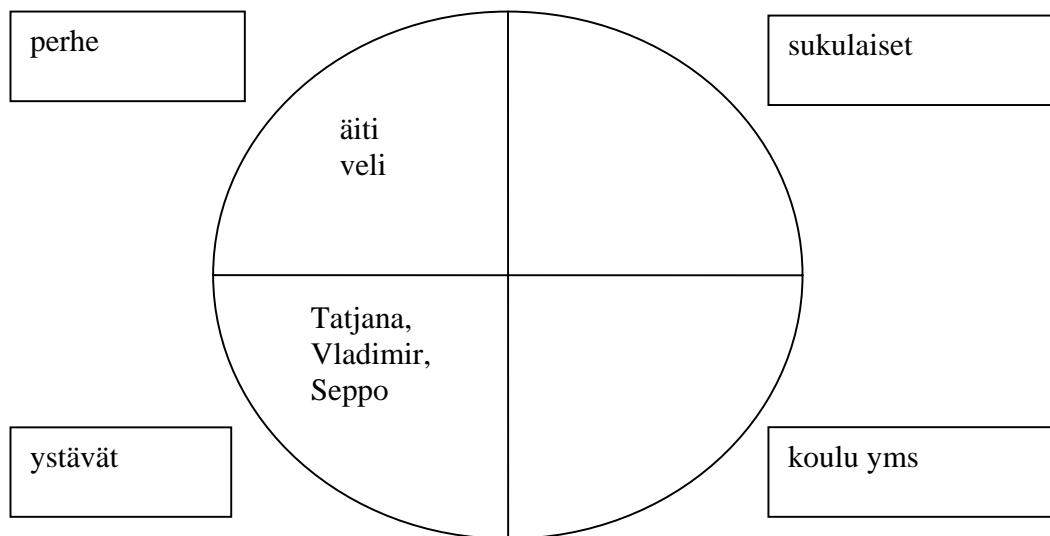
Nuori oli laittanut lähiverkostoonsa perheen: äidin, isän ja veljen. Sukulaisia hänellä oli mummo. Ystäviä hän oli luetellut nimeltä 15 kpl. Kouluun tai harrastuksiin liittyviä ihmisiä hän ei ollut nimennyt (Kuva 7).

Kuva 7. Nuoren As 3 verkostokartta

10.1.4 Nuori As 4

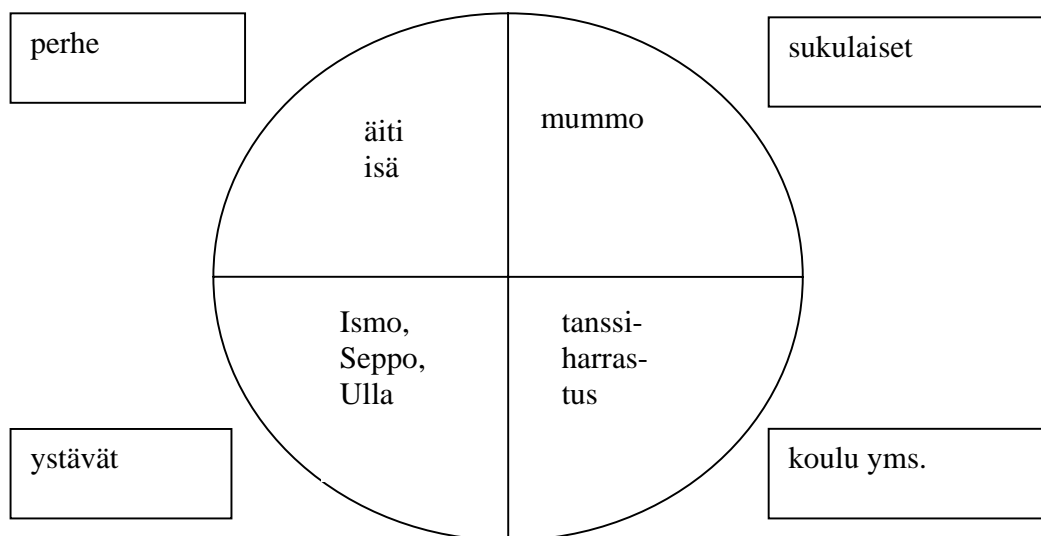
Nuori oli laittanut lähiverkostoonsa perheen: äidin ja veljen. Ystäviä hän kuvasi olevan kolme. Sukulaisia eikä kouluun ja harrastuksiin liittyviä henkilöitä ollut yhtään. Erityistä oli, että nuori ei laittanut etävanhempaansa eli isää verkostokarttaansa, vaikka hän oli jokseenkin säännöllisesti yhteydessä isäänsä (Kuva 8).

Kuva 8. Nuoren As 4 verkostokartta

10.1.5 Nuori As5

Nuori oli laittanut lähiverkostoonsa perheen: äidin ja isän. Sukulaisia hän kuvasi mummon eli äidinäidin. Ystäviä hän oli nimennyt karttaan kolme henkilöä. Kouluun ja harrastusosioon oli nuori laittanut tanssinopettajansa (Kuva 9).

Kuva 9. Nuoren As 5 verkostokartta.

10.2 Asiakassuunnitelmat

Asiakassuunnitelmasta on vastuussa lapsen vastuusosiaalityöntekijä. Asiakassuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen, vanhempien, sijaishuoltopaikan ohjaajan ja sosiaalityöntekijän/sosiaalityöntekijöiden kanssa. Opinnäytetyössäni tutkin viittä asiakassuunnitelmaa (Liite 1). Asiakassuunnitelma ohjaa ohjaajan työskentelyä lapsen kanssa sijaishuoltopaikassa. Koulunkäynnin sujumiseen ja erityisjärjestelyihin kiinnitetään huomiota muutamassa asiakassuunnitelmassa. Kolmessa asiakassuunnitelmassa käsiteltiin nuoren kesätyötä tai keikkatyötä. Jokaisessa asiakassuunnitelmassa huomioitiin lähiverkosto. Asiakassuunnitelmissa huomioitiin, jos vanhempi ei ollut päässyt asiakassuunnitelmapalaveriin. Vähän yhteyttä pitävä pitkän välimatkan vuoksi oleva vanhempi huomioitiin myös asiakassuunnitelmassa. Harvemmin lasta tapaavaa vanhempaa mainittiin asiakassuunnitelmassa siten, että hänen luokseen saattoi viedä kulkuvälineen, jolla lapsi liikkui. Vanhemman muistuttamisesta osallistumisesta lapsen asioihin näkyi muutamalla näinkin pienessä otoksessa. Isovanhempien osallistuminen lapsen elämään näkyi asiakassuunnitelmissa. Asiakassuunnitelmissa tuli esiin sijaishuoltopaikan ohjaajien tiivis yhteydenpito vanhempien välillä joko tapaamalla tai puhelimitse. Ohjaajan rooli tuli myös kuljettajana. Ohjaaja saattoi viedä lapsen tämän kotiin tai hakea. Ohjaaja kuljetti myös vanhempia per-

hetukikeskukselle tai sieltä pois. Asiakassuunnitelmissa kuvailtiin kotilomien tilanne ja muutoksia oli tulossa, niin ne oli kirjattu. Asiakassuunnitelmiin oli kirjattu myös lapsen oma näkemys kavereiden tapaamisista ja myös vanhempien mielipiteet, jos kavereiden tapaamista piti jollain tavalla rajoittaa esimerkiksi kotiintuloaikojen takia. Lapsen toive kuultiin lomanviettopaikan suhteen, kun lapsi halusi mummon luo, joka asui ulkomailla.

Näissä tutkimissani asiakassuunnitelmissa huomioitiin hyvin lapsen lähiverkosto kuten laki velvoittaakin. Etäisemmän vanhemman olemassaolo tuli esiin asiakassuunnitelmassa, mikä on positiivinen asia. Näitä asiakassuunnitelmia yhdisti se, että ne on laadittu melko pian lapsen sijoittamisen jälkeen. Asiakassuunnitelmat eivät olleet kuitenkaan keskenään samanlaatuisia. Asiakassuunnitelma oli joko tehty hyvinkin perusteellisesti tai sitten hie- man ylimalkaisesti. Nuorta paremmin palveleva asiakassuunnitelma on perusteellisemmin laadittu, mikä näkyi päivittäisessä raportoinnissa. Tämä selittyy mahdollisesti sillä, että sosiaalityöntekijälle nuori saattaa olla hyvinkin tuttu, mutta perhetukikeskuksen ohjaajalle nuori on tabula rasa ilman sosiaalityöntekijältä saamaansa tietoa.

10.2.1 Nuori As1

Lähiverkostoon liittyvä raportointi asiakassuunnitelmissa:

lähivanhempi (äiti): ohjaajat olivat jatkaneet soittelua, vaikka äiti ole vastannut puhelimeen puolen vuoden aikana (**ohjaajien sinnikkyys**), (**ohjaaja miettii, hankitaanko tukihenkilö**)

etävanhempi (isä): ohjaaja keskustelelee isän kanssa, voisiko hän ottaa nuoren mahdollisen vuokra-asunnon asunnon nimiinsä (**tulevaisuuden suunnittelua etävanhemman kanssa, muuttuuko etävanhempi lähivanhemmaksi**),

sisarus, ohjaaja havainnut keskusteluissa, että nuori haluaisi tavat pienempiä sisaruksiaan (**ohjaajan havainto kaipuusta yhteydenpitoon**)

Isovanhemmat: ei merkintää, vaikka nuorella kaksi mummoa (**pitäisikö mummot nostaa esille**)-> **nostetaanko esille sitä mikä ei esiinny, vaikka on olemassa, olisiko tässä mahdollisuus?**

koulu ja työ: jatkaa koulua täysipäiväisesti, valmistuu kolmen vuoden kuluttua (**ohjaaja tukee koulunkäynnissä**), käy edelleen puhelinmyyjänä, 30% palkasta itsenäistymisvaroihin (**ohjaaja ohjaa taloudellisuudessa ja työssä käymisessä**)

vuorovaikutus: ohjaaja huomioi, että nuori on alkanut hillitä käyttäytymistään paremmin (**ohjaaja arvioi tunnetilaa**)

10.2.2 Nuori As 2

Lähiverkoston liittyvä raportointi asiakassuunnitelmassa:

lähivanhempi(isä): isä ei päässyt osallistumaan palaveriin, ohjaajalla oli tämä etukäteen tiedossa (**ohjaaja aikatauluttaa yhteistyössä** as:sta sos.tt:n kanssa, onko etukäteen ollut tieto sos.tt:llä, ettei isä pääse, **ohjaajan yhteistyö sos.tt:ään**), jakson jatkamisesta sovittu aiemmin (**ohjaajan yhteistyö sos.tt:n ja lähivanhemman välillä**). Nuori ollut säännöllisesti kotilomilla yön yli (**ohjaaja tukenut ja tiedottaa**). Ohjaaja on ollut tiiviisti yhteydessä isään vierailujen aikana (**ohjaaja kontrolloi kotilomaa**). kotijaksot pidetään ennallaan.

etävanhempi(äiti): jakson jatkamisesta on sovittu aikaisemmin (**ohjaaja aikatauluttaa yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa**), nuori on ollut äidin luona yhden yön (**ohjaaja tukenut vierailua ja tiedottaa**), ohjaajat , as+äiti sopivat kotivierailuista äidin luona (**ohjaaja yhteistyössä asiakkaan ja vanhemman välillä**)

sisarus: nuori tapaa säännöllisesti sisaruksiaan (**ohjaaja toteaa**)

isovanhemmat: ei mainintaa

koulu ja työ, koulu on sujunut hyvin, kesätyöt ravintolassa alkaneet, työsopimus laaditaan sos.toimessa (**ohjaaja toimii tiedon välittäjänä työpaikan ja nuoren ja sos.toimen kanssa**)

ystävät: ei mainintaa

harrastus: voidaan taloudellisesti tukea sos.toimesta (**ohjaaja etsii nuoren kanssa sopivaa harrastusta**)

vuorovaikutus: ei mainintaa

10.2.3 Nuori As 3

Lähiverkoston liittyvä raportointi asiakassuunnitelmassa:

Lähivanhempi(äiti): nuori saanut olla tarpeeksi kotona omasta mielestään (**ohjaajan tuki kotilomiin**)

Etävänhempi(isä): puhelinyhteys isään (**ohjaaja tukenut yhteydenpidossa**), tapaamisso-
pimus vireillä, ei tarvetta tukihenkilöön (**ohjaaja arvioi lähiverkoston riittävyttä**)

sisarus: ei mainintaa as:ssa

isovanhemmat: mummo on ollut poikien kanssa osan aikaa

koulu ja työ: kesätyöt sujuneet hyvin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, pajakoulu
alkanut hyvin (**ohjaajan tuki ehtimisessä, heräämisessä**), oma halu suorittaa koulu (**oh-
jaajan vaikutus myönteiseen asenteeseen keskustelun avulla**)

ystävät: kavereiden kanssa on ollut

harrastuksia: ei mainintaa

vuorovaikutus: ei mainintaa

10.2.4 Nuori As 4

Lähiverkoston liittyvä raportointi asiakassuunnitelmassa

lähivanhempi nuori voi aloittaa vähitellen kotilomat (**ohjaaja arvioi kotilomien tiheyttä**), iltaisin voi käydä kotona, kunhan ohjaajien kanssa sovitaan (**ohjaaja arvioi kotona käyntien tiheyttä**)

etävänhempi (isä) skootterin vie isän luo talliin.

sukulaiset: ei mainintaa

ystävät: ei mainintaa

harrastukset: ei mainintaa

vuorovaikutus: ei mainintaa

10.2.5 Nuori As 5

lähiverkoston liittyvä raportointi:

lähivanhempi , edellytetään äitiä tuomaan passi (**ohjaaja edellyttää huoltajan vastuun hoitamisessa**), kotilomat toteutuneet joka toinen vk (**kotilomien toteutumisen valvonta**),

äiti hyväksyy siirron pienluokalle (**ohjaaja tukee huoltajana toimimista**), äiti ei hyväksy tupakanpoltoa (**ohjaaja tukee vanhempaa rajoitusten asettamisessa**), kotona ei ole säännöllisiä ruoka-aikoja (**ohjaaja arvioi kehittämishaasteita vanhemmuudessa**), osaston ja as.n toive, että äiti kävisi tapaassa as:sta ptk:lla (**ohjaaja tukee asiakkaan suhdetta vanhempansa, ohjaaja tukee vanhemman suhdetta asiakkaaseen**),

ohjaaja näkee äidin olleen hyvin as:n tukena ja äitikin on voinut paremmin (**ohjaaja havaitsee positiiviset asiat**), viedessä as:sta kotiin , ohjaaja on keskustellut äidin kanssa (**ohjaajan keskustelua äidin kanssa saattaessa lasta kotiin, tukea ja ohjausta**), soitteet vähintään 1 krt/vko ohjaaja ja äiti (**ohjaajan yhteydenpito puhelimitse äitiin tiiviisti**)

etävanhempi: ei mainintaa

sisarus: ei mainintaa

isovanhemmat keslomalla as:lla on mahdollisuus mennä mummon luo (**ohjaajat tukevat as:ta lomanviettoon lähiverkoston kanssa**), ohjaajat edellyttävät , että äiti lähtee mukaan ulkomaille valvomaan tyttöä (**ohjaaja tukee huoltajuutta**)

koulu ja työ: koulujakso on sujunut hyvin, tehnyt koulutehtävät hyvin (**ohjaaja huomaa myönteisen kehityksen koulussa**), ongelma koulussa, kun lähtee herkästi muiden mukaan ja syntyy häiriöitä (**ohjaaja mukana koulun opettajien ja oppilashuollon kanssa arvioimassa syitä koulunongelmiin**), kotikoulujakso tulossa, siirtyy pienluokalle (**ohjaaja tukemassa muutoksiin koulussa**)

ystävät: ei mainintaa

harrastukset: ei harrasta mitään erityistä, eikä tiedä mitä alkaa harrastamaan (ohjaaja mukana etsimässä mielekästä harrastusta), hyvä piirtämään (**ohjaaja havaitsee lahjakkuuden**)

vuorovaikutus: kielenkäyttö ja suhtautuminen muihin asiakkaisiin aiheuttaa erimielisyyttä

10.3 Päivittäinen raportointi

Päivittäisessä raportoinnissa tulee esiin kuinka ohjaaja tukee nuorta ylläpitämään suhteitaan lähiverkostoonsa asiakassuunnitelman mukaisesti. Tässä opinnäytetyössä on päädytty raportoimaan jokaisen nuoren lähiverkoston tukeminen jokaisen asiakkaan kannalta erikseen. Koska asiakassuunnitelma on yksilöllinen ja ohjaajan työtä on tukea yksilöllisesti nuorta suhteessa lähiverkostoonsa, on perusteltua, että raportointi seuraa asiakaskohteisesti nuoren tilannetta.

Perhetukikeskuksessa käytössä olevassa päivittäisessä raportointilomakkeessa (Liite 6) on eri sarakkeet eri aihepiirin asioille. Sarakkeet on nimetty seuraavasti: arkielämän hallinta, vanhempi/vanhemmat, perheen vuorovaikutussuhteet, asiakkaan tai perheen omat verkostot, yhteistyö- ja viranomaisverkosto, muuta huomioitavaa perheen tilanteessa, ohjaajien huomioita ja yövuoro. Päädyin kuitenkin keräämään kaikki lähiverkoston tukemiseen liittyvät huomiot, vaikka ne eivät olisikaan ollut kirjoitettuna juuri asiakkaan tai perheen omat verkostot - kohtaan, koska perhetukikeskuksessa lasta tuetaan kokonaisvaltaisesti ja joskus aikaa kirjaamiseen ei ole riittävästi, niin tärkeä asia saatetaan epähuomiossa laittaa "väärään" sarakkeeseen. Lasta tuetaan perhetukikeskuksessa kokonaisvaltaisesti, asiat tapahtuvat arkisten tapahtumien tiimellyksessä, siksi on ymmärrettävää, että asiat saattavat kirjattuna esiintyä eri karsinassa kuin ne on alun perin tarkoitettu.

Päivittäisestä raportoinnista poimin ohjaajien erilaisia toimintoja, jotka tukivat nuoren suhdetta hänen omaan lähiverkostoonsa. Alkuperäisilmaisuista löytyi melko nopeasti merkittävät alakategoriat, jotka kertoivat ohjaajan työstä lähiverkoston kanssa. Huomioitavaa on se, että raportoinnin tulee kuvata nuoren asiaa, joten raportoinnissa ei sinänsä kuvata ohjaajan työtä. Tässä tutkimuksessa on huomioitu merkinnät nuoren lähiverkostosta. Se, että ohjaaja dokumentoi lähiverkostoon liittyvän asian, kertoo aktiivisuudesta huomioida lähiverkoston kanssa tehtävä työ. Dokumentointi tekee työn näkyväksi ja herättää

ohjaajissa asiakkaaseen liittyviä ideoita ja kenties ajatuksia siitä, kuinka kehittää lähiverkoston kanssa tehtävää työtä entisestään.

10.3.1 Nuori As 1

Päivittäisissä raportoinneissa tulee esiin ohjaajan sinnikkyys tavoittaa lähivanhempi puhelimitse. Ohjaaja noudattaa asiakassuunnitelman tavoitetta pitää yhteyttä sekä lähivanhempaan että etävanhempaan. Koska lähivanhempi ei vastaa puhelimeen ja etävanhempi asuu kaukana, seurauksena on, että ohjaajat ja sosiaalityöntekijä alkavat miettiä tukihenkilöä nuorelle. Myös etävanhemman halukkuutta allekirjoittaa vuokrasopimus nuoren puolesta kartoitetaan, koska tavoitteena on, että nuori jakson jälkeen muuttaa omaan asuntoon. Etävanhemman merkitys nuoren elämässä kasvaa, koska hän pitää säännöllisesti yhteyttä nuoreen ja nuori voi olla häneen yhteydessä puhelimitse ja vierailuilla puolin ja toisin. Nuori pääsee suorittamaan tärkeää kehitystehtäväänsä identiteetin muodostamiseksi, kun voi etävanhemman kanssa koetella tahtoaan saada uusia vaatteita, joita myöskään perhetukikeskuksen ohjaajat eivät anna hänen hankkia, koska se ei ole nyt taloudellisesti järkevää. Perhetukikeskuksen ohjaajat ja etävanhempi ovat johdonmukaisesti samaa mieltä asiasta. Nuoren on turvallista haastaa samalla linjalla olevia aikuisia. Useimmat merkinnät As 1:n päiväraportoinnissa lähiverkostoon liittyen ovat koulunkäyntiin ja etävanhempaan liittyviä. Viesti nuoren halukkuudesta tavata pienempiä sisarusia otetaan huomioon, mutta sitä on vaikea toteuttaa, koska nuoren ja lähivanhemman välillä ei ole käytännöllisesti katsoen mitään yhteyttä. Lähivanhempi ei myöskään vastaa ohjaajien soittoihin, jotta voisi järjestellä tapaamisia sisarusten välillä ohjaajien avustamana.

Nuori on merkinnyt verkostokarttaansa kaksi mummoa, joista ei kuitenkaan mainita asiakassuunnitelmapalaverissa eikä päivittäisissä raportoinneissa. Mielenkiintoista on miettiä, olisiko ollut syytä jollakin lailla nostaa nämä mummot esille nuoren elämässä, olisiko heistä löytynyt tukevaa lähiverkostoa.

Koulunkäyntiin ja iltatyöhön liittyvät merkinnät olivat lukuisat. Koulunkäynnin tukemiseen liittyi paljon herättelyä ja keskustelua. Lopulta ohjaaja nosti esiin kysymyksen, jos ei

kerran aio herätä kouluun, voi yhtä hyvin lopettaa koulun käynnin. Ohjaaja muisti myös esittää nuorelle kysymyksen, mitä sitten sen jälkeen, jos lopettaa koulun kesken, millaiseksi tulevaisuus muodostuu. Nuori alkoi omasta aloitteestaan tehdä iltatyötä, jota tuettiin ohjaajan taholta.

Vuorovaikutustilanteista ja tunnetiloista löytyi jonkun verran merkintöjä. Nuorelle annettiin tilaa ilmaista tunteitaan ja ohjattiin myös itsehillinnän käyttöön. Nämä liittyvät lähiverkoston ja nuoren kanssa työskentelemiseen, koska tunteilla on niihin merkittävä osuus.

10.3.2 Nuori As 2

Päivittäisessä raportoinnissa As 2 oli tasaisesti merkintöjä liittyen lähivanhempaan, etävanhempaan, sisaruksiin, kouluun, harrastuksen etsimiseen ja ystäviin. Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa oli dokumentoitu säännöllisesti. Erikoista oli, että vanhemmista kumpikaan ei osallistunut palaveriin, silti palaveri oli pidetty. Tärkeistä asioista kuten jakson pituudesta oli kuitenkin etukäteen sovittu yhdessä vanhempien kanssa. Kotilomista oli sovittu etukäteen ja ne oli dokumentoitu. Kotilomat lähivanhemman luokse ja vierailut siskon luona toistuivat säännöllisesti. Silti niihin liittyi sopimista kuljetusten ja aikataulujen suhteen. Kontrolli liittyi myös nuoren kotilomiin. Ohjaaja soitti nuorelle etukäteen sovittuna aikana. Etävanhempi, nuori ja ohjaaja sopivat erikseen etävanhemmalle tehdyistä yökyläilyistä. Ohjaaja myös kävi saattamassa nuoren etävanhemman kotiin sisälle asti ja vaihtoi kuulumisia ja kontrolloi vanhemman kuntoa. Sisaruksen tapaamiseen liittyvästä dokumentoinnista välittyi iloa, koska tapaamisiin liittyivät nuorelle tärkeät siskon kissat. Ohjaajan työ tuli näkyväksi dokumentoinnissa yhteydenpidosta työpaikan, sosiaalitoimen ja nuoren kanssa. Harrastuksien tukeminen näkyi päivittäisessä raportoinnissa mielenkiinnon kohteiden huomioimisena.

10.3.3 Nuori As 3

Päivittäisessä raportoinnissa As 3 kanssa tulee esiin, kuinka ohjaaja on keskustellut nuoren kanssa kotilomista ja niiden tavoitteista. Sääntöjen noudattaminen osastolla siirtyy kotiin, kodin sääntöjen noudattamiseen. Lähivanhempi kokee saavansa kasvatuskumppanuutta ohjaajilta ja kyselee neuvoja kotona olemiseenkin kohtuullisen usein. Nuori kokee saaneensa olla tarpeeksi paljon kotonaan. Toisaalta hän on useasti ehdottanut, että jäisi osastolle eikä lähtisi kotiin ollenkaan. As 3 viihtyy ”liian” hyvin osastolla, jossa on koko ajan aikuinen läsnä ja ikätovereita seurana. Nuori on tavannut harvoin, mutta silti säännöllisesti etävanhempaansa. Ohjaaja pitää yllä keskusteluissa etävanhemmalle soittamista. Ohjaaja arvioi työryhmän kanssa, ettei nuorella ole tarvetta tukihenkilölle. Mummon läsnäolo veljesten kanssa mainitaan kerran, kun nuori on kotilomalla ja lähivanhempi on lyhyellä lomamatkalla. Mummo on veljesten kanssa. Ohjaajan rooli herättäjänä ja patistelijana lähtemisiin näkyy lähes joka arkipäivä raportoinnissa. Keskusteluissa ohjaajan kanssa ylläpidetään aktiivista keskustelua koulunkäynnin tärkeydestä tulevaisuudelle. Ohjaajan rooli nuoren kannustajana näkyy raportoinnissa usein.

10.3.4 Nuori As 4

Päivittäisessä raportoinnissa As 4 näkyvät toistuvat lähivanhemman vierailut perhetukikeskuksella. Toisinaan lähivanhempi vain piipahtaa perhetukikeskuksella. Ohjaaja epäilee hänen tuovan tupakkaa nuorelle. Dokumentoinnissa ei näy, ottaako hän epäilemänsä asian puheeksi äidin kanssa. Nuori kertoo, että on orpo olo kun on tottunut olemaan paljon kavereiden kanssa. Toisaalta taas kertoo olevansa yksinäinen, eikä osaa nimetä parasta kaveria. Hyvät ystävät asuvat kauempana ja nuori näkee heitä harvoin. Nuori ei mainitse etävanhempaa lainkaan verkostokartassa, mutta päivittäisessä raportoinnissa ilmenee, että hän paljon puhuu etävanhemmastaan ja hänen tilanteestaan. Nuori myös miettii, etävanhemman varmaan ilahtuvan hänen näkemisestään pitkästä ajasta. Raportoinnissa ei näy, että ohjaajat olisivat aktiivisesti yhteydessä etävanhempaan. Nuori kertoo, että hänen skootterinsa on etävanhemman tallissa. Veli jää myös vieraaksi ohjaajille. Päivittäisestä raportoinnista ilmenee veljellä olevan joitakin ongelmia, mutta sen vaikutuksesta asiakasnuoren tilanteeseen ei ole päivittäisissä raportoinnissa tämän kuukauden osalta mitään merkintää.

10.3.5 Nuori As 5

Päivittäisessä raportoinnissa As 5 ohjaaja on tehnyt paljon työtä herätellessään nuorta kouluun. Asiasta on keskusteltu vakavasti ja uhkana on koulusta erottaminen. Vaateostoksille menoa on käytetty kannustimena koulun käymiselle, jos koulu sujuu ohjaaja voi lähteä nuoren kanssa vaateostoksille. Jos koulu ei suju, ei ohjaaja myöskään lähde ostoksille nuoren kanssa. Nuorta on kuljetettu harrastuksiin. Nuori pitää tärkeänä harrastukseen menoa. Etävanhemman kanssa käydystä puheluista nuoren kanssa on sovittu niin, että nuori soittaa isälle ja isä soittaa sitten nuorelle. Nuori saa soittaa perhetukikeskuksen kännykstä isälleen. Ohjaajat keskustelevat keskenään nuoren vaikeudesta herätä kouluun. Ohjaaja kertoo tästä yhteisestä huolenaiheesta nuorelle. Tästä näyttää dokumentoinnin mukaan syntyvän hyvä keskustelu nuoren ja ohjaajan välille. Nuori ottaa hyvällä asenteella vastaan tiedon, että viikonlopun kaveritapaamiset saattavat peruuntua, kun ei jaksaa kouluun lähteä. Yhä edelleen ohjaajat ovat yhteydessä kouluun ja opettajakin on dokumentoinnin mukaan huolissaan nuoresta. Ohjaaja ehdottaa edelleen, että nuoren omaohjaajat voisivat miettiä toimenpiteitä/seuraamuksia nuoren aamuherätyksiin. Ohjaajat päättävät tiukentaa asennoitumistaan nuoren aamuheräämisiin. Vastaantuloakin, ohjaaja on kuljettanut poikkeuksellisesti nuorta kouluun. Ohjaajat päätyvät siihen, että herättävät nuorta aamuisin klo 5.30 lähtien aina 10 minuutin välein. Nuori ilmaisee, että ei pidä ajatuksesta. Nuorelle ostetaan uusi herätyskello. Nuorelle kerrotaan, että jos myöhästelyt ja poissaolot eivät lopu, niin aikaistetaan nuoren nukkumaanmenoaikaa ja vähennetään kaupungille menoja. Vielä yksi mahdollisuus annetaan ilman seuraamuksia. Dokumentoinnissa näkyi nuoren käytöksen muuttuminen. Hän alkoi olla hereillä ajoissa aamu toisensa jälkeen. Ensimmäinen kerta oli dokumentoitu isoilla kirjaimilla ja huutomerkillä. Dokumentoinnista kotilomiin liittyen näyttäytyy ohjaajan keskustelu lähivanhemman kanssa. Keskustelu on rohkaisevaa ja kannustavaa. Ohjaaja jakaa asioita lähivanhemman kanssa aidosti. Myös vaikeista asioista ohjaaja ja lähivanhempi ja nuori keskustelevat avoimesti. Riidan mahdollisuus kotona otetaan huomioon ja laaditaan suunnitelma sen varalta, että nuori ja lähivanhempi riitaantuvat kotona.

Taulukko 1. Aineiston ryhmittely

<p>”Yökkö oli käynyt ...herättelemässä kouluun...” ”äidin ja tyttären suhde näytti hyvältä” ”keskusteltu elämästään ja perheestään, vähän kertoi olevan orpo olo” ”odotellut kovasti, että äiti tulee käymään” ”soitteli äidille ja kuulemma kerkiä tänään” ”kyselin miltä kuulostaisi jos huomenna herätys jo olisi jo vaikka kahdeksalta” ”K:n kartassa ei ollut lainkaan isää” ”Sanoi, että oli loman lopussa isällä, muuten isä joskus soittaa” ”K menee la-su yöksi kotiin ja voi mennä skootterilla” ”pyytää isän mukaan, koska ei ole henkkareita” ”kertoili, että kaveri oli soittanut viikonloppuna yöllä kahdelta ja pyydellyt meripäiville” ”isä oli ilmoittanut että sos.toimeen pitää laittaa kotona olopäivät” ”ilmoitti, että alkavat siskon kanssa käymään pari kertaa viikossa kuntosalilla” jne ”herätelty klo 9.00, vähän huutoa, nousi klo 9.30 ja aloitti jankutuksen uusista vaatteista” ”uhkailee koulu lopettamisella, alkaa myymään itseään, ei mene isälle” ”sekä uhkaillut myös isää” ”tänään ei kuskata mihinkään, kun ei mennyt kouluunkaan” ”käyty pitkää keskustelua eilisen poissaolon takia” ”tänään päädyin siihen ratkaisuun, etten vie tyttöjä kaupungille” ”puhutti miettimään tarkasti, mitä aikoo, jos ei tämän takia mene kouluun, voi yhtä hyvin lopettaa koko opiskelun” ”F pyysi kännykkää soittaakseen isälleen, annoin. Osastolta kysyin myöhemmin miten on hoidettu soitot. Soittaa omasta kännykästä isälleen ja isä soittaa sitten F:lle”,</p>	<p>Ohjaajan tuki puhelinkontaktissa lähivanhempaan/ etävanhempaan/ystäviin/ sukulaisiin/ kouluun taitotyöpaikalle</p> <p>Ohjaajan tuki koulunkäyntiin ja työhön. Herättelemisiin, yhteydenpitoon opettajiin, läksyjenteon valvonta, kuljetukset</p> <p>Ohjaaja keskustelee lähivanhemman kanssa.</p> <p>Ohjaaja keskustelee etävanhemman kanssa.</p> <p>Ohjaaja tukee huoltajuutta.</p> <p>Ohjaaja tukee vanhemmuutta.</p> <p>Ohjaaja kontrolloi kotilomia.</p> <p>Ohjaaja arvioi kotilomien tiheyttä.</p> <p>Ohjaaja arvioi kotikäyntien tiheyttä.</p> <p>Ohjaaja tukee kotilomia ja tiedottaa.</p> <p>Ohjaaja havaitsee nuoren lahjakkuuden, auttaa harrastuksen löytämisessä.</p> <p>Ohjaaja havaitsee nuoren kaipuun omaan lähiverkostoon.</p> <p>Ohjaajan ja nuoren kanssa käytävät keskustelut -liittyvät vanhemman ja nuoren välisiin suhteisiin, uuden luottamuksen rakentuminen -liittyvät asenteisiin mm. koulunkäynti</p> <p>Ohjaajan antama myönteinen palaute Ohjaaja antaa vastuuta.</p> <p>Ohjaaja puhuttelee vakavasti koulunkäyntiin liittyen.</p> <p>Ohjaaja antaa seuraamusta: ankara harkinta, voiko tavata kavereita viikonloppuna, jos arki ja koulunkäynti eivät suju => nukkumaanmenon aikaistaminen kaupungille menojen vähentäminen</p>
--	---

10.4 Empiriasta teoriaan

Johtopäätös on, että ohjaajan tuki nuoren ja hänen lähiverkostonsa suhteisiin kohdentuu juuri mihin sen pitääkin kohdentua Brofenbrennerin ja E. Eriksonin teorioista nousevien yläkategorioiden mukaan. Ohjaajan tuki ja apu puhelinkontakteissa perheenjäseniin, ystä-

viin, sukulaisiin, kouluun, harrastuksen ohjaajin ja kesätyöpaikkaan mahdollistaa yhteydenpidon lähiverkoston, jolloin mahdollistuu liittyminen sukulaisiin ja yhteiskuntaan koulun ja kesätyöpaikan muodossa. Nuoren ryhmäidentiteetti kehittyy, kun hän saa peilata käytöstään ikätovereihinsa. Nuorelle on tärkeää kyetä sitoutumaan läheisiin ihmissuhteisiin varhaisaikuisuudessa. Vuorovaikutustaitojen kehittäminen ja siinä tukeminen on tärkeä osa ohjaajan tehtävää

Ohjaajan tuki koulunkäyntiin: läksyissä auttaminen, herättelemineen aamu toisensa jälkeen, jotta nuori ehtii jaoissa kouluun, kesätyöpaikan etsimisessä auttaminen ja tarvittaessa kuljettamisessa paikasta toiseen mahdollistaa yhteiskuntaan liittymisen.

Vanhemmuuden tukeminen keskusteluiden avulla ja kannustaminen yhteydenpitoon edesauttaa nuoren ja hänen vanhempinsa suhteiden säilymistä haastavinakin aikoina, jolloin nuoren on mahdollista selkiyttää omaa asemaansa suhteessa perheeseensä ja muuhun sosiaaliseen ympäristöönsä. Murrosiän kehityksellä on ratkaiseva merkitys koko aikuisiän jatkuvalle identiteetin muovautumiselle sekä kyvyille hallita ja ohjata omaa elämäänsä. Ohjaaja tukee kriiseissä sekä nuorta että hänen lähiverkostoonsa kuuluvaa henkilöä. Identiteetin kehitykseen kuuluvat kyseenalaistamiset.

10.5 Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyys

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyttä ajatellen, koska menetelmällä saatu tieto on usein syvällistä mutta huonosti yleistettävää (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002, 169; Alasuutari 1999, 231). Tutkimuksen tarkoituksena ei ole luoda yleistyksiä koskien kaikkien perhetukikeskuksissa olevien sosiaalisia verkostoja, vaan ilmentää juuri kyseisen kohderyhmän lähiverkostoja ja perhetukikeskuksen ohjaajan mahdollisuutta tukea niitä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on usein tarkoitus tutkia tiettyä asiaa tai ilmiötä, joten toistuvuus tai yleistyksset eivät ole tarkoituksenmukaisia. Tutkimuksessani etsin tuloksista myös jonkin verran toistuvuutta ja yhtäläisyyksiä, mutta yleistyksiä en silti voi tehdä. Olen tutkinut tietyn kohderyhmän verkostokarttoja, asiakassuun-

nitelmia ja päivittäisiä raportteja, joten tutkimustulokset ilmentävät vain heidän kokemuk-
siaan ja näkemyksiään Näin ollen tutkimukseni validius on mielestäni oleellisempaa kuin
reliabelisuus. Työn validiutta olen yrittänyt tuoda esille selittämällä tutkimuksen vaiheet
sekä toteutuksen mahdollisimman tarkasti. "Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ko-
hentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta" (Hirsjärvi, Remes & Sajavaa-
ra 2002, 214).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskysymykset liittyvät tutkijaan, aineiston laatuun, ai-
neiston analyysiin ja tulosten esittämiseen. aineiston keruussa saatu tieto on riippuvaista
siitä, miten tutkija on tavoittanut tutkittavan ilmiön. Aineiston laatu korostuu. Aineiston
analysoinnissa korostuvat tutkijan taidot, arvostukset ja oivalluskyky. Kvalitatiivisen tut-
kimuksen luotettavuutta arvioitaessa tarkastellaan tutkimuksen totuusarvoa, sovelletta-
vuutta, pysyvyyttä ja neutraaliutta (Janhonen 2001, 36).

Yleisten laadullisen tutkimuksen luotettavuuskysymysten lisäksi sisällönanalyysin haas-
teena on, miten tutkija pystyy pelkistämään aineistonsa niin, että se kuvaa mahdollisim-
man luotettavasti tutkittavaa ilmiötä. Tutkijan tulee osoittaa luotettavasti yhteys aineiston-
sa ja tulostensa välillä (Janhonen 2001, 36).

Tutkimuksen kokonaisluotettavuuden muodostavat reliabiliteetti eli luotettavuus ja validi-
teetti eli pätevyys, jota arvioidessaan tutkijalla on käytössään erilaisia mittaus - ja tutki-
mustapoja. Validius tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä,
mitä on tarkoituskin mitata. Validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin.
Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan, että tutkimuksessa mitataan teorian edellyttämää asi-
aa. ulkoinen validiteetti kuvaa tutkimuksen yleistettävyyttä. Mittarit ja menetelmät eivät
aina vastaa sitä todellisuutta, jota tutkija kuvittelee tutkivansa. (Hirsjärvi, Remes & Saja-
vaara 2004, 216.)

Toinen tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on reliabelius. Tutkimuksen reliabelius
tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta. reliabeliudella arvioidaan sitä, miten hyvin tut-
kimustulokset vastaavat tutkimuskohdetta ja tutkimuksen toistettavuutta. Tutkimuksessa
pitäisi pyrkiä saamaan ei-sattumanvaraisia tuloksia. (Hirsjärvi ym. 2004, 216.)

Opinnäytetyön otos tutkimuskohteesta on pieni. Aika, jolta ajalta tein huomiot, oli lyhyt. Saturaatio eli kylläntyminen löytyi kuitenkin melko nopeasti tarkastellessa ohjaajan työtä suhteessa nuoren lähiverkoston. Nuorilla esiintyi samankaltaisia tilanteita lähiverkostonsa kanssa, jota ohjaaja tuki johdonmukaisesti hyväksi koettujen käytänteiden mukaisesti. Tähän pieneenkin joukkoon mahtui hyvin erilaisissa lähiverkostosuhteissa olevia nuoria. Siitä huolimatta ohjaajan työ pysyi johdonmukaisesti samankaltaisena. Olen suhtautunut opinnäytetyön laatimiseen asenteella, että tämä todellakin on opinnäytetyö. Tämän ei ole tarkoitus olla kattava, eikä opinnäytetyöni tuloksia voi sellaisenaan yleistää. Sosiaali- ja terveyssektorin palveluja käyttävät, eri puolella Suomea asuvat ihmiset ovat valitettavasti erilaisissa asemissa palvelujen saamiseen nähden muutenkin.

10.6 Tutkimuksen eettiset näkökohdat

Tutkimuksen ja opinnäytetöiden tekemisessä eettiset seikat ovat merkittäviä (Steinke 2004). Epäonnistuminen eettisissä kysymyksissä saattaa viedä pohjan koko tutkimukselta. Tutkimusetiikassa on kyse lukuisista valinta- ja päätöksentekotilanteista, joita tutkimuksen tekijän on ratkaistava tutkimusprosessin eri vaiheissa (Kylmä& Juvakka 2007, 137).

Tutkimuksen tekoon sisältyy eettisiä vaatimuksia. Tutkimuksen kohdistuessa ihmisiin on mietittävä keinoja, joilla saadaan tutkimukseen osallistuvat suostumaan tutkimukseen. Tutkimuksen eettisyyttä lisäävät henkilöiden vapaaehtoinen osallistuminen tutkimukseen ja tutkimusluvan saaminen. (Hirsijärvi ym 2004, 26.) Tutkimusta varten hain luvan kaupungin perusturvalautakunnalta. Asiakirjojen käyttöön pyysin kirjallisen luvan nuorilta itseltään, sillä he tutkimuksen kuluessa ehtivät täyttää 18 vuotta, jolloin heillä on oikeus omiin asiakirjoihinsa. Tapasin nuoret henkilökohtaisesti pyytäessäni kirjallista lupaa. Nuorella oli tällöin mahdollisuus kysyä häntä mietittyistä kysymyksistä ennen suostumustaan. Nuoret olivat selvästi kiinnostuneita tutkimuksen aiheesta, joka koski sekä häntä itseään ja suhdetta omiin lähiverkostoihinsa että perhetukikeskuksen ohjaajien työskentelyä näiden asioiden kanssa. Eettisesti oli tärkeä pohtia tutkimuslupaa pyytäessä ajankohtaisuutta nuoren elämässä ja kenties arkaluontoisten asioiden läpikäymisen esiin nostattamia ajatuksia. Lupaa pyytäessäni 13-18-vuotias nuori oli jo ehtinyt varttua vähintään 18-vuotiaaksi, mikä itsessään antoi välimatkaa asioihin. Lupaa pyytäessäni pyrin

varmistamaan, että luvan antaja jäi hyvälle mielelle ja saattoi luottaa anonymiteettinsä säilyvän.

Käytin tutkimuksessani valmiita jo tehtyjä verkostokarttoja, koska nuori oli kerran syventynyt asian äärelle karttaa tehdessään. Sen pohtiminen, ketä kuuluu omaan lähiverkostoon ja ketä ei, ei välttämättä ole helppo tehtävä nuorelle, siksi en halunnut rasittaa nuorta enemmän kuin tarpeen tutkimukseni takia. Hyvään tutkimusetiikkaan kuuluu hienotunteisuus. Laadullisen tutkimuksen tärkeitä eettisiä periaatteita ovat tiedonantajan vapaaehtoisuus ja henkilöllisyyden suojaaminen sekä luottamuksellisuus. Lisäksi on tärkeää, että tutkija ei tutkimuksellaan vahingoita tiedonantajaa. Tiedonantajat eivät välttämättä hyödy tutkimuksesta, mutta parhaimmillaan tutkimus voi olla edistämässä heidän tietoisuuttaan tutkittavasta asiasta. Laadullisen tutkimuksen eettisiin kysymyksiin kuuluu myös pohtia, mikä on tutkijan rooli suhteessa tiedonantajiin (Janhonen, 39). Olen omassa tutkimuksessani pyytänyt tutkimusluvan sekä organisaatiolta että tutkimukseen osallistuvilta nuorilta itseltään, koska he ehtivät täyttää 18 vuotta tutkimuksen ollessa analyysivaiheessa. Rooikseni koen myös olla äänen antaja perhetukikeskuksessa oleville nuorille. Aineistot olen käsitellyt nimettöminä ja tarvittaessa muokannut niitä niin, ettei tutkimustuloksia voi henkilöidä. Sukupuolen osalta henkilöt ovat luonnollisesti esitettyjä, koska tämänkaltaisessa tutkimuksessa sitä ei voi muokata.

Eettisyyttä on myös epärehellisuuden välttäminen kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tähän pyrittäessä on kiinnitettävä huomiota useisiin asioihin. Toisten kirjoittamien tekstien kopiaaminen itselleen on kielletty ja toisten tekstiä lainattaessa on käytettävä asianmukaisia lähdemerkintöjä. Tulosten käsittelyssä tulee ottaa huomioon, ettei tuloksia saa yleistää kritiikittömästi, eikä tutkimustuloksia saa muuttaa haluamikseen. Tutkimuksen raportoinnin tulee olla tarkkaa ja yksityiskohtaista. (Hirsijärvi ym. 2004, 27 - 28.)

11 POHDINTA

Nuori on kuvannut lähiverkostoaan verkostokartan avulla. Kuvaus on pinnallista, koska ei ole käytetty erilaisia verkostokartan mahdollistamia viivoja ja muotoja, jotka ilmentäisi-

vät suhteen laatua. Nuori on saattanut jättää jostain syystä verkostokartastaan pois toisen vanhempansa, joka kuitenkin vaikuttaa hänen elämäänsä. Verkostokartat oli laadittu erilaisten ohjeistusten mukaan. Verkostokartasta ei selvinnyt, oliko henkilö läheinen vai etäinen. Myöskään suhdetta kuvaavia erilaisia viivoja ei ollut käytetty. Värejä oli käytetty, mutta niiden symboliikasta ei ollut merkintää, oliko värien käyttö tarkoituksellista vai sattumanvaraista.

Nuori pääsääntöisesti kuvaa lähiverkostoonsa kuuluvaksi äidin ja isän. Jos vanhemmat ovat eronneet, etävanhempaa ei aina laitettu verkostokarttaan. Lähivanhemman uutta puolisoa ei aina koettu kuuluvaksi lähiverkostoon. Jos suhde lähivanhempaan oli tulehtunut, myöskään häntä nuori ei sijoittanut verkostokarttaansa. Yhdestä verkostokartasta puuttuikin lähivanhempi.

Ystävät nuori koki kuuluvan lähiverkostoonsa. Sukulaisia ja muita aikuisia esiintyi vähän näiden viiden nuoren verkostokartoissa. Jos sukulaisia, kuten mummoja löytyikin verkostokartoista, niihin ei viitattu asiakassuunnitelmissa. Päivittäisissä raportoinneissakin satunnaisesti otettiin nämä sukulaiset huomioon. Koulun ja harrastustenohtajien puuttuminen näkyi myös.

Asiakassuunnitelmien laatimisessa oli eroa liittyen lähiverkostoihin. Tässä aineistossa oli nähtävissä se, että mitä perusteellisemmin asia oli esitetty asiakassuunnitelmassa, sitä tarkemmin nuoren asiasta dokumentoitiin ja nuoren käytöstä pyrittiin ohjaamaan tavoitteellisesti. (As 5). Jos asiakassuunnitelma oli laadittu ylimalkaisesti (As 4), niin raportointikin oli ylimalkaista. Siitä huolimatta, että signaaleja huoleen saattoi olla ilmaistuna (veljen ongelmat) niihin ei puututtu. Huomio kiinnittyi myös asiakassuunnitelmaan, jossa nuoren vanhemmat eivät lainkaan olleet paikalla, tosin tärkeimmistä asioista oli sovittu etukäteen (As 2 jakson pituus).

Päivittäinen raportointi oli monipuolista ja kattavaa. Raportoinnin tarkoitus jakaa yhteistä tietoa ohjaajien kesken näytti toteutuvan hyvin. Asiakassuunnitelmat ohjaavat ohjaajan työtä, mihin suuntaan nuoren elämää viedään. Asiakassuunnitelmissa on tärkeää kuljettaa lähiverkosto mukana kaiken aikaa. Ensimmäisessä asiakassuunnitelmassa lähiverkosto

saatetaan huomioida, mutta ei enää seuraavissa. Silloin on riski, että johonkin nuorelle tärkeään henkilöön saattaa jäädä yhteydenpito pitämättä.

Käytäntö ja teorit kohtaavat ohjaajan nuoren ja hänen lähiverkostonsa kanssa tehtävässä työssä tässä tutkimuksessa olevien raporttien mukaan. Brofenbrennerin teorioista ja E. Eriksonin teorioista nouseviin käsitteisiin kuten ryhmäidentiteettiin, oman aseman selkiyttämiseen perheessä ja muussa sosiaalisessa ympäristössä (omat roolit, sisarusten väliset suhteet, vanhempien ja nuorten väliset suhteet), nykyiset kyvyt ja erilaiset roolit ovat rakennusaineita myöhemmin muodostuvalle omalle identiteetille, identiteetin kehittymiseen kuuluvat kyseenalaistamiset, kyky sitoutua läheisiin ihmissuhteisiin varhaisaikuisuudessa, vuorovaikutustaidot, kriisitilanteet, koulunkäynti, minä - identiteetti ja harrastukset ohjaajan työ kohdentuu päivittäisten raporttien mukaan. Koulunkäynnin tukeminen ja työelämään siirtymisen tukeminen ja kannustaminen kesätöiden ja tet-jaksojen muodossa antaa nuorelle hyvät eväät tulevaisuudessa.

Työ nuoren ja hänen lähiverkostonsa kanssa asettaa haasteita sekä sosiaalityöntekijöille että ohjaajille perhetukikeskuksessa. Työ lastensuojelussa on vaativaa ja kiireistä. Laki edellyttää erilaisissa määrärajoissa pysymistä. Aikataulujen sovittelu usean eri henkilön kanssa on haastavaa. Yhteistyö vanhempien, sosiaalityöntekijöiden ja perhetukikeskuksen ohjaajien välillä on edellytys mahdollisimman suotuisen kehityksen turvaamiseksi nuorelle. Usein ohjaajalta vaaditaan uskomatonta sinnikkyyttä työssään, kun hän yrittää tavoittaa lapsen vanhempaa tai herättelee häntä kouluun aamu toisensa jälkeen.

Verkostokarttaa tehtäessä nuoren kanssa on mahdollista, että keskustelussa nousee nuoren mielipiteet suhteesta johonkin hänen lähiverkostoonsa kuuluvasta. Saattaa olla, että juuri sillä hetkellä suhde ei nuoren mielestä ole hyvä ja hän jättää henkilön pois kokonaan kartasta. Jos nuori ei kuvaa näitä suhteita verkostokartassaan, riskinä on, että tieto jää ohjaajan haltuun hiljaiseksi tiedoksi. Mielestäni tässä kohtaa olisi erinomainen tilaisuus keskustella tästä nuoren kokemasta hankalasta suhteesta ja siitä huolimatta ohjeistaa nuorta sijoittamaan henkilö karttaansa jatkotyöskentelyä varten. Esimerkiksi nuori voisi kuvata suhdetta kolmio⁰=ristiriitoja henkilöiden välillä. Myös torjuttu läheinen ihmissuhde valtaa paljon ajatuksia ja voimavaraa enemmän kuin kohtuullinen yhteydenpito.

Mielenkiintoista on miettiä näitä ”puuttuvia” lähiverkostoon toisaalta luontevasti kuuluvia henkilöitä, joita nuori ei ole maininnut verkostokartassaan tai heistä ei ole mainintaa asiakassuunnitelmissa tai päivittäisissä raportoinneissa, mutta jotka kuitenkin ovat olemassa. Kiehtovaa on ajatella, että näistä ”puuttuvista” henkilöistä saattaisi tulla osa toimivaa lähiverkostoa, jos heihin saataisiin yhteys nuoren suostumuksella. Merkityksellisyyden kokeminen on lapselle eheyttävää.

Verkostokartta työskentely yhdessä nuoren kanssa on sinänsä jo keino käsitellä nuoren ja hänen lähiverkostonsa välisiä suhteita. Verkostokarttatyöskentely ei pitäisi jäädä ainoastaan tiedonkeruuvälineeksi. Perhetukikeskuksessa käytetään monia erilaisia menetelmiä, mikä on sinänsä hyvä asia. Erilaiset nuoret hyötyvät erilaisista menetelmistä. Kehittämishaasteena näkisin kuitenkin, että lähiverkostotyössä käytettävät menetelmät menisivät vielä syvemmälle nuoren maailmaan. Tämä edellyttää yhtenäisempää otetta menetelmää käytettäessä, jotta ohjaajat voisivat kehittyä menetelmän käytössä. Ohjaajat saavat säännöllisesti koulutusta erilaisten työmenetelmien käytöstä. Laki velvoittaa kartoittamaan nuoren lähiverkoston. Nuorelle olisi eduksi, että hänellä olisi vähintään välttävä lähiverkosto ympärillään, kun hän täyttää 18 vuotta ja siirtyy aikuiseksi yhä haastavammaksi muuttuneeseen yhteiskuntaan.

Lähiverkoston kartoittaminen kuuluu sosiaalityöntekijän tehtävään viimeistään siinä vaiheessa kun etsitään nuorelle sijoituspaikkaa. Tätä opinnäytetyötä tehdessäni havaitsin, että sosiaalityöntekijät olivat vaihtelevasti kartoittaneet lähiverkostoa lähinnä keskustelujen perusteella. Verkostokartat oli kaikki tehty perhetukikeskuksen ohjaajan ohjeistamana. Jäin miettimään, olisiko ollut hyödyllistä, että sosiaalityöntekijä oli nuoren kanssa tehnyt verkostokartat jo ennen ensimmäistä asiakassuunnitelmaa esimerkiksi lastensuojelutarpeen arviointia tehtäessä. Tällöin asiakassuunnitelmapalaverissa olisi voitu syvällisemmin paneutua lähiverkoston kanssa tehtävään työhön.

Tehdessäni tätä tutkimusta, en voinut olla arvostamatta ponnistuksia, mihin ohjaaja perhetukikeskuksessa yltää. Työntekijällä on vastaavanlaisia tarpeita kuin hänen asiakkaallaan. Työntekijän ammattitaitoon kuuluu arvioida omia voimavaroja ja jaksamistaan tai huomata voimavarojen ehtyminen. Työn luonne on lähellä asiakasta ja koska empatia on käy-

tössä, saattaa olla raskasta olla läheltä seuraamassa asiakkaan toimimattomia lähiverkostoja. Vaikka työ sosiaali- ja terveysalalla antaakin paljon, työntekijän ensisijaisin voiman lähde on hänen oma elämänsä ja hän itse. On tärkeää, että työntekijä voi kokea uudistuvansa työajan ulkopuolella ja kerätä voimia. Jotta oma elämä on voimia lisäävää, on siihen satsattava, annettava aikaa itselleen ja läheisilleen. Toimivat ihmissuhteet ja laaja sosiaalinen verkosto auttavat ihmistä unohtamaan työn ja siihen liittyvät paineet.

Suhtauduin myös tutkimusta tehdessäni empaattisesti nuoriin, jotka tärkeää kehitystehtävää suorittaessaan saavat työstää omia valintojaan, suhtautumistaan ja käyttäytymistään sekä oman lähiverkoston että ammattilaisten kanssa. Tärkeimmät henkilöt nuorelle ovat omat vanhemmat ja vanhemmille tärkeintä on hyvä suhde omaan lapseen. Näiden suhteiden syystä tai toisesta häiriintyessä seuraa aina ongelmia, jolloin toisinaan viranomaisten tehtävänä on puuttua ihmisten henkilökohtaisempiin asioihin. Kysymys on ihmissuhteista, jolloin ainakin ammattilaisten on syytä pidättäytyä liian yksioikoisista johtopäätöksistä. Vanhemman näennäinen osallistumattomuus ei välttämättä kerro siitä, että vanhempi ei välitä lapsestaan. Takana saattaa esimerkiksi olla erittäin vaikea huoltajuuskiista, jossa vanhemman voimavarat ovat joutuneet liian kovalle koetukselle ja hän on saattanut siksi hetkiseksi luovuttaa yhteyden pidosta lapseensa. Tavoitteenani tutkimuksessani on antaa myös ääni nuorille ja heidän lähiverkostoilleen.

Aikuisen tuen pitäisi olla pysyvä etu, ei satunnainen lahja. Aikuiset ja vanhemmat ovat kuitenkin tänä päivänä ison haasteen edessä kasvatustehtävässään. Kilpailu työmarkkinoilla on kovaa, taloudelliset näkymät synkistävät ja työttömyys tai sen uhka ahdistavat. Maailma, jossa nuoret elävät on yhä kovempi. Suomi ei ole lintukoto, eivätkä sen pienimmät kaupungitkaan ole riskittömiä kasvuympäristöjä. Koulujen pihalla pyörii huumeusaineiden kaupittelijoita. Viihdeteollisuus ja markkinavoimat lataavat uusia tarpeita nuorten houkutukseksi, mutta kaikkea ei nuori voi saada. Tätä ei ole ihan helppo tämän päivän vanhemman lapselleen perustella. Kokemus siitä, että ei kuulu mihinkään, on ulkopuolinen tai erilainen tai ei tule kuulluksi, lisäävät yksinäisyyttä ja pahoinvointia. Lastensuojeluilmoitukset ovat kunnissa lisääntyneet johtuen osittain lasten kanssa työskentelevien viranomaisten ja ammattilaisten ilmoitusvelvollisuudesta. Vanhempi on itse yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa tehdä pyynnön lastensuojelutarpeen selvittämiseksi, jos tun-

tuu, etteivät omat keinot ole riittäviä lapsen turvallisen kehityksen tueksi. Silloin kun lapsi vähiten vanhemman rakkautta ansaitsee, sitä enemmän hän sitä tarvitsee.

Lähiverkostotyöskentely on vaativaa, mutta onnistuessaan palkitsevaa sekä lapselle että hänen lähiverkostolleen. Jatkotutkimusaiheita nousi mieleen useita liittyen tähän aihepiiriin. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia lähiverkostotyöskentelystä lastensuojeluprosessin eri vaiheissa voisi olla kiinnostava tutkimuskohde. Myös vanhempien kokemukset perhetukikeskuksen ohjaajien kanssa työskentelemisestä olisi kiintoisa tutkimuskohde.

LÄHTEET

- Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Juva: WS Bookwell Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2002. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus.
- Hyypä, M. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys.
- Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Korhonen, V. 2010. Lastensuojelun jälkihuoltotyön kehittämishaasteiden kartoittaminen lastenkoti ja perhetukikeskus Ruusussa. Opinnäytetyö. Diakonilaitos.
- Korkiakangas, M. 2005. Perheen voimavaroja etsimässä. Lisensiaatintyö. Lapin yliopisto.
- Kymen Sanomat 31.10.2009, s.9
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino.
- Koskinen-Ollonqvist, P. & Rouvinen-Wilenius, P. 2009. Terveiden edistäminen ja hyvinvointivajeet. Promo 57/2009, s. 32 - 35

Lämsä, A-L. 2009. Lasten ja nuorten syrjäytymisongelma 1990-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Väitöskirja. Oulun yliopisto.

Muukkonen, T. & Tulensalo H.2004. Kohtaavaa lastensuojelua - lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä.

Nielsen, L. 1987. Adolescent Psychology. A Contemporary View. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Newman, B. M. & Newman, P. R.1986. Adolescent Development. Ohio: Merrill Publishing Company.

Pulkkinen, 2002. Mukavaa yhdessä; Sosiaalinen pääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys

Sebal, H. 1992. Adolescence.A Social psychological Analysis (4.p.). New Jersey:Prentice Hall.

Ruokanen, T. 2009. Suomen Kuvalehti 47. Lapsen oikeudet. Suomen Kuvalehti s. 3

Taskinen, S. 2008. Lastensuojelulaki. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Livonia Print.

Vilen, M. &Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva:WS Bookwell Oy.

Vornanen, R..2004. ”Lasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden arvioinnin haasteet lastensuojelun sosiaalityössä”. Teoksessa Arvot, aatteet ja auttamisen arki Puurunen, P. & Röpölinen, A-M (toim)

Sisällönanalyysi lähiverkoston liittyvät alkuperäisilmaukset asiakassuunnitelmissa

	lähivanhempi	etävanhempi	sisarus	isovanhemmat	koulu ja työ	ystävät	harrastukset	vuorovaikutus
as 1	"ohjaajat jatkaneet soittelua, vaikka äiti ei vastannut puhelimeen toukokuun jälkeen"	"isä voi ottaa asunnon nimiinsä, asiaa selvitetään", "menee isän luo jouluna", "hankitaan tukihenkilö"	"haluaisi tavata pienempiä sisarusia"		"jatkaa koulua täysipäiväisesti, valmistuu kolmen vuoden kuluttua", "käy edelleen työssä puhelinmyyjänä, 30% palkasta itsenäistymisvaroihin"			"itsehillinnän kanssa ei ole ollut hankaluuksia viime aikoina"
as 2	"isä ei päässyt osallistumaan as-palaveriin", "jakson jatkamisesta sovittu aikaisemmin", "säännöllisesti ollut yötä isän luona", "ohjaajalla tiivis yhteys isään vierailujen aikana", "kotijaksot ennallaan"	"jakson jatkumisesta sovittu aiemmin", "äidin luona ollut yhden yön", "ohjaajat, as + äiti sopivat kotivierailuista äidin luona"	"säännöllisesti tapaa sisarusiaan"		"koulu sujunut hyvin", "kesätyöt ravintolassa alkaneet", "työsopimus laaditaan sos.toimessa"		"voidaan taloudellisesti tukea sos.toimen kautta"	
as 3	"tarpeeksi on saanut olla kotona omasta mielestään"	"puhelin yhteys isään", "tapaamisso-pimus vireillä", "ei tarvetta tukihenkilöön",		"mummo ollut poikien kanssa osan aikaa"	"kesätyöt sujuneet hyvin muutamaa myöhästymistä lukuun ottamatta", "pajakoulu alkanut hyvin", "oma halu suorittaa koulu loppuun"	"kavereiden kanssa on ollut"		
as 4	"yön yli kotilomat vähitellen", "iltaisin voi käydä kotona, kunhan ohjaajien kanssa sovitaan"	"skootterin vie isän luo talliin"						
as 5	"edellytetään äitiä tuomaan passi", "kotilomat toteutuneet joka toinen vk "äiti hyväksyy siirron pienluokalle", "äiti ei hyväksy tupakointia", "kotona ei säännöllisiä ruoka-aikoja", "osaston ja F:n toive, että äiti kävisi tapaamassa F:tä osastolla" "ohjaaja näkee äidin olleen hyvin F:n tukena ja äitikin on voinut paremmin", "viedessä F:tä kotiin, ohjaaja keskustellut äidin kanssa", "soitelleet vähintään 1 krt/vko äiti ja ohjaaja"1			"kesälomalla mahdollisuus ulkomaille mummon luo". "ohjaajata edellyttävät, että äiti mukaan ulkomaille valvoamaan tyttöä"	"koulujakso sujunut hyvin, tehnyt koulutehtävät hyvin", "ongelma koulussa, kun lähtee herkästi muiden mukaan ja syntyy häiriöitä", "kotikoulu jakso". tulossa siirtyä pienluokalle"		"ei harrasta erityistä, eikä tiedä mitä alkaa harrastamaan", "hyvä piirtämään"	"kielinkäyttö ja suhtautuminen muihin asiakkaisiin aiheuttaa erimielisyyksiä".

Aineiston abstrahointi

Alakategoriat

Yläkategoria

Yhdistävä kategoria

Ohjaajan tuki puhelinkontakteissa lähiverkoston ja nuoren suhteen ylläpitäminen (mikrotaso) lähivanhempaan/ etävanhempaan/ ystäviin/ sukulaisiin/ kouluun tai työpaikalle

yhteydenpidon mahdollistaminen

Ohjaajan tuki koulunkäyntiin ja työhön. Herättelemisiin, yhteydenpitoon opettajiin, läksyjenteon valvonta, kuljetukset

koulunkäynnin/työ tukeminen

Ohjaaja keskustelee lähivanhemman kanssa. Ohjaaja keskustelee etävanhemman kanssa. Ohjaaja tukee huoltajuutta. Ohjaaja tukee vanhemmuutta.

vanhemmuuden tukeminen

Ohjaaja kontrolloi kotilomia. Ohjaaja arvioi kotilomien tiheyttä. Ohjaaja puhuttelee vakavasti koulunkäyntiin liittyen. Ohjaaja arvioi kotikäyntien tiheyttä. Ohjaaja puhuttelee vakavasti koulunkäyntiin liittyen. Ohjaaja antaa seuraamusta ankara harkinta, voiko tavata kavereita viikonloppuna, jos arki ja koulunkäynti eivät suju nukkumaanmenon aikaistaminen, kaupungille menojen vähentäminen

kontrolloiminen

Ohjaaja tukee kotilomia ja tiedottaa. Ohjaajan antama myönteinen palaute Ohjaaja antaa vastuuta.

nuoren identiteetin tukeminen

Ohjaaja havaitsee nuoren kaipuun omaan lähiverkostoon.

tuki kriiseissä

Ohjaajan ja nuoren kanssa käytävät keskustelut – liittyvät vanhemman ja nuoren välisiin suhteisiin, uuden luottamuksen rakentuminen -liittyvät asenteisiin mm. koulunkäynti

vuorovaikutustaitojen kehittyminen

Ohjaaja havaitsee nuoren lahjakkuuden, auttaa harrastuksen löytämisessä.

harrastuksiin tukeminen

lähiverkoston ja nuoren suhteen ylläpitäminen

Päätöksen tehnyt viranhaltija
Sosiaalityön johtaja

Päätöspvm
10.10.2011

§
89

Asia Tutkimusluvan myöntäminen

Asianosaiset Marjo Vuonos

Päätös ja perustelut Myönnän tutkimusluvan. Tutkimuksesta on allekirjoitettu sopimus 8.10.2009. Tutkimuksen teossa noudatetaan salassapitoa ja muita normaaleja käytäntöjä ja eettisiä ohjeita. Asiakkailta pyydetään lupa tietojen käyttämiseen.

Liitteet

Päätöksentekijän
allekirjoitus

Merja Niemelä

Muutoksenhaku

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Viranomaisen, jolle oikaisuvaatimus tehdään:

Haminan perusturvalautakunta
Sibeliuskatu 36 B, 49400 HAMINA

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen. Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on tekijän allekirjoitettava.

Tiedoksianto

asianosaiset Marjo Vuonos
 perusturvalautakunta

OPISKELIJA

Nimi	VUONOS MARJO	Opiskelijanumero	0802085
Sähköposti	vuonosmarjo@hotmail.com	Puhelinnumero	0407636610
Osoite	Kymenlaaksonk. 28 A 10, 48100 KOPKA		
Toimipistä ja koulutusohjelma	KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU		
Suunnitelmavaihtoehto ja ryhtymätunnus	TERVEYDEN EDISÄMISEN YLEMPI ^{TEO87} AMK (sosionomi)		

TOIMEKSIANTAJA

Toimeksiantaja yritys/yhdistys	HAMINAN JOSIAAKHTIÖ		
Yrityksen/yhdistyksen yhteyshenkilö	HANNU LIKKANEN	Puhelinnumero	3454159 040 5765923
Osoite	SÄHKÖKENTTIE 31 49630 VEHKAJOKI		
Sähköposti	hannu.liikkanen@hamina.fi		

OPINNÄYTETYÖN HANKKEISTUS

- Toimeksiantaja maksaa opinnäytetyöstä opiskelijalle tai ammattikorkeakoululle korvauksen, josta on kirjallisesti sovittu ennen opinnäytetyön aloittamista
- Opinnäytetyöllä on toimeksiantaja puolelta nimetty ohjaaja ennen opinnäytetyön aloittamista.
- Toimeksiantajan tarkoituksena on alusta lähtien hyödyntää opinnäytetyön tuloksia toiminnassaan

OPINNÄYTETYÖN OHJAUS

Ohjaava(t) opettaja(t)	Marja-Leena Kauronen
Sähköposti	marja-leena.kauronen@kyamk.fi
Yrityksen/yhdistyksen ohjaaja(t)	HANNU LIKKANEN
Sähköposti	hannu.liikkanen@hamina.fi

Kymenlaakson
ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ

Opinnäytetyön aihe (max. 150 merkkiä)

NUORTEN SOSIAALISEN VERKOSTIEN TUKEMINEN
PERHEKESKUKSESSÄ

Kehittämistä- tai tutkimusaiheita ja tulokset

Tiivistelmä (max. 300 merkkiä) Jos teksti rullautuu yli näkyvän kentän, osa tekstistä jää tulostettaessa pilveen

BARCASTELEN TOIMIKUNNAN SUOJITTAVAN 13-18V. NUORTEN SOSIAALISIA
VERKOSTOJA, LAHESAMMISMAAN ON AMMATTILINEN JA UPERONNAIS-
LÄHÖINEN SAUVOITTEENA ON SELVITTÄÄ LÄNIVERKOSTOJEN NUORI-
MINEN ASIAKASSUUNNITELMISSA, PÄIVITTEISSÄ RAPORTOIMUKSIA
JA VERKOSTOJEN ALIIVAKEN LÄYDÖ, KENNÄMISNAARSTET NUOLKKA.

Käsitteelliset menetelmät

Tiivistelmä (max. 300 merkkiä) Jos teksti rullautuu yli näkyvän kentän, osa tekstistä jää tulostettaessa pilveen

Monimenetelmällä aineiston hankintaa
analyysi verkoston kartoitusta
aika- ja aineistolista
päivitys, raportointi

Opinnäytetyön aloitus

30.9.2009

Opinnäytetyön luovutus toimeksiantajalle

Opinnäytetyö täyttää Tilastokeskuksen T & K -määritelmän *)

Kyllä

Ei

OPINNÄYTETYÖN SOPIMUSEHDOT

Opinnäytetyön ohjaus ja vastuu

Vastuu opinnäytetyön tekemisestä ja tuloksista on opiskelijalla. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun vastuu rajoittuu opinnäytetyön tavanomaiseen ohjaukseen.

Toimeksiantaja sitoutuu entamaaan opiskelijan käyttöön kaikki opinnäytetyön tekemisessä tarvittavat tiedot ja aineistot sekä ohjaamaan opinnäytetyötä toimeksiantajaorganisaation näkökulmasta.

Oikeudet tuloksiin ja muihin opinnäytetyöhön liittyvään aineistoon, laitteisiin ja soveltuksin

Tekijänoikeus ja omistusoikeus opinnäytetyön tuloksiin kuuluvat opinnäytetyön tekijälle.

Toimeksiantaja saa käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin ja niiden kaupalliseen hyödyntämiseen ainoastaan sopimalla niistä erikseen opinnäytetyöntekijän kanssa.

Opinnäytetyön tekijä on velvollinen raportoimaan opinnäytetyön tulokset toimeksiantajalle.

Tulosten julkistaminen ja luottamuksellisuus
Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan julkinen.

Mikäli opinnäytetyö sisältää liikesalaisuuksia tai muita julkisuusalassa salassa pidettäviksi määrättyjä tietoja, on opinnäytetyön raportti laadittava niin, että tietojen luottamuksellisuus säilyy. Tarvittaessa salassa pidettävät tiedot on jätettävä työn tausta-aineistoon. Opinnäytetyön osia voidaan julkaista myös Internetissä sopimalla niistä erikseen.

Opinnäytetyön osapuolet (opiskelija, toimeksiantaja ja opinnäytetyön ohjaaja) sitoutuvat pitämään salassa kaikki opinnäytetyön tekemisessä ja sitä edeltävissä tai sen jälkeisissä neuvotteluissa esiin tulevat luottamukselliset tiedot ja asiakirjat sekä pidettävään käyttämistä hyväkseen toisen osapuolen ilmaisemia luottamuksellisia tietoja ilman erillistä lupaa.

Opinnäytetyön kustannukset ja niiden korvaaminen
Opinnäytetyöstä mahdollisesti aiheutuvien kustannusten (ml. aineistojen hankinta, raaka-aineet, matkat, työkorvaus jne.) korvaamisesta sopivat toimeksiantaja ja opiskelija keskenään. Pääsääntöisesti Kymenlaakson ammattikorkeakoulu ei vastaa yksittäisen opinnäytetyön kustannusten korvaamisesta.

Olemme yhteisesti sopineet opinnäytetyön toteutuksesta ja ohjauksesta yllä sovitulla tavalla.

ALLEKIRJOITUKSET

Palkka ja aika Hamina P.10.09	Toimeksiantajan edustaja Meijo Niemi
Palkka ja aika Kattila 2.10.09	Opiskelija [Signature]
Palkka ja aika Kattila 2.10.09	Ohjaaja/opettaja Marjo-Leena Kauronen

Tämä sopimus on kirjoitettu kolmena kappaleena, yksi toimeksiantajayritykselle, toinen opiskelijalle ja kolmas opintotoimistoon rekisteröintä varten.

Hyvä vastaanottaja

Olen Kymenlaakson ammattikorkeakoulun (sosionomi YAMK) opiskelija ja teen opinnäytetyötä. Opinnäytetyöni käsittelee perhetukikeskuksessa olevien nuorten lähiverkostoja, ja kuinka niitä ylläpidetään ja luodaan uusia.

Tavoitteenani on, että opinnäytetyössäni tuoda esiin tilanteita, joissa on mahdollista ohjaajan edistää suhteita nuoren ja hänen lähiverkoston (vanhempien, sisarusten, ystävien, omaisten, tärkeiden muiden henkilöiden) välillä.

Tutkimuksen tehtävät, kohderyhmä, tutkimusmenetelmä ja aineiston kokoamistapa selviävät oheisesta liitteestä. Työn ohjaajat Hannu Liikkanen ja Marja-Leena Kauronen ovat hyväksyneet tutkimussuunnitelman.

Pyydän lupaa asiakirja-aineiston kokoamiseen. Aineistona käytän sosiaalityöntekijän laatimaa asiakassuunnitelmaa ja perhetukikeskuksen päivittäistä raporttia. Sitoudun käyttämään aineistoa ainoastaan tämän tutkimustehtävän selvittämiseen ja siten, että tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetti säilyy. Valmiin opinnäytetyön toimitan luvanantajayhteisölle.

Paikka:

Päivämäärä:

Opinnäytetyöntekijä:

Marjo Vuonos
Kauppakatu 2 B 11
48100 KOTKA

.0407636610

marjo.vuonos@student.kyamk.fi

Lupa myönnetty

Lupa evätty

Luvan myöntäjän allekirjoitus:

TUTKIMUS	JOHTOPÄÄTÖS
<p>Young people leaving care. Ingrid Höjer&Yvonne Sjöblom. Artikkelin Child & Family Social Work 2010, 15, pp 118-127</p>	<p>Läntisissä maissa nuoret ovat useammin enenevästi riippuvaisia vanhemmistaan. Yhteiskunnan ottaessa vastuuta nuorista, jotka ovat lähes aikuisiässä, seuraa usein ristiriitoja sosiaalialan toimijoiden, perheen, yksittäisen kansalaisen ja nuoren välillä. Herkässä vaiheessa oleva nuori tarvitsee erilaisia auttamisjärjestelmiä, jotka tarjoavat riittävää käytännöllistä ja henkistä tukea.</p>
<p>Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys .Markku Hyyppä</p>	<p>Aktiivisesti sosiaalinen ihminen kokee itsensä terveemmäksi, kun henkilö, jolla on samat sairaudet, mutta ei sosiaalista verkostoa.</p>
<p>Mun kaikki on tärkeitä - sos lapsikylään sijoitettujen lasten sosiaaliset verkostot. Sonja Vanhanen 2009. Sosiaalipolitiikan laitos, Turun yliopisto</p>	<p>Lapsen tulee itse saada määritellä ketä kuuluu hänen lähiverkostoonsa. Tärkeät ihmiset ovat lapselle tärkeitä, on biologista sidettä tai ei. Keskeisemmän verkoston lapsikylässä asuvalle lapselle muodostivat lapsikylän vanhemmat ja biologiset vanhemmat. Harvoin tavattavillakin vanhemmilla on keskeinen sija lapsikylälapsen elämässä. Nuoret kokevat, että ohjaajien antama tuki ei tavoita heitä, vaan sopii paremmin nuoremmille lapsille. Ongelmat perheessä kulkevat useassa sukupolvessa.</p>
<p>Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden sosiaaliset verkostot. Outi Setälä 2010. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto.</p>	<p>Verkostojen rakenne ja koot vaihtelivat. Haastateltavilla oli erilaiset tavat täyttää karttaa. perheenjäsenten lisäksi tärkeiksi koettiin kavereiden väliset suhteet. Äidin, isän ja sisaruksen suhteet ovat vertaansa vailla. sosiaalinen verkosto on ihmiselle tärkeä ja sen antama tuki on korvaamatonta.</p>
<p>Lämsä, Anna-Liisa 2009, Lasten ja nuorten syrjäytymisongelma 1990-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa.</p>	<p>Lähellä olevien ihmisten tuki on keskeinen lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevä tekijä.</p>